

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง ลำไย: ชื่อและที่มา

Longan: Names and Origins

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2556

จำนวน 90,200 บาท

หัวหน้าโครงการ

นางสาวภัทรนิษฐ์ ศรีจอมทอง

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

19 พฤษภาคม 2557

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้ทุนอุดหนุนวิจัย ประจำปี 2556 ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการศึกษาในด้านชื่อและที่มาของลำไย การอนุมัติสนับสนุนทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ 2556 จึงเป็นสิ่งที่ทำให้นักวิจัยรู้สึกขอบคุณและมีกำลังใจในการทำงานด้านการค้นหาชื่อและที่มาลำไยมากขึ้น และหวังว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการสามารถหาชื่อและที่มาของลำไยได้มากขึ้นและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่านและนักศึกษาปริญญาโทที่เกี่ยวข้องทุกคน ที่เป็นกำลังสำคัญที่ทำให้ผลงานวิจัยออกมาได้ดีด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรนิษฐ์ ศรีจอมทอง
ผู้วิจัย

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้	
B :	เลขเรียกหนังสือ
I :	
วันที่ ๖ ก.ย. ๒๕๕7	

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	ข
สารบัญภาพ	ค
บทคัดย่อ	1
Abstract	2
คำนำ	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
การตรวจเอกสาร	4
อุปกรณ์และวิธีการ	15
ผลการวิจัย	25
วิจารณ์ผลการวิจัย	31
สรุปผลการวิจัย	42
เอกสารอ้างอิง	67
ภาคผนวก	70

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 โครงสร้างชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 3 พันธุ์	13
ตารางที่ 2 ประมวลผลข้อมูลชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์เกษตรกร	18
ตารางที่ 3 ประมวลผลข้อมูลชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์นักวิชาการลำไย	23
ตารางที่ 4 องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์	26
ตารางที่ 5 องค์ประกอบโดยละเอียดของโครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 2 ชื่อ	27
ตารางที่ 6 องค์ประกอบโดยละเอียดของโครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไยรอบกะทิ	28
ตารางที่ 7 โครงสร้างการประกอบคำตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์	29
ตารางที่ 8 สรุปชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไย	37
ตารางที่ 9 สรุปลักษณะชื่อและที่มาของชื่อพันธุ์ลำไย	43

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	ลำไยกะโหลกคันแรกของประเทศไทย	5
ภาพที่ 2	แผนที่ภาคเหนือ(www.reo3.go.th/index)1.htm สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก)	8
ภาพที่ 3	ชื่อพันธุ์ลำไยตามโครงสร้างทางภาษา: คำผสม	53

ลำไย: ชื่อและที่มา

Longan: Names and Origins

ภัทรานิษฐ์ ศรีจอมทอง

Phattharathanit Srichomthong

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาชื่อและที่มาของชื่อพันธุ์ลำไยซึ่งเป็นไม้ผลทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือของไทยหลากหลายชนิด โดยศึกษาจากชื่อของลำไยนั้นเอง การศึกษานี้ได้นำชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 ชื่อในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนจากการแนะนำของ ศูนย์วิจัยและพัฒนาพันธุ์ลำไยมหาวิทยาลัยแม่โจ้มาทำการศึกษา ในงานวิจัยนี้ได้นำมาโน้ตค้นเกี่ยวกับโครงสร้างคำในภาษาและข้อมูลการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไยมาใช้ในการศึกษา

ลำไยได้รับการตั้งชื่อตามลักษณะเฉพาะพิเศษของลำไยแต่ละสายพันธุ์ อาทิ พันธุ์ “อีตอง” ซึ่งหมายถึงลำไยที่ให้ผลผลิตก่อนลำไยพันธุ์อื่นๆ และลำไยพันธุ์ “อีเปี้ยวเขียว” ซึ่งหมายถึง ลำไยที่มีสีเขียวและมีรูปทรงเปี้ยว ชื่อลำไยทั้งหมดเป็นคำประสมระหว่างคำในภาษาไทยถิ่นเหนือด้วยกัน คำในภาษาไทยถิ่นเหนือกับคำในภาษาไทยกลาง และระหว่างคำในภาษาไทยกลางด้วยกัน ในจำนวนชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 ชื่อนั้น มีเพียง 18 ชื่อ ที่เป็นที่รู้จักในหมู่เกษตรกรและนักวิชาการ ลำไย ชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 15 ชื่อเป็นชื่อในภาษา “คำเมือง” หรือ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ชื่อลำไย จำนวน 3 ชื่อ เป็นคำประสมระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือกับภาษาไทยกลาง และชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน เพียง 4 ชื่อเป็นชื่อภาษาไทยกลางล้วน

ชื่อลำไยซึ่งมักเป็นชื่อในภาษาไทยถิ่นเหนือ แสดงให้เห็นว่าผลไม้ชนิดนี้เป็นผลไม้ที่ บ่งบอกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกษตรของภาคเหนือของไทย เนื่องจากเป็นไม้ผลที่ปลูกในเขต ภาคเหนือโดยเฉพาะมาตั้งแต่เดิม ชื่อที่มีลักษณะเฉพาะนี้ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นได้ตระหนักรู้ถึง อัตลักษณ์ของตน อนึ่งชื่อพันธุ์ลำไยเหล่านั้น ยังเพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดความสนใจจากผู้คนทั่วโลก ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจในแง่การบริโภคผลไม้ชนิดนี้ อีกทั้งยังช่วย ส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอีกด้วย

คำสำคัญ: ชื่อและที่มาของลำไย คำประสม ภาษาไทยถิ่นเหนือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกษตร

Abstract

This research studies the name and origin of various different kinds of longan or “lamyai”, an important economic fruit of northern Thailand, through their names. Twenty-six longan names in the area of Chiang Mai and Lamphun were studied based on the suggestion of the Longan Research and Development Center of Maejo University. In this study, the linguistic concept of word structures was applied, in combination with interviews of agriculturists and academics of longan.

Longans are named according to the particular characteristics of each kind, such as “E Do” which means early ripening longan, and “E BiawKhiaw”, green bent longan. All longan names are compound words combining words in Lanna (northern Thai), words in central Thai, or words in Lanna and central Thai. Eighteen out of the twenty-six longan names were recognized as common names among agriculturists and academics. Fifteen names are originally ‘KamMueang’ or Lanna, three are mixed words between northern Thai and central Thai and only four are central Thai. Therefore, longan names show their origins in northern Thailand.

The longan names, which are in KamMueang or northern Thai, show that this kind of fruit represents an agro-cultural identity, since it is a typical and original fruit grown in Lanna, or northern Thailand. The unique names make people of the region recognize their identity. Moreover, those names create more interest and attraction from people around the world, and this helps to promote economic growth in consumption of the fruit and also in tourism of the northern region. This research project is still being conducted to accomplish its aims and ascertain the creative results as an added value to Thai society as a whole.

Key words: longan name and origin, compound words, northern Thai, agro-cultural identity

คำนำ

ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งของภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัด เชียงใหม่และลำพูน เป็นไม้ผลเขตร้อนและกึ่งร้อนในประเทศแถบเอเชีย อาทิ จีน พม่า และไทย ลำไยเป็นไม้ผลที่มีความเป็นมาเก่าแก่ในล้านนาได้แก่ลำไย “เมือง” ซึ่งมีลำต้นสูง และปลูกกันใน เขตลานบ้านหรือที่เรียกกันในภาษาคำเมืองหรือภาษาล้านนาว่า “ช่วงบ้าน” มักออกลูกคดกลางฤดู เข้าพรรษา มีเนื้อบาง รสชาติหวานแหลม แต่เมื่อในใหญ่ ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 พระราชยา เข้าคารารัศมีได้ประทานต้นที่เกิดจากการเพาะเมล็ดให้พระญาติซึ่งมีศักดิ์เป็นพระอนุชาคือเจ้าน้อยต้น ณ เชียงใหม่ เป็นผู้นำไปปลูกในสวนที่ตำบลสบแม่จ่า เขตอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน อันเป็นที่มาของลำไยกะโหลกโดยตำบลหนองช้างค้ำ อำเภอเมือง ลำพูน เป็นแหล่งปลูกและ กระจายพันธุ์เป็นแห่งแรกเนื่องจากมีลำไย “เก๊าหมื่น” ที่บ้านหนองช้างค้ำนี้เองที่เป็นลำไยเพียงต้น เดียวที่ทำให้เจ้าของขายได้เงินเป็นจำนวนหมื่นบาทนั่นเอง จึงเป็นที่มาของความนิยมในการปลูก ลำไยกะโหลกของเกษตรกรทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

ลำไยเป็นผลไม้ “ทำเงิน” ที่นารายได้มาสู่เกษตรกรในล้านนาโดยเฉพาะเชียงใหม่และ ลำพูน เป็นผลไม้ที่นำไปทำเป็นลำไยอบแห้งเป็นส่วนใหญ่ เพื่อส่งไปจำหน่ายยังประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ จีน และฮ่องกง เนื่องจากชาวจีนมีความเชื่อว่าลำไยเป็นผลไม้มงคลซึ่งตรงกับคำในภาษาจีน ว่า “หลงเหียน” ที่แปลว่าตามังกร ชาวจีนจึงนิยมรับประทานลำไยโดยเฉพาะลำไยอบแห้ง ซึ่งใช้เป็น ทั้งอาหารและยาสมุนไพรด้วย ความเป็นมงคลของชื่อ “ลำไย” ก็มีปรากฏอยู่โดยทั่วไปในล้านนา ดังกล่าวไว้ตอนต้น ชาวล้านนาหรือ “คนเมือง” ตามหมู่บ้านต่าง ๆ นิยมปลูกลำไยไว้ในเขตบ้านของ ตนมาแต่ช้านานและต่อมาได้พัฒนาปลูกเป็นสวนโดยเน้นเพื่อการจำหน่าย

พันธุ์ลำไยที่มีรายงานไว้ในประเทศไทยมีประมาณ 68 รายชื่อ (กรมวิชาการเกษตร, 2546) เป็นที่น่าสนใจว่าชื่อพันธุ์หรือประวัติความเป็นมาของชื่อพันธุ์ดังกล่าว ยังไม่เคยมีการรายงาน ไว้มาก่อน ซึ่งหากสามารถศึกษาถึงที่มาของพันธุ์และชื่อพันธุ์ได้ อาจจะช่วยในการจำแนกกลุ่มสาย พันธุ์ลำไยในประเทศไทยหรือลดความซ้ำซ้อนของชื่อพันธุ์ได้

ชื่อพันธุ์ลำไยที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ ในงานวิจัยนี้ มีจำนวน 26 ชื่อ ในจำนวนนี้ ลำไย ที่ได้รับความนิยมปลูกเพื่อจำหน่ายและรับประทาน ได้แก่ อีคอ เบี้ยวเขียว สีชมพูและแหว่ แต่ทว่า ยังไม่เคยมีการศึกษาค้นคว้าหาที่มา เหตุผลของการตั้งชื่อและความสัมพันธ์ของชื่อลำไย กับปัจจัย ทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ทำให้สาธารณะชนทั่วไปรู้จักชื่อลำไย แม้กระทั่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ลำไยโดยตรงได้แก่ เกษตรกร ผู้ค้าลำไย และนักวิชาการด้านลำไยชื่อและที่มาของลำไย จะทำให้

ประชาชนทั่วไป อาทิ เกษตรกรทั่วไป นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา นักพัฒนา นักปกครอง ผู้ค้า ลำไย และผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ได้รู้จักและเข้าใจชื่อลำไยแต่ละชนิด จะได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของลำไยในฐานะพืชเศรษฐกิจ อาหาร ยา และต้นไม้วัฒนธรรม ที่ฉายภาพให้เห็นความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างไม้ผลมงคลนี้กับประชาชน โดยเฉพาะชาวล้านนาหรือ “คนเมือง” มาช้านาน และจะมีส่วนช่วยในการส่งเสริม และผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกร และผู้ค้า หันมาอนุรักษ์และพัฒนาลำไยทุกชนิดไว้ในท้องถิ่นอันจะนำมาซึ่งความมั่นคง ความสุข และความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการผลิต การบริโภคและการขายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ชื่อและที่มาของลำไยแต่ละพันธุ์จำนวน 26 พันธุ์ โดยเน้นศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับชื่อและที่มาของลำไยแต่ละสายพันธุ์ ให้แก่หน่วยงานด้านลำไยตลอดจนบุคคลทั่วไป อาทิ นักวิชาการด้านลำไย นักปกครอง ผู้บริโภค ผู้ค้า และผู้ผลิตลำไย โดยการตีพิมพ์ในวารสาร การนำเสนอผลงาน และร่วมในการจัดนิทรรศการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องเพื่อส่งเสริมระบบเศรษฐกิจด้านการผลิตและการบริโภคลำไย

การตรวจเอกสาร

ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยภายใต้หัวข้อ “ลำไย : ชื่อและที่มา” ประกอบไปด้วย ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรด้านลำไย ถิ่นนาหรือภาคเหนือตอนบน ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และภาษา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อภาษาล้านนา หรือ “คำเมือง” เนื่องจากลำไยซึ่งเป็นไม้ผลที่ปลูกมากที่สุด ในบริเวณนี้ มีชื่อออกเสียงเป็นภาษาถิ่นเหนือนี้ ด้วยเสียงพยัญชนะนาสิก เสียงก้อง เช่นเดียวกับเสียงกลุ่ม “ม น และ ง” แต่เป็นเสียงขึ้นจมูก ใช้อักษรแทนเสียง คือ // ซึ่งไม่มีในระบบเสียงภาษาไทยกลาง หากแต่อนุโลมเขียนสะกดด้วยตัวอักษรภาษาไทยกลาง

พื้นที่ที่มีการเพาะปลูกลำไยเป็นจำนวนมากนี้ ได้แก่ พื้นที่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ซึ่งทั้งสองจังหวัด ล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นมาทางสังคม-วัฒนธรรมอันเก่าแก่ สืบ

เนื่องจากเคยเป็นอาณาจักรเก่าที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ กล่าวคือ เชียงใหม่เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา และลำพูน เคยเป็นอาณาจักรหริภุญไชย ซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่าเชียงใหม่มาก่อน

อนึ่ง ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการลำไย ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ เพื่อเรียนรู้ความเคลื่อนไหวทางวิชาการลำไยซึ่งศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไย มหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัด ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ อาทิ

1) โครงการเสวนาวิชาการด้านลำไย เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ : การปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนลำไย” โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้ วันที่ 7 ธันวาคม 2554

2) ร่วมสังเกตการประชุมอบรมเรื่อง “การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเครือข่าย โดยศูนย์เครือข่ายวิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้สกว.” ณ เทศบาลตำบลสันทรายหลวง อ. สารภี จ. เชียงใหม่ ในวันที่ 15 มีนาคม 2555

3) ประชุมกลุ่มย่อย เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับนักวิจัย (Focus Group) ณ ห้อง 209 อาคารธรรมศักดิ์มนตรี (ศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง) พร้อมเดินทางไปราชการ ณ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 18 เมษายน 2555

4) นำเสนอผลงานวิจัยเรื่อง “ลำไย : ชื่อและที่มา” (ภายหลังเสร็จสิ้นโครงการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์ลำไยประจำปีงบประมาณ 2555) ในการเสวนา “รวมพลคนลำไยกับงานวิจัยลำไยในมหาวิทยาลัยแม่โจ้” ณ ห้องประชุม 204 อาคารเทพประสงค์ วรยศ (ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมนานาชาติ) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วันพุธที่ 29 พฤษภาคม 2556

1.1 ที่มาเกี่ยวกับลำไย และชื่อพันธุ์ลำไยโดยสังเขป

ภาพที่ 1 ลำไยกะโหลกคันแรกของประเทศไทย

ลำไยพันธุ์อู๋เบี้ยวเขียว ซึ่งเป็นลำไยกะโหลกคันแรกของประเทศไทย (บันทึกภาพ 16/03/50) อยู่ที่
กาดสวนเจ้า หมู่ที่ 3 ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

(<http://www.sobmaekha.go.th/travel.php>)

ลำไยได้แก่ ไม้ผลเขตร้อนและกึ่งร้อน ซึ่งมีการสันนิษฐานว่าลำไยมีถิ่นกำเนิดอยู่ใน
ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ จีน พม่า เวียดนาม และไทย ผลลำไยมีลักษณะค่อนข้างกลม
ออกผลเป็นพวง ขนาดของผลแตกต่างกันตามพันธุ์ ผลลำไยพันธุ์กะโหลกมีเปลือกบาง สีน้ำตาล
อ่อน ผิวเปลือกเรียบหรือเกือบเรียบ เนื้อหนา ห่อหุ้ม เนื้อในผลมีสีขาวคล้ายวุ้น ขาวขุ่น หรือสีชมพู
เรื่อๆ นอกจากนี้ เนื้ออาจ แฉะ แห้ง กรอบ ฉ่ำน้ำ เหนียว และอ่อนนุ่ม หรือมีกลิ่นและรสชาติ
แตกต่างกันไปตามพันธุ์ ลำไยสดจะมีความหวานมาก ส่วนในสุกเป็นเมล็ดขนาดใหญ่สีดำชาวจีน
ปลูกลำไยไว้รับประทานเพื่อเป็นยาบำรุงและมีความเชื่อว่าหากกินลำไยอย่างน้อยปีละหนึ่งผลจะ
โชคดีและมีชีวิตที่ดี (พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์และคณะ, 2542)

ลำไยขึ้นอยู่ทั่วไปในภาคเหนือ ตามป่าในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย ทั้งคันเล็ก และ
คันใหญ่ มีผลขนาดเล็ก เนื้อน้อย จึงเรียกว่า ลำไยพื้นเมืองหรือลำไยกะลาหรือลำไยธรรมดา ส่วน
ลำไยพันธุ์ดีหรือลำไยกะโหลกนั้น ได้มีการนำเข้ามาในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2439จากการให้
สัมภาษณ์ของเจ้าสุทรี ศิโรต เติมนามสกุลบุญเลิศ (2555)ซึ่งเคยอยู่กับพระราชชายาตั้งแต่เล็ก
จนถึงอายุ 5 ขวบในช่วงที่พ่อแม่ของท่านอยู่กับพระราชชายา (พ.ศ. 2457 – 2476) ได้ให้ข้อมูลว่า
พ่อค้าชาวจีนได้นำเมล็ดลำไยมาแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 รัชกาลใหญ่ ซึ่ง
พระองค์ท่านอาจได้พระราชทานแบ่งให้พระราชชายาฯ และพระราชชายาฯคงจะนำเมล็ดมาเพาะ
แล้วเอาต้นลำไยมอบให้เจ้าน้อยคนผู้เป็นพระญาติ จำนวน 3 ต้น ตอนแรกได้ปลูกที่ตรอกจันทร์
กรุงเทพฯ จำนวน 2 ต้น เจ้าน้อยคนนำไปปลูกในสวนที่เรียกกันว่า “สวนเจ้า” ซึ่งอยู่ที่บ้านสบแม่ข่า
หรือบ้านน้ำไ้ ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ดิฉันบริเวณแม่น้ำปิงลำไยดังกล่าว
คือ ลำไยพันธุ์อู๋เบี้ยวเขียว (เว็บไซด์อบต. สบแม่ข่า เรื่องเล่าขานตำนานลำไย) ซึ่งลำไยต้นแรกเหล่านี้
น่าจะเป็นต้นพันธุ์ที่เพาะจากเมล็ด เพราะดูจากลักษณะของต้นและการเจริญเติบโตของต้นที่สูงใหญ่
และในสมัยนั้น ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์ด้วยการตอน (อนันต์ คำรงสุข, 2547: 9) ลำไย
ส่วนใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน เป็นลำไยที่ปลูกในบริเวณติดกับแม่น้ำปิง แม่น้ำกว๊ม แม่น้ำ
ทา และแม่น้ำลี้ เป็นต้น ลำไยจะเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีดินลักษณะน้ำไหลทรายมูล เช่น ที่บ้าน
หนองช้างกิน จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นพื้นที่ติดแม่น้ำปิงซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดเป็นลำเล้าขานของ “ลำไย

¹เจ้าของลำไยรวมทั้งหมด จำนวน 7 ต้น คือ พัทธภรณ์ พิลาศลักษณ์ ได้มอบให้ศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไย
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ในปี 2555 ซึ่งทางศูนย์ฯ ได้ชะลอมาไว้ที่ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมเกษตรล้านนา

คันหมื่น” เนื่องจากมีคันลำไยคันหนึ่งที่ออกลูกดกมาก และขายได้เงินนับเป็นหมื่นบาท ทำให้ลำไยหนองช้างคิงกลายเป็นแหล่งขายพันธุ์ลำไยที่สำคัญ แสดงว่าเดิมแล้วลำไยปลูกกันมากที่ลุ่มแม่น้ำ ซึ่งเกษตรกรสามารถให้น้ำลำไยได้อย่างสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันได้มีการนำลำไยปลูกบริเวณที่ดอนเชิงเขา (up land) มากขึ้น

ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งของภาคเหนือของไทยและเป็นพรรณไม้ที่ขึ้นได้ดีในดินเป็นอยู่ในด้านเศรษฐกิจด้วยอย่างหนึ่ง เกษตรกรชาวล้านนาหรือคนเมืองส่วนใหญ่ของภาคเหนือของประเทศไทยหรือที่เรียกชื่อกันว่าล้านนา โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งเป็นจังหวัดสำคัญที่มีการผลิตและจำหน่ายลำไยมากที่สุดในภาคเหนือตอนบน ลำไยเป็นผลไม้ “ทำเงิน” ที่นำรายได้มาสู่เกษตรกรชาวเชียงใหม่และลำพูนในล้านนา เป็นผลไม้ที่ส่วนใหญ่拿去ไปทำเป็นลำไยอบแห้ง เพื่อส่งไปจำหน่ายยังประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ จีน และฮ่องกง เนื่องจากชาวจีนมีความเชื่อว่าลำไยเป็นผลไม้มงคล ซึ่งตรงกับภาษาจีน แปลได้ความว่า ตามังกรชาวจีนจึงนิยมรับประทานลำไยโดยเฉพาะลำไยอบแห้ง ซึ่งใช้เป็นทั้งอาหารและยาสมุนไพรด้วย

Menzel, C. M. and Waite, G. K. (2005: 6) กล่าวว่า ลำไยมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 2,000 ปี ในช่วงของราชวงศ์ฮั่น ลำไยจะถูกส่งไปถวายแก่องค์จักรพรรดิ คำว่า ลำไย หมายถึงดวงตาของมังกร ซึ่งเกิดจากลักษณะของเมล็ดลำไยที่มีลักษณะกลม และมีสีดำแวววาว เชื่อกันว่าต้นลำไยจากประเทศจีนถูกนำเข้ามายังประเทศไทยเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1800 และได้ค้นพบว่าต้นลำไยเจริญเติบโตอยู่ในป่าทางภาคเหนือของไทยมานานกว่า 200 ปี ต้นลำไยป่า ถูกเรียกว่าลำไยพื้นเมือง หรือลำไยกะลา ผลมีขนาดเล็ก เนื้อน้อย

พื้นที่ปลูกลำไยในเชียงใหม่มีเกือบทุกอำเภอ อาทิ สารภี ดอยหล่อ จอมทอง สอด และพร้าว ส่วนลำพูนได้แก่อำเภอเมือง (โดยเฉพาะที่บ้านหนองช้างคิง) ป่าซาง เวียงหนองล่อง บ้านโฮ่ง ลี้ แม่ทาและทุ่งหัวช้าง เป็นต้น ปัจจุบันการปลูกลำไยได้ขยายไปในจังหวัดต่างๆทุกภาคของประเทศ อาทิ ปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ จังหวัดเลย หนองคาย นครพนม ในภาคตะวันออกที่ จังหวัดจันทบุรี ภาคกลางที่สมุทรสาครสมุทรสงคราม และภาคใต้ที่จังหวัดพัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช

พาวิน มะโนชัย (2543) กล่าวถึงพันธุ์ลำไยที่พบในปัจจุบันแบ่งได้ 2 ชนิด ตามลักษณะการเจริญเติบโต ลักษณะของผลเนื้อ เมล็ด และรสชาติ คือลำไยเครือหรือลำไยเถาที่มีลำต้นเลื้อยคล้ายเถาวัลย์ ทรงพุ่ม ต้นคล้ายต้นเฟื่องฟ้า ลำต้นไม่มีแก่น ใบขนาดเล็กและสั้น ผลเล็ก ผิวสีชมพูปนน้ำตาล เมล็ดโต เนื้อผลบางมีกลิ่นคล้ายกำมะถันปลูกไว้สำหรับเป็นไม้ประดับมากกว่าที่จะใช้เพื่อรับประทานผลและลำไยต้น แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือลำไยพื้นเมืองหรือลำไยกระดุก ผลมีขนาดเล็ก รูปร่างของผลค่อนข้างกลม ผิวสีน้ำตาล เปลือกหนา เนื้อบางสีขาวใส เปลือกลำต้นขรุขระมาก ใบ

ขนาดเล็กกว่าลำไยกะโหลก มักพบตามป่าของจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย มีอายุยืนมาก ปัจจุบันไม่นิยมปลูกเนื่องจากผลมีขนาดเล็ก ส่วนลำไยกะโหลกเป็นพันธุ์ที่นิยมปลูกกันมาก เพราะผลใหญ่ เนื้อหนาและมีรสหวาน มีอยู่ด้วยกันหลายสายพันธุ์แต่ละพันธุ์มีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างกัน

ลำไยเป็นไม้ผลที่มีความเป็นมาเก่าแก่ในล้านนา ความเป็นมงคลของชื่อว่า “ลำไย” มีปรากฏอยู่โดยทั่วไปในภาคเหนือของประเทศไทยที่เรียกกันว่าล้านนา ชาวล้านนาหรือ “คนเมือง” มีความผูกพันกับลำไยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต โดยนิยมปลูกลำไยเป็นไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งไว้ในบริเวณบ้านของตนเองมาแต่ช้านาน (สงวน โชติสุขรัตน์, 2512 : 199) ตามหมู่บ้านต่าง ๆ และต่อมาได้พัฒนาปลูกเป็นสวน โดยเน้นเพื่อการจำหน่าย

1.2 ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมล้านนาหรือภาคเหนือของไทยโดยสังเขป

ภาพที่ 2 แผนที่ภาคเหนือ(www.reo3.go.th/index)1.htmสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก)

ภาคเหนือของไทย เป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีแหล่งภูมิปัญญามากมายโดยมีความรู้ของเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านสอดแทรกอยู่ในเรื่องราวต่างๆภูมิปัญญาต่างๆเหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์สังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินอกจากนี้ยังช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านเกษตรกรรมซึ่งเกษตรกรรมนอกจากเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทยแล้วยังเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม ค่านิยมรวมทั้งวิถีปฏิบัติต่างๆของสังคมเป็นอันมาก

1.3 ที่ตั้งของล้านนา หรือภาคเหนือของไทย

ล้านนา เดิมก่อตั้งโดยพญาเม็งราย ในปีพ.ศ. 1839 และรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม ในปีพ.ศ. 2317 ต่อมาเปลี่ยนฐานะเป็นมณฑลพายัพในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นจังหวัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานภาคเหนือเขต 1. เชียงใหม่: 2)

ล้านนาหรือหมายถึงดินแดนในภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน คือ ตั้งแต่บริเวณลุ่มน้ำโขงลงมา ในท้องที่ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ล้านนาตั้งอยู่ในที่ราบระหว่างภูเขา และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีลักษณะขนาบเป็นแนวจากเหนือลงใต้ เช่นเดียวกับแม่น้ำสายหลัก ได้แก่แม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลจากเหนือลงใต้เช่นเดียวกัน ดินแดนล้านนาแบ่งเป็นสองส่วน คือล้านนาตะวันตกและล้านนาตะวันออก ล้านนาตะวันตกได้แก่ เมืองเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา ลำปาง ซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบ 3 แห่ง คือ แอ่งเชียงใหม่-ลำพูน แอ่งเชียงราย และแอ่งลำปาง ส่วนล้านนาตะวันออกคือแอ่งน่านและแอ่งแพร่

เชียงใหม่และลำพูนตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มน้ำปิงตอนบนใน “แอ่งเชียงใหม่-ลำพูน” อยู่ระหว่างทิวเขาดินธงชัยกลางและทิวเขาผีปันน้ำตะวันตก เป็นหุบเขากว้างใหญ่ มีแม่น้ำปิงเป็นสายสำคัญ ที่ราบลุ่มแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นที่ราบที่ติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ (สรสวดี อ่องสกุล, 2553: 33)

เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา มีอายุเก่าแก่กว่า 700 ปี เป็นแหล่งรวมความเจริญทุกด้าน ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี การศึกษา การค้า การคมนาคมขนส่งและยังเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในทุกลมุขโลก ลำพูน เป็นจังหวัดเก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ เดิมชื่อว่า “นครหริภุญไชย” เมื่อสร้างเมืองเสร็จ มีธิดาภคินรีแห่งกรุงละโว้ พระนามว่า “จามเทวี” มาปกครอง (กองผลิตอุปกรณ์โฆษณา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย: 17) โดยมีแม่น้ำปิง หรือพิงคิไหลผ่านตัวเมืองลำพูนห่างออกไปทางทิศตะวันตก

ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี (2549: 11 และ 37) ได้อธิบายว่า เมืองลำพูนเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ แต่ในระยะแรกก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเมืองนี้มีชื่อประการใด จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 17 จึงพบว่ามีชื่อ “หริภุญไชย” ภายหลังก็พบที่มีการเปลี่ยนเป็น “หริภุญชัย” “ละพูน” จนกระทั่งสุดท้ายเป็นชื่อจังหวัดว่า “ลำพูน” คำว่า “หริ+ภุญช+เอชช” คือทองคำ/หญาแพรก+กอง/เนิน+เสมือน/เป็นดั่ง ซึ่งแปลได้ว่า “เมืองที่มีลักษณะเสมือนดั่งเนินทอง” “หริภุญช” หรือ “หริภุญชัย” ก็ย่อมแปลได้ว่าตัวเมืองที่มีลักษณะเป็นเนินสูงกว่าพื้นที่โดยรอบเล็กน้อย และ

เมื่อดูจากระดับของเมืองแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นเนินสูงกว่าพื้นที่โดยรอบ ที่ตั้งของเมืองนั้นมีลักษณะเป็นเนินที่อุดมสมบูรณ์และงดงามยิ่งนัก เมืองลำพูนเป็นเมืองสาขาของเมืองลพบุรีหรือลพบุรีด้วย เมื่อถอดคำ “ลพบุรี” หรือ “ลพบุรี” คู่ก็จะพบว่าเป็นคำที่เกิดจากการสนธิของศัพท์ทั้งสองคำคือ “ลพ+บุรี” ที่อาจแปลได้ว่าอกของลพบุรี หรือเกิดจากอกของลพบุรี ซึ่งก็หมายความว่าเมืองนี้คือเมืองลูกของลพบุรีนั่นเอง

1.4 วิถีชีวิตของชาวล้านนา

สังคมล้านนา จัดเป็นสังคมพหุภาษา-พหุวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งปรากฏให้เห็นบนแผ่นป้ายต่างๆ ในที่สาธารณะ โดยเฉพาะตามสองข้างถนนในเขตเมืองและชานเมือง (Srichomthong, 2012) ในอดีต มีกลุ่มชนต่างๆ อยู่ร่วมกันในล้านนา อาทิ คนไทยวนหรือไทโยนก ซึ่งได้แก่บรรพบุรุษของกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “คนเมือง” ในเชียงใหม่ปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มชนชาวไทลื้อ ไทใหญ่ ไทจีน ซึ่งในสมัยพระเจ้ากาวิละ ในปีพ.ศ. 2317 ได้มีการรวบรวมกลุ่มคนเหล่านี้ จากเมืองเชียงตุงและเชียงรุ่ง (ในประเทศพม่าและประเทศจีนตอนใต้ปัจจุบัน) เข้ามาอยู่ในเขตเชียงใหม่และรอบๆ เชียงใหม่ อาทิ สันกำแพง คอยสะเก็ด ในยุคที่เชียงใหม่กลายเป็นเมืองร้างถึง 20 ปี นอกจากนี้ ในล้านนา โดยเฉพาะเชียงใหม่ ยังมีชาวจีนฮ่อ (คนจีนในมณฑลยูนนานของประเทศจีน) ซึ่งเคยเป็นกลุ่มคนที่ชำนาญในการเดินทางค้าขายในบริเวณทางเหนือของไทย จนถึงทางใต้ของจีน และยังมีกลุ่มชนเก่าแก่ของล้านนาตอนบนนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในบริเวณนี้มาก่อนได้แก่ชาวลัวะ และมอญ จึงก่อให้เกิดการผสมผสานของวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ อย่างหลากหลาย ได้ก่อรูปเป็นวัฒนธรรมล้านนาาร่วมกัน เป็นการสลายตัวของชนเผ่าเป็นชนชาติเดียวกัน

เหตุที่เรียกตนเองว่า “คนเมือง” นั้น ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี (2551: 1) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นการระบุชื่อให้ชัดเจน เนื่องจากมีคนถิ่นอื่นกลุ่มชนอื่นเข้ามาในดินแดนนี้มากขึ้น จึงเป็นการเรียกคนที่อยู่ในล้านนาและพูดภาษาล้านนา เรียกภาษาล้านนาโดยรวมว่า คำเมือง เพื่อจำแนกต่างจาก คำไทย คือ ภาษาไทยกลางทั้งนี้ คำว่า “เมือง” นอกจากแปลว่าเขตชุมชนขนาดใหญ่ ยังแปลว่า สว่าง สดใสด้วย “คนเมือง” ย่อมแปลได้ว่า “คนที่เจริญแล้ว” ได้ ความหมายของคำนี้ ยังสอดคล้องกับคำอธิบายของ สงวน โชติสุขรัตน์ (2512: 153) ที่ว่า เป็นการแยกชาวพื้นเมืองออกจาก “พวกม่าน” คือ พม่า และคำว่า “คนเมือง” นี้เองได้ใช้สืบๆ กันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ โดยมีคำกล่าวว่า “อยู่คนเดียวเหมือนตาย อยู่หลายเหมือนม่าน” คำว่าม่าน คือ พม่า และเมื่อมีสองพวกคือพวกพม่า พวกเม็ง (รามัญ) ก็ต้องมีพวก “คนเมือง” การเรียกตนเองเช่นนี้เพื่อเป็นการแยกตัวออกจาก

ชนชาติอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ชาวพม่า ซึ่งเป็นผู้มารุกรานและยึดเป็นเมืองขึ้นเป็นเวลาประมาณ 200 ปี และจากชาวมอญหรือรามัญด้วย

“คนเมือง” หรือคนล้านนา มีวัฒนธรรมการเกษตรมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากเลือกตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่ๆ ใกล้แม่น้ำ ลำห้วยหรือลำเหมือง เพราะคนเมืองนิยมปลูกไม้ยืนต้นต่างๆ เช่น ลำไย มะม่วง มะปราง กระท้อน (ทางเหนือเรียกว่ามะตั้น) มะกูด มะนาว ต้นหมาก มะพร้าว ไม้ไผ่กล้วย อ้อย ฯลฯ ไว้ในบริเวณบ้าน (สงวน โชติสุขรัตน์, 2512: 199) นอกจากปลูกไม้ผลแล้ว คนไทยวนเป็นคนทำไร่ทำนา อาหารหลักคือข้าวเหนียว ซึ่งปลูกด้วยวิธีดำนาแล้วนำมานึ่งกิน ไม่ต้ม จึงเรียกว่า จึงเรียกว่า “เข้านึ่ง” (ข้าวเหนียว) นอกจากนี้ คนไทยวนยังปลูกผักและพืชอื่นแล้วยังทำการล่าสัตว์และจับปลา

“คนเมือง” หรือคนล้านนา มีวิธีการดำรงชีวิตสมัยนั้นอยู่ 4 วิธีด้วยกันนั่นคือ เก็บเกี่ยว ลำสัตว์ ผลิต และการค้ามีระบบการค้าแบบหมุนเวียน มีตลาดนัดขนาดใหญ่ทุก 5 วัน วันที่เหลือจะไปซื้อที่อื่นแล้วกลับมาเป็นเช่นนี้ประจำ (ฮันส์เพนท์, 2552: 122)

1.5 ภาษาล้านนา หรือ “คำเมือง”

ภาษาถิ่นล้านนาหรือ“คำเมือง” จัดเป็นภาษาถิ่น (dialect) เช่นเดียวกับภาษาไทยกลางที่ใช้เป็นภาษากลางของประเทศ ภาษาถิ่นทั้งสองเป็นภาษาในตระกูลไท (Tai language family) ซึ่งเป็นภาษาใหญ่ภาษาหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาษาคำเมืองใช้เป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวันของคนล้านนาทั้ง 8 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ภาษาล้านนาที่ใช้กันใน 8 จังหวัดนี้ อาจแยกย่อยออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่กลุ่มภาษาในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน และบางส่วนของจังหวัดตาก และอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่กลุ่มภาษาในจังหวัด แพร่ น่าน พะเยา และลำปาง (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2551: 3) อีกทั้งอาจเป็นเพราะมีภูเขาเป็นเส้นแบ่งเขต จึงทำให้ภาษาล้านนา หรือ คำเมือง มีสำเนียงการออกเสียงพูดที่แตกต่างกันไปบ้างแต่สื่อสารกันได้เข้าใจคำเมืองเป็นภาษาที่มีระบบอักขระซึ่งในปัจจุบันได้รับความสนใจจากอาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปหันมาศึกษาการอ่านและเขียนภาษาล้านนามากขึ้น ซึ่งมีการจัดสอนในวัด (อาทิ วัดสวนดอก วัดพระสิงห์) มหาวิทยาลัย (เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น) และองค์กรด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น (อาทิ โรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาที่เชียงใหม่) นอกจากนี้ Srichomthong (2012, forth coming) ได้ศึกษาพบการใช้คำเมืองบนแผ่นป้ายตามที่สาธารณะโดยเฉพาะสองข้างถนน โดยเขียนเป็นภาษาไทยกลาง ภาษาอังกฤษและบางครั้งมีตัวอักษรคำเมืองขึ้นนำหรือประกอบอยู่ด้วยซึ่งอาจเป็นภาษาคำเมืองล้วนหรือมักใช้ปนกับภาษาอื่น ๆ บนแผ่นป้ายแผ่นเดียวกันนับเป็นการธำรงอัตลักษณ์ (identity maintenance) ที่โดดเด่นอย่างหนึ่ง

ภาษาล้านนา ในที่นี้ ได้แก่ ภาษาถิ่นเหนือ หรือที่รู้จักและเรียกกันในหมู่ชาวไทยภาคเหนือว่า “คำ (คำ)เมือง” นั่นเอง เป็นสื่อกลางบ่งบอกวัฒนธรรมด้านต่างๆของภูมิภาค รวมทั้งวัฒนธรรมเกษตรไร่ไคด้วย ในชื่อพันธุ์ไร่ไคพันธุ์หนึ่ง คือ “ไร่ไคพื้นเมือง” ซึ่งน่าจะเรียกเพียง “ไร่ไคเมือง” ตามที่คนเมืองหรือชาวไทยเหนือเรียก มีคำว่า “เมือง” และชาวเหนือเรียกชื่อไร่ไคในกลุ่มไร่ไคกะโหลกว่า “อีค้ออีเหั่ว อีเบี้ยวเขี้ยว” ซึ่งเป็นชื่อพันธุ์ไร่ไคในแบบสัมผัสภาษณ์ด้วย

ศาสตราจารย์ ดร. อุคม รุ่งเรืองศรี อธิบายคำว่า “อี” ซึ่งมีคำอธิบายในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานว่าเป็นคำนาม คำประกอบคำอื่นบอกให้รู้ว่าเป็นเพศหญิง (2542: 1376) และคำคู่ตรงกันข้ามว่า “ไอ้” เป็นคำนาม คำประกอบคำอื่นบอกให้รู้ว่าเป็นเพศชาย (2542: 1403) เมื่อออกเสียงแบบคำเมือง จะเป็น คำว่า “อี” เป็นคำประกอบหน้าคำอื่นที่มีพยางค์เดียว ซึ่งมีความหมายในเชิงให้เกียรติด้วย เช่น อีพ่อ อีแม่ และว่า เป็นคำนำหน้าชื่อผู้หญิง คู่กับคำว่า “ไอ้” ซึ่งใช้นำหน้าผู้ชาย (อุคม รุ่งเรืองศรี, 2547: 895)

ภาษาล้านนา หรือ คำ(คำ)เมือง มีหน่วยเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียง ไม่มีหน่วยเสียง “ร” ดังนั้น คำที่รับมาจากภาษาไทยกลางหรือภาษาอื่นๆที่มีเสียงนี้ จะออกเสียงเป็นเสียงเสียดแทรกพ่นลม เขียนเป็น “ฮ” หรือ เป็นเสียงที่เสียดเสียงข้างลิ้น เขียนเป็น “ล” แต่มีหน่วยเสียงพยัญชนะที่ไม่มีในภาษาไทยกลาง คือเป็นเสียงนาสิกที่เกิดที่เพดานแข็ง กล่าวคือ เป็นเสียงคล้ายเสียงนาสิกเสียงอื่นๆ (ม น ณ ง) แต่รับรู้ได้ชัดเจนว่าเป็นเสียงขึ้นจมูก อาจใช้ตัวอักษร “ญ ย หญ หย” (เรณู วิชาศิลป์, มปค.: 6)

2.1 โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ไร่ไค

คำ หมายถึงหน่วยในระบบการเขียนที่เรียกว่า “Orthographic word” ซึ่งก็คือคำที่สะกดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ (Plag, Ingo: 2003) คำเป็นหน่วยอิสระทางภาษาที่เล็กที่สุดของภาษา และมีหลายชนิด อาทิ คำโดด คำประสม ซึ่งอาจประกอบด้วยหน่วยคำหนึ่งหน่วย หรือมากกว่าหนึ่งหน่วย คำในภาษาไทย (รวมทั้งภาษาไทยถิ่นเหนือ หรือคำเมือง) มักมีโครงสร้างเป็นคำพยางค์เดียว ไปจนถึงคำหลายพยางค์ จึงนับว่ามีทั้งคำแบบธรรมดาและคำซับซ้อน

ที่มา หมายถึงแหล่งกำเนิด ต้นตอ มูลเหตุ หรือจุดเริ่มต้นที่บางสิ่งบางอย่างปรากฏออกมาหรือได้รับมา ซึ่งอาจได้แก่ที่มาของคำ

“คำ” ที่ใช้ในการตั้ง “ชื่อ” มีความหมาย และมักจะบอกความสัมพันธ์ระหว่าง “ชื่อ” นั้น ๆ กับลักษณะของสังคมและวัฒนธรรม และยังอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวกับที่มาของชื่อ ผ่านชื่อนั้น ๆ อีกด้วย ลักษณะโครงสร้างของคำในภาษาไทยและภาษาไทยถิ่นเหนือ (คำเมือง) จัดว่าเป็นคำพยางค์เดียว กล่าวคือพยางค์หนึ่งพยางค์มีคำเป็นคำหนึ่งคำ

เนื่องจากมีความหมาย จึงจัดเป็นภาษาคำโดดเช่นเดียวกับภาษาไทยกลาง แต่ในภาษาถิ่นทั้งสองมีวิธีสร้างคำให้เป็นคำชนิดอื่น ๆ โดยเฉพาะคำประสม (compound words) ซึ่งตามการแบ่งของ Plag, Ingo (2003) คำประสมมี 4 ชนิด ได้แก่

- (1) คำประสมที่มีคำนามเป็นหลัก (Nominal compounds)
- (2) คำประสมที่มีคำคุณศัพท์เป็นหลัก (Adjectival compounds)
- (3) คำประสมที่มีคำกริยาเป็นหลัก (Verbal compounds)
- (4) คำประสมแบบนีโอคลาสสิก (Neoclassical compounds) ได้แก่คำ

ประสมที่เกิดจากการนำเอาหน่วยคำจากภาษาละตินและภาษากรีกมาประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างคำใหม่ ตัวอย่างเช่น การนำหน่วย bio- (มีความหมายว่า 'life') มาประกอบเข้ากับคำว่า chemistry ได้คำใหม่คือ *biochemistry*

2.1.1 องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1

องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1 ได้แก่คำประสมที่มีคำนามเป็นหลัก (Nominal compounds) ประกอบไปด้วย คำนามเป็นคำหลักหรือหัวอยู่ด้านขวา (right-headed) มีคำนาม คำกริยา และคำคุณศัพท์ เป็นคำขยาย เมื่อวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยตามโครงสร้างนี้ สามารถแยกแยะโครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยได้โครงสร้างดังนี้

+/- คำนาม/สรรพนามขยาย + คำนามหลัก +/- คำนามหรือคำคุณศัพท์ขยาย
เมื่อทดลองนำชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปจำนวน 3 พันธุ์ มาจำแนกออกเป็นโครงสร้างตามโครงสร้างคำประสมจากการแบ่งของ Plag, Ingo (2003) จะได้โครงสร้างชื่อพันธุ์ลำไยสอดคล้องกับโครงสร้างคำประสมตามโครงสร้างแบบที่ 1 อนึ่งชื่อพันธุ์ลำไยทั้ง 3 ชื่อนั้น ประกอบไปด้วยคำในภาษาถิ่นล้านนา ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาไทยกลาง แต่แตกต่างกันที่เสียงวรรณยุกต์เท่านั้นคำดังกล่าวได้แก่คำว่า “อี แห้ว เบี้ยว และเขียว” นอกจากนี้ยังมีคำในชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำเฉพาะในภาษาถิ่นล้านนา ได้แก่คำว่า “ดอ”

ตารางที่ 1 โครงสร้างชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 3 พันธุ์

ชื่อพันธุ์ลำไย	คำนามขยาย	คำนามหลัก	คำนามขยาย	คำคุณศัพท์ขยาย
อีดอ	อี	ดอ	-	-
อีแห้ว	อี	แห้ว	-	-
อีเบี้ยวเขียว	อี	เบี้ยว	-	เขียว

2.1.2 องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่

องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่ 2 ได้แก่ คำประสมที่มีคำคุณศัพท์ (adjective) เป็นคำหลักและมีคำอื่นซึ่งอาจเป็นคำนาม คำคุณศัพท์เป็นคำขยาย โครงสร้างคำประสมแบบที่2 ในชื่อพันธุ์ลำไยประกอบไปด้วยคำคุณศัพท์และคำนามขยายตามหลังคำคุณศัพท์หลัก ซึ่งมีชื่อพันธุ์ลำไยเพียงชื่อเดียวคือ *กรอบกระติ* จึงได้โครงสร้าง ดังนี้:-

1) + คำคุณศัพท์ ± คำนาม

คำที่ใช้เรียกชื่อลำไย โดยการศึกษาตามลักษณะของโครงสร้างทางภาษาบ่งบอกถึงที่มาของลำไยแต่ละชื่อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของลำไยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะพันธุ์ของลำไย อย่างต่อเนื่อง เผยให้เห็นความผูกพัน และคุณค่าระหว่างลำไยกับเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภคทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม อันนำมาซึ่งปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในประเทศไทย โดยเฉพาะเกษตรกรภาคเหนือในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

ชื่อพันธุ์ลำไยที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ ในงานวิจัยนี้ มีจำนวน 26 ชื่อ ตามการแนะนำของศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ในจำนวนนี้ ลำไยที่ได้รับความนิยมปลูกเพื่อจำหน่ายและรับประทาน ได้แก่ อีคอ เบี้ยวเขียว สีชมพูและแก้ว แต่ทว่า ยังไม่เคยมีการศึกษาค้นคว้าหาที่มา เหตุผลของการตั้งชื่อ และความสัมพันธ์ของชื่อลำไยกับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้สาธารณะชนทั่วไปรู้จักชื่อลำไย แม้กระทั่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับลำไยโดยตรง ได้แก่ เกษตรกร ผู้ค้าลำไย และนักวิชาการด้านลำไย

ชื่อและที่มาของลำไย จะทำให้ประชาชนทั่วไป อาทิ เกษตรกรทั่วไป นักวิชาการ นักเรียนนักศึกษา นักพัฒนา นักปกครอง ผู้ค้าลำไย และผู้บริโภค ทั้งในและต่างประเทศได้รู้จักและเข้าใจชื่อลำไยแต่ละชนิด จะได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของลำไยในฐานะพืชเศรษฐกิจ อาหาร ยา และต้นไม้วัฒนธรรมที่ฉายภาพให้เห็นความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างไม้ผลมงคลนี้กับประชาชน โดยเฉพาะชาวล้านนาหรือ “คนเมือง” มาช้านาน และจะมีส่วนช่วยในการส่งเสริม และผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกร และผู้ค้า อนุรักษ์และพัฒนาลำไยทุกชนิดไว้ในท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งความมั่งคั่ง สุข และความภาคภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการผลิต บริโภค และการขายต่อไป

ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีแหล่งผลิตสำคัญอยู่ในภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนซึ่งมีพื้นที่ในการปลูกคิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ปลูกลำไยในภาคเหนือทั้งหมด การขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกลำไยมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีเนื่องจากปริมาณความต้องการในการบริโภคที่เพิ่มขึ้นเกษตรกรปลูกลำไยต่างพากันเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มากที่สุดคั้งนั้นภาคเหนือ

จึงมีชื่อลำไยที่หลากหลายโดยเป็นพันธุ์ของท้องถิ่น และชื่อพันธุ์ลำไยมีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของชาวล้านนา

อุปกรณ์และวิธีการ

1. ออกแบบแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ถูกออกแบบเพื่อให้ได้ข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล และข้อมูลเกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไยซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลต่างๆ ดังนี้

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลประกอบด้วย ชื่อ ชื่อสกุล อายุ การศึกษา สาขาการศึกษา อาชีพและระยะเวลาในการประกอบอาชีพ

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อลำไย ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูล 3 ส่วน ดังต่อไปนี้:-

1. พันธุ์ลำไยที่ปลูก

2. ความรู้เกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไย

3. ที่มาของชื่อพันธุ์ลำไยชื่อพันธุ์ลำไยที่กลั่นกรองมา ตามคำแนะนำของ ศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2554 จำนวน 26 ชื่อ ดังแบบสัมภาษณ์ที่แนบมานี้

2. สัมภาษณ์เกษตรกร และนักวิชาการ ในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

1) เกษตรกรลำไย 31 คน

2) นักวิชาการลำไย 5 คน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกษตรกรลำไยในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนรวม 31 คน ประกอบด้วยเกษตรกรในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่อำเภอสารภี คอยหล่อ จอมทองและพร้าว จำนวน 18 คน และเกษตรกรในเขตจังหวัดลำพูนที่อำเภอเมือง (ตำบลหนองช้างคืน) บ้านธิ ป่าซาง และบ้านโฮ่ง จำนวน 13 คน และได้สัมภาษณ์นักวิชาการลำไย จำนวน 5 คน รวมเป็น 36 คนซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับลำไยสูงทั้งนี้ศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นผู้ให้การแนะนำรายชื่อและที่อยู่ของผู้ให้การสัมภาษณ์ทั้งหมด

การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ด้วยการถามตามแบบสัมภาษณ์พร้อมจดบันทึกอีกทั้งยังได้สังเกตลักษณะต้นลำไยของเกษตรกร รวมทั้งใบ และ ผล (หากมี) และถ่ายภาพ ซึ่งสามารถพิจารณาใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับชื่อและที่มาของชื่อพันธุ์ลำไยที่กลั่นกรองมาตามคำแนะนำของศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้จำนวน 26 รายชื่อเมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ได้จัดเก็บแบบสัมภาษณ์ทันที

3. จัดทำระบบข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (จากการจดบันทึก)

หลังจากสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการล้าไยแล้ว ได้นำข้อมูลที่ได้นำมาลงบันทึกโดยการพิมพ์ให้เป็นระเบียบ และได้นำมาพิจารณาเรียบเรียงและประมวลผล โดยแยกเป็นหัวข้อได้แก่

1) ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบไปด้วยชื่อ ที่อยู่ อาชีพ การศึกษา และระยะเวลาในการประกอบอาชีพของเกษตรกรและนักวิชาการล้าไย โดยแยกนำเสนอการประมวลผลข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มนักวิชาการ

1.1 เกษตรกร

เกษตรกรรวมจำนวน 31 คน เป็นเกษตรกรล้าไยที่มีความรู้และประสบการณ์ในปลูกล้าไยมาเป็นเวลานาน อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ให้ความสนใจที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองในการผลิตล้าไยให้มีคุณภาพและปริมาณที่ได้อย่างต่อเนื่อง เข้ารับการอบรม ประชุมเสวนาเกี่ยวกับล้าไย และบางท่าน เช่น คุณวิษณุ รอมใจ เกษตรกรชาวอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เคยได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่เพื่อนเกษตรกร ในการประชุม ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในปี 2555 ด้วย บางท่านเคยได้รับรางวัลจากการประกวดล้าไย อาทิคุณบัญชาการ พลชมชื่น เกษตรกรชาวอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศรางวัลที่ 1 และรางวัลที่ 2 จากการประกวดล้าไยสีชมพู ดังนั้น เกษตรกรเหล่านี้จึงล้วนแล้วแต่เป็นเกษตรกรล้าไยที่เหมาะสมแก่การเป็นผู้ที่ทางศูนย์วิจัยและพัฒนาล้าไยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้แนะนำให้ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูล อีกทั้งยังเป็นเกษตรกรที่อยู่และปลูกล้าไยในท้องที่ที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตล้าไย ได้แก่ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่อำเภอสารภีจำนวน 9 คน และอำเภอพร้าวจำนวน 1 คน และในเขตจังหวัดลำพูนที่อำเภอเมืองจำนวน 8 คน (ตำบลหนองช้างค้ำ) อำเภอป่าซางจำนวน 3 คน และอำเภอบ้านธิจำนวน 1 คน

เกษตรกรล้าไยทั้ง 31 คนเป็นเกษตรกรชาย มีวุฒิ และคุณวุฒิหลากหลาย กล่าวคือ มีอายุตั้งแต่ 47 ปี จนถึงอายุ 94 ปี มีวุฒิการศึกษา ตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาที่ 4 จนถึงปริญญาตรี และมี 1 คน จบการศึกษาระดับปริญญาโท ดังนั้นระยะเวลาในการประกอบอาชีพจึงมีความแตกต่างหลากหลายไปตามอายุด้วยเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรล้าไยในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนทั้งหมด ประกอบอาชีพทำสวนล้าไยมาเป็นเวลาอย่างน้อยที่สุด 10 ปี ไปจนถึง 50 ปี

1.2 นักวิชาการล้าไย

นักวิชาการล้าไยทุกคนเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านล้าไยโดยเฉพาะ ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ มีผลงานทางวิชาการล้าไยโดยผ่านการศึกษา ทดลอง และบรรยายให้ความรู้แก่เกษตรกร นักวิชาการ

นักศึกษา และผู้สนใจ มาเป็นเวลานาน (ตั้งแต่ 20 - 30 ปี) จึงเป็นผู้มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับในวงการ ลำไยของประเทศ

ในจำนวนนักวิชาการลำไยที่ได้สัมภาษณ์ทั้ง 5 คนนี้ มีนักวิชาการที่เป็นอาจารย์ใน สถาบันอุดมศึกษา 4 คน และเป็นนักวิชาการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 1 คนทั้ง 5 คนมีถิ่น ที่อยู่และรับราชการอยู่ในองค์กรในภาคเหนือตอนบนทั้งสิ้น ได้แก่ เชียงใหม่ 3 คน เชียงราย 1 คน และลำปาง 1 คน นักวิชาการลำไยที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท 2 คนและดำรงตำแหน่ง ทางวิชาการเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ และสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก 2 คน

ดังนั้นนักวิชาการทั้ง 5 คน จึงเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์เกี่ยวกับ ลำไยเป็นอย่างสูง อาทิ หลักการและวิธีการในการผลิตลำไยทั้งในและนอกฤดู การดูแลรักษา และการใส่ปุ๋ยลำไย โดยได้ทดลอง ค้นคว้าและปฏิบัติงานวิชาการด้านลำไยเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 20 - 30 ปี

2) ข้อมูลด้านความรู้เกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไย

ข้อมูลด้านความรู้เกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไยที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและ นักวิชาการลำไย รวมจำนวน 36 คนนี้ ได้นำเสนอเป็นการประมวลผล โดยแยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มเกษตรกร 1 กลุ่ม และกลุ่มนักวิชาการ 1 กลุ่ม หลังจากนั้นได้นำผลการประมวลใน ลักษณะนี้มาวิเคราะห์สรุปเป็นจำนวนชื่อพันธุ์ลำไย พร้อมทั้งมาของชื่อพันธุ์ฯ

2.1 ข้อมูลด้านความรู้เกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไยจากเกษตรกร

ในจำนวนชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 26 ชื่อ มีเกษตรกรที่รู้จักชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 3 ชื่อ คือ อีคอ 20 อีคอ 27 และอีคอ 75 ชื่อละเพียข่านเดียวโดยระบุว่ามีอีคอ 20 คือ “อีคอ ชาว” เนื่องจาก ตัวเลข 20 และ คำว่า “ชาว” ในภาษาถิ่นล้านนา (คำเมือง) เป็นคำพ้องเสียงกับตัวเลข 20 และเข้าใจว่า อีคอ 27 หมายถึง คอหนองช้างกิน ส่วนอีคอ 75 หมายถึง อีเปี้ยวเขียว ซึ่งชื่อพันธุ์ ลำไยทั้งสามชื่อน่าจะเป็นหมายเลขลำไยที่ส่งเข้าประกวด นอกจากนี้ ยังมีชื่อลำไยอีก 3 ชื่อที่ เกษตรกรลำไยไม่รู้จักชื่อและไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ ได้แก่ อีคอหลวง อีคอรุ่มน้ำปิง และใบหยก ดังจะเห็นการประมวลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในตารางที่ 2 นอกจากรายชื่อพันธุ์ ลำไย จำนวน 26 รายชื่อนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งเกษตรกรและนักวิชาการลำไย ยังระบุชื่อลำไยชื่ออื่นๆ อีกด้วย

ตารางที่ 2 ประมวลผลข้อมูลชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์เกษตรกร (เฉพาะข้อมูลที่ตรงกัน)

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
1	อีคอด20			
2	อีคอด27			
3	อีคอด75			
4	อีคอดก้านแข็ง			ผลใหญ่ เปลือกหนา ก้านแข็ง ช่อตั้งตรง และ สั้น (ได้ข้อมูลจากผู้ให้การสัมภาษณ์ที่ตรงกัน มากที่สุด รวมจำนวน 8 ท่าน)
5	อีคอดหลวง			ไม่มีข้อมูล
6	คอดแก้วยี			คนปลูกชื่อ นายแก้ว (เสียชีวิตแล้ว) มีฉายาว่า “ยี” (ยี แปลว่า ยึดเก่ง) เป็นคนบ้านแม่ข่า ตำบล แม่ก่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผล ลำไยมีขนาดเล็ก มีลักษณะคล้ายลำไยพวง ทอง แต่โตกว่าลำไยพวงทอง ผลมีขนาด สม่ำเสมอ
7	อีคอดยอดแดง			เป็นลำไยท้องถิ่น (เมืองหรือที่เกษตรกรบาง ท่านเรียก “ลำไยธรรมดา”) ยอดมีสีแดงก้าน แข็ง เปลือกหนา เวลาแตกใบอ่อน ออกยอด เป็นสีแดง ลูกโต แต่ลูกออกห่าง ไม่ค่อยเป็น พวง
8	อีคอดก้านอ่อน			ก้านอ่อน เปลือกบาง เนื้ออ่อนข้างหนา พวง ย่อยลงเนื่องจากมีผลดกมาก ทนแดด ผิว สวย เนื่องจากเป็นลำไยที่ ออกผลเป็นพวง จึง ทำให้ใส่เช้งหรือตะกร้าได้ง่าย
9	อีคอดลุ่มน้ำปิง			ไม่มีข้อมูล

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
10	อีคอสุม			คร.สุม เป็นผู้ปลูก
11	สีชมพู			เนื้อลำไยมีสีออกสีชมพู (เมื่อแก่เต็มที่แล้ว เนื้อกรอบหวาน มีกลิ่นหอมสีของท้องใบไม่เขียวเข้ม เปลือกสีน้ำตาลใส)
12	อีเขียวเขียว เชียงใหม่			ผลมีลักษณะเขียว ขนาดใหญ่ เปลือกออกสี เขียวและหนา ผิวเรียบสวเนื้อสีเหลืองนวล สวรสหวาน ออกผลเป็นพวงดี ติด ลูกตกเมื่อในเล็ก ผลไม้โตมีรสกรอบเก็บ ไม่ได้นาน ออกผลช้ากว่าลำไยพันธุ์อื่นๆ แหล่งปลูกดั้งเดิมมาจากในเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่สมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี(ปัจจุบัน แหล่งที่ปลูกมากที่สุดคือที่ตำบล ขางนึ่ง อำเภอ สารภี เชียงใหม่)
13	อีแก้ว			เป็นลำไยปี หรือ ออกเสียงแบบภาษาถิ่น ล้านนาว่า “ปี” หมายถึง ลำไยที่ออกผลตาม ฤดูกาล และช้ากว่าพันธุ์อื่นๆ โดยเฉพาะหลัง พันธุ์อีคอสุมโต กรอบ มีรสหวาน เนื้อบาง มี น้ำเยอะ และเมื่อในใหญ่ เวลาแตกใบ ใบอ่อน ออกยอดเป็นสีแดง ใบแข็งและก้านของพวง ลำไยแห้ง

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
14	พวงทอง			เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพชรพวงทอง” เป็นลำไยติดกันเป็นช่อพวงคล้ายขอรุ่นลูกแบนๆ ไม่กลม ช่อสวย มีสีเหลืองทอง พวงใหญ่และดก ผลลำไยมีขนาดใหญ่สม่ำเสมอเนื้อและไมกรอบ เป็นน้ำ ออกพร้อมอีดอ ค้างคาวไม่กินลำไยนี้ เนื่องจากมีกลิ่นเหม็นคาว เมล็ดในใหญ่ เวลาออกผลทำให้กิ่งโน้มลง ต้นกำเนิดอยู่ที่ อ. สารภีต่างจากพันธุ์อีดอที่มีลูกใหญ่กว่า เปลือกแข็งกว่าและผิวของผลมีสีออกสีน้ำตาลคล้ำ
15	จัมโบ้			หมายถึงลำไยทุกพันธุ์ที่คัดขนาดพิเศษ ลูกโตใหญ่ขนาด “จัมโบ้” เนื่องจากได้รับการบำรุงเป็นพิเศษจึงทำให้ลูกใหญ่ขนาดจัมโบ้ เป็นพันธุ์จากเวียดนาม
16	แดงกลม			ผลกลมเปลือกนอกมีสีออกแดงเหมือนลูกแก้ว เนื้อลำไยและมีน้ำคล้ายพันธุ์อีดอเนื่องจากมีน้ำมากทำให้อบแห้งได้ยากและมีกลิ่นเหม็นเขียว ลำไยนี้ใกล้สูญพันธุ์แล้ว
17	ใบดำ			หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อีด้า” ใบออกสีเขียวดำเข้ม (เขียวคล้ำคล้ายลำไยพันธุ์ปูมาคืนโค้ง) เป็นลำไยพื้นเมืองในกลุ่มเดียวกับลำไยอีดอ บ้างก็บอกว่าคล้ายพันธุ์อีดอ แต่ผลขรุขระและมีขนาดเล็ก ไม่โตเท่าพันธุ์อีดอ แต่ออกผลดก มีกลิ่น รสไม่ค่อยหวาน ฉ่ำน้ำ และ
18	ใบหยก			ไม่มีข้อมูล

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
19	น้ำผึ้งทวาย			เป็นลำไยพันธุ์พื้นเมืองหรือเกษตรกรเรียกว่า ลำไย “ธรรมดา” ผลมีขนาดเล็ก เนื้อออกสี เหลืองๆ คล้ายน้ำผึ้ง
20	ปุมดินโค้ง			ได้ชื่อตามชื่อผู้ปลูกแต่ดั้งเดิม ชื่อ “มา” ขณะ เดิน เฝ้าของลุงมาโค้งเข้าหากัน ปลูกที่ ต. หนองช้างค้ำ อ.เมือง จ.ลำพูน ผลคล้ายลำไย พันธุ์อีคอ มีขนาดใหญ่ กลิ่นคาว เปลือกบาง มีสีเขียว ก้านอ่อน ดิบเคี้ยวได้ง่าย
21	บ้านโสัง			เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านโสัง 60” เพราะเรียก ตามปีพระชนมายุครบ 60 พรรษาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเดิมปลูกที่ อ.บ้านโสังจ.ลำพูน เป็นลำไย พันธุ์พื้นเมืองในกลุ่มอีคอ แต่อาจกลายพันธุ์ ไป ผลโต ช่อสวย
22	เพชรสาคร			เป็นลำไยมาจากจังหวัดสมุทรสาคร ออกก่อน ลำไยพันธุ์อื่นๆ เดิมอาจนำไปจากแถว เชียงใหม่ (ดังเช่นที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมี เคยนำไปปลูกที่กรุงเทพมหานคร) ซึ่งลำไย จำนวน 3 ต้น ปลูกที่บ้านน้ำโห่ง อ.หางดง จ. เชียงใหม่มาจากสมุทรสาคร (กลุ่มลำไยต่าง ถิ่น อาจเป็นพันธุ์เวียงคานาม) - ลำไยเครือ (ต้น เป็นเครือ) ลูกโต ดิบผลไม่มาก เนื้อเหนียว ไม่ ค่อยหวาน
23	กรอบกะทิ			กรอบ มีกลิ่นคล้ายกะทิ

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
24	พื้นเมือง			เป็นลำไยที่ขึ้นเองตามเขตบ้านของคนเมืองหรือคนไทยภาคเหนือเช่นเดียวกับลำไยสายน้ำผึ้ง หรือน้ำผึ้ง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลำไย“ธรรมดา” ผลเล็กเหมือนลำไยป่าแต่ เมล็ดในมีขนาดใหญ่ เนื้อบาง ออกผลดก
25	กระดุก			ผลมีขนาดเล็ก เนื้อบาง แต่เมล็ดในใหญ่ ใช้ทำขนมข้าวเหนียวเปียกลำไยได้ใบกรอบ ต้นสีแห้ง ไม่ชุ่มชื้น บ้างให้ความเห็นว่าลำไยนี้คือลำไยอีแดงกลม
26	อีคอคำราร			เดิมผู้ปลูกต้นแรกคือ “ลุงคำ” อายุประมาณ 60 กว่าปี อยู่ อ.สารภี มีฉายาว่าราร เมื่อออกเสียงแบบคำเมืองจะเป็นคำว่า “ลาง” (ในระบบเสียงภาษาคำเมือง หรือภาษาล้านนา ไม่มีเสียง “ร”) “ราร” หรือ “ลาง” แปลว่าถอยออกมา “รารออกมา” หมายถึง “ถอยๆ ถอยออกมา” ซึ่งเป็นบุคลิกนิสัยเนื่องจากลุงคำไม่ชอบมีเรื่องกับใคร ผู้คนจึงเรียกท่านว่า “ลุงคำลาง” เป็นชาวดำบลสันทรายมawang อ.สารภี โดยไปทำการทาบกิ่งมาจากบ้านเจ้าเมืองลำพูนเป็นลำไยที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ สุกก่อนลำไยพันธุ์อื่น 15 วัน เมล็ดในมีขนาดใหญ่ถูกโตเสมอกัน เป็นลำไยที่ออกผลก่อนคออื่นๆ คอคำรารออกผลสม่ำเสมอโดยไม่ต้องใส่สารโพแทสเซียมคลอไรด์

2.2 ข้อมูลด้านความรู้เกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไยจากนักวิชาการ

ในจำนวนชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 26 ชื่อ มีนักวิชาการลำไยท่านเดียวที่รู้จักชื่อพันธุ์ลำไยทั้ง 26 ชื่อ แต่ละว่าลำไยจำนวน 3 ชื่อ คือ อีคอ 20 อีคอ 27 และ อีคอ 75 นั้น เป็นลำไยพันธุ์อีคอต้นที่ 20 27 และ 75 จากการประกวดต้นพันธุ์อีก 4 ท่านไม่รู้จักชื่อและไม่รู้ที่มาด้วย ดังนั้นชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นพันธุ์ลำไยโดยแท้จริงที่สามารถนำมาศึกษาหาที่มาของชื่อได้ น่าจะมีจำนวน 23 ชื่อ

ชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 23 ชื่อ น่าจะเป็นชื่อพันธุ์ลำไยชื่อสามัญที่เป็นที่รู้จักในหมู่นักวิชาการลำไย ในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 23 ชื่อ มีชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 8 ชื่อที่นักวิชาการลำไยทั้ง 5 ท่านรู้จักและให้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เรื่องที่มาของชื่อพันธุ์ลำไยที่ตรงกัน ได้แก่ ลำไยชื่ออีคอก้านอ่อน อีชมพู อีเขียวเขียวเชียงใหม่ อีแก้ว พวงทอง แดงกลม ใบดำ และเพชรสาคร (ตารางที่ 3) ส่วนนักวิชาการอีกท่านหนึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เรื่องที่มาของชื่อลำไยเพียง 1 ชื่อเท่านั้น คือ เพชรสาคร

ตารางที่ 3 ประมวลผลข้อมูลชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์นักวิชาการลำไย (เฉพาะข้อมูลที่ตรงกัน)

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
1	อีคอ 20			
2	อีคอ 27			
3	อีคอ 75			
4	อีคอก้านแข็ง			
5	อีคอหลวง			
6	อีคอแก้ว			
7	อีคอบอกแดง			
8	อีคอก้านอ่อน			ก้านข้อผลอ่อน ก้านข้อ ผลอ่อน ห้อยลง
9	อีคอรุ่มน้ำปิง			
10	อีคอสุบุม			

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
11	สีชมพู			เนื้อผลมีสีชมพู ขอบผลแก่ เนื้อผลมีสีชมพูเรื่อๆและหวาน
12	อีเขียวเขียวเชียงใหม่			ผลรูปทรงแป้น และผลเล็กมีสี เขียวผลเขียวและเปลือกสีเขียว
13	อีแก้ว			เนื้อแห้งกรอบ
14	พวงทอง			ตั้งชื่อตามชื่อคนที่ชื่อพวงทอง ข้อผลแน่น เป็นพวง
15	จัมโบ้			
16	แดงกลม			ผลมีรูปร่างกลมผลกลม
17	ใบดำ			สีของใบเข้มคล้ำ ใบสีเขียวเข้มคล้ำเกือบดำ
18	ใบหยก			
19	น้ำผึ้งทวาย			
20	ปทุมรัตน์			
21	บ้านโฮ่ง			
22	เพชรสาร			ปลูกที่ จ.สมุทรสาครออกดอก ติดผลนอกฤดู และที่สมุทรสาคร ชื่อพันธุ์อีดอกลายพันธุ์ เป็น ลำไยเวียดนาม ใบเล็ก ออกดอก ง่าย และอาจออก 2 ครั้ง / ปี มี กลิ่นคาว
23	กรอบกะทิ			
24	พื้นเมือง			
25	กระดุก			
26	อีดอกคำร			

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์ ตามวิธีการวิเคราะห์โครงสร้างคำในสาขาความรู้ทางภาษาศาสตร์(Linguistics)

การวิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์ตามวิธีการวิเคราะห์โครงสร้างคำในสาขาความรู้เกี่ยวกับภาษาศาสตร์ (Linguistics) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษาภาษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกับศาสตร์อื่นๆนั้นได้วิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์ 2 รูปแบบ แบบที่ 1 วิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยตามหลักการแบ่งโครงสร้างคำของPlag, Ingo (2003) แบบที่ 2 วิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไย โดยแยกการประกอบคำตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ของคำ

1.1 วิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยตามหลักการแบ่งโครงสร้างคำของPlag, Ingo (2003)

โครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์ ประกอบไปด้วยโครงสร้างคำแบบคำประสม (compound words) ตามหลักการแบ่งโครงสร้างคำของ Plag, Ingo (2003) จัดเป็นคำประสมที่มีโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1 คำประสมที่มีคำนามเป็นหลัก (Nominal compounds) และแบบที่ 2 คำประสมที่มีคำคุณศัพท์เป็นหลัก (Adjectival compounds)

1.1.1 องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1

องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1 ได้แก่คำประสมที่มีคำนามเป็นหลัก (Nominal compounds) ประกอบไปด้วย คำนามเป็นคำหลักหรือหัวอยู่ด้านขวา (right-headed) มีคำนาม คำกริยา และคำคุณศัพท์ เป็นคำขยาย เมื่อวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยตามโครงสร้างนี้สามารถแยกแยะโครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยออกได้เป็นโครงสร้างดังนี้:-

+/- คำนาม/สรรพนามขยาย + คำนามหลัก+/- คำนามหรือคำคุณศัพท์ขยาย

1.1.2 องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่2

องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมแบบที่2 ได้แก่คำประสมที่มีคำคุณศัพท์ (adjective) เป็นคำหลักและมีคำอื่นซึ่งอาจเป็นคำนาม คำคุณศัพท์เป็นคำขยาย โครงสร้างคำประสมแบบที่2 ในชื่อพันธุ์ลำไยประกอบไปด้วยคำคุณศัพท์และคำนามขยายตามหลังคำคุณศัพท์หลัก ซึ่งมีชื่อพันธุ์ลำไยเพียงชื่อเดียวคือ กรอบกระติ จึงได้โครงสร้างคำ ดังนี้:-

1) + คำคุณศัพท์ ± คำนาม

ชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 25 ชื่อ (จากจำนวน 26 ชื่อ) ประกอบไปด้วยโครงสร้างคำตามโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1 กล่าวคือประกอบไปด้วยคำนามหลักและมีคำนามอื่นหรือคำคุณศัพท์มาขยาย จึงได้โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไย ดังนี้:-

+/- คำนามขยาย + คำนามหลัก +/- คำนามหรือคำคุณศัพท์ขยาย

ตารางที่ 4 องค์ประกอบของโครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไย

ชื่อพันธุ์ลำไย	คำนามขยาย	คำนามหลัก	คำนามขยาย	คำคุณศัพท์ขยาย
อีคอ20	อี	คอ		20
อีคอ27	อี	คอ		27
อีคอ75	อี	คอ		75
อีคอก้านแข็ง	อี	คอ	ก้าน	แข็ง
อีคอหลวง	อี	คอ	หลวง	
อีคอแก้วซี่	อี	คอ	แก้ว	ซี่
อีคอบอดแดง	อี	คอ	บอด	แดง
อีคอก้านอ่อน	อี	คอ	ก้าน	อ่อน
อีคอลลุ่มน้ำปิง'	อี	คอ	ลุ่มน้ำปิง	
อีคอสุขุม	อี	คอ	สุขุม	
ลีชมพู	-	ลี		ชมพู
อีเขียวเขียวเชียงใหม่ ²	อี	เขียว		เขียวเชียงใหม่
อีเหั่ว	อี	เหั่ว		
พวงทอง	-	พวง	ทอง	
จัมโป้	-	-		จัมโป้
แดงกลม	-	แดง		กลม
ใบดำ	-	ใบ		ดำ
ใบหยก	-	ใบ	หยก	
น้ำผึ้งทวาย	-	น้ำผึ้ง		ทวาย
ป๋ามาตินไค้ง	ป๋*	มา	ติน	ไค้ง
บ้านไฮ้ง	-	บ้าน		ไฮ้ง

เพชรสาร		เพชร	สาร	
ชื่อพันธุ์ลำไย	คำนามขยาย	คำนามหลัก	คำนามขยาย	คำคุณศัพท์ขยาย
พื้นเมือง	พื้น	เมือง		
กระดุก	-	กระดุก		
อีคอคาราง	อี	คอ	คำ (ภาษาถิ่นล้านนา หมายถึงทอง)	รางคือ“ลาว”

หมายเหตุ: อีคอดุ่มน้ำปิง¹ และ อีเขียวเขียวเขียวใหม่² ชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 2 ชื่อนี้ สามารถนำมาวิเคราะห์แยกองค์ประกอบคำให้ละเอียดและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังแสดงไว้ในตารางข้างใต้

ตารางที่ 5 องค์ประกอบโดยละเอียดของโครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 2 ชื่อ

ชื่อพันธุ์ลำไย	คำนามขยาย	คำนามหลัก	คำนามขยาย	คำนามขยาย	คำนามขยาย	คำคุณศัพท์ขยาย	คำนามขยาย	คำคุณศัพท์ขยาย
อีคอดุ่มน้ำปิง	อี	คอ	ดุ่ม	น้ำ	ปิง			
อีเขียวเขียวเขียวใหม่	อี	เขียว				เขียว	เขียว	ใหม่

ส่วนพันธุ์ลำไยชื่อ กรอบกะทิ เป็นชื่อพันธุ์ลำไยที่ตรงกับโครงสร้างคำประสมแบบที่ 2 ตามการแบ่งของ Plag, Ingo (2003) ได้แก่ คำประสมที่มีคำคุณศัพท์เป็นหลัก (Adjectival compounds) ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบคำได้ดังนี้:-

ตารางที่ 6 องค์ประกอบโดยละเอียดของโครงสร้างคำประสมในชื่อพันธุ์ลำไยกรอบกะทิ

ชื่อพันธุ์ลำไย	คำคุณศัพท์หลัก	คำนามขยาย
กรอบกะทิ	กรอบ	กะทิ

1.2 วิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไย โดยแยกการประกอบคำตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ของคำ

วิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไย โดยการนำชื่อพันธุ์ลำไยทั้ง 26 ชื่อมา แยกออกเป็นคำโดดๆ ตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ของคำ (ตารางที่ 7) ซึ่งชื่อพันธุ์ลำไยส่วนใหญ่เป็นลำไยที่มีชื่อเป็นภาษาล้านนา (คำเมือง) แต่เขียนสะกดโดยใช้อักขระในภาษาไทยกลางซึ่งเป็นภาษาประจำชาติของประเทศไทยใช้เป็นภาษาราชการและเป็นภาษาที่คนไทยปัจจุบันสามารถพูด อ่าน และเขียนได้ จึงใช้เป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนไทยทั่วประเทศ ในการแยกคำในชื่อพันธุ์ลำไยนี้ ได้แยกคำออกเป็นคำโดดๆ โดยพิจารณาการออกเสียงแบบดั้งเดิมตามภาษาแรกของคำและการออกเสียงของเกษตรกรชาวเชียงใหม่และลำพูนที่ได้สัมภาษณ์ประกอบด้วย ซึ่งในการออกเสียงตามแบบคำเมืองหรือภาษาไทยถิ่นเหนือนั้น มักต่างจากภาษาไทยกลางกันที่เสียงวรรณยุกต์ และบางครั้งมีคำที่เป็นเสียงปฏิภาค (correspondence) กันระหว่างภาษาคำเมือง และภาษาไทยกลาง กล่าว คือ เทียบเสียงกันได้ว่า เป็นคำๆ เดียวกันในทั้งสองภาษา

ตารางที่ 7 โครงสร้างการประกอบคำตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ในชื่อพันธุ์
ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์

ชื่อลำไย	คำ เมือง	คำ ไทย กลาง	คำเมือง + คำไทย กลาง	คำเมือง + คำ อาราบิก	คำ อังกฤษ	หมายเหตุ
1. อีคอ20				/		ตัวเลขอาราบิก
2. อีคอ27				/		ตัวเลขอาราบิก
3. อีคอ75				/		ตัวเลขอาราบิก
4. อีคอก้านแข็ง	/					
5. อีคอหลวง	/					
6. อีคอก้าวชี่	/					ชี่ หรือออกเสียงแบบคน เมือง เป็น “ชู่” หมายถึง “ขี้ม”
7. อีคอบอดแดง	/					
8. อีคอก้านอ่อน	/					
9. อีคอสุ่มน้ำปิง	/					น้ำปิงหมายถึง แม่น้ำ แม่ปิง
10. อีคอสุนุม			/			
11. สีชมพู			/			คำเมือง เรียก “สีออน”
12. อีเปี้ยวเขียว เขียวใหม่	/					เขียว หมายถึง เมือง
13. อีแห้ว	/					
14. พวงทอง		/				
15. ใบคำ	/					

16. ไบหยก	/					เวลาออกเสียงในภาษาคำเมือง เสียงวรรณยุกต์ของคำว่า “ไบหยก” ซึ่งเป็นปฏิภาค (correspondent) กับภาษาไทยกลางคำเดียวกัน จะเป็นเสียงวรรณยุกต์ สูง-ขึ้น-ตก หรือเสียงกึ่งตรี-กึ่งโท
17. น้ำผึ้งทวายน			/			
18. ปูมาตินไค้ง	/					
19. บ้านโฮ้ง	/					
20. เพชรสาคร		/				
21. กรอบกะทิ		/				
22. พื้นเมือง	/					หมายถึง ลำไยพันธุ์พื้นเมือง เรียกกันว่า ลำไยเมือง หรือ “ธรรมดา”
23. กระดุก		/				ในภาษาคำเมือง ไม่มีพยัญชนะควบกล้ำที่ใช้เสียงและตัว “ร” มีเฉพาะควบกล้ำด้วย “ว” เท่านั้น และใช้คำว่า “ดุก” (เรณู วิชาศิลป์:16) ซึ่งออกเสียงวรรณยุกต์ สูง-ขึ้น-ตก (ในภาษาไทยกลางใช้เสียงวรรณยุกต์เสียงต่ำตก คือวรรณยุกต์เอก)
24. อีคอคำวาง	/					(อีคอคำวาง “วาง” เป็นการออกเสียงแบบภาษาไทยกลางในคำเมือง ไม่มีเสียงที่สะกดด้วย “ร”

2. วิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยที่จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไยที่ละชื่อตามที่ได้จดบันทึกไว้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไยซึ่งได้ประมวลผลไว้ (ตารางที่ 2)

ในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 ชื่อ มีชื่อลำไย 3 ชื่อ ได้แก่ อีคอก 20 อีคอก 27 และอีคอก 75 ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ได้เข้าใจว่าเป็นชื่อพันธุ์ลำไยตามชื่อนั้น ซึ่งเป็นชื่อที่มีหมายเลขอาราบิก (20 27 และ 75) เป็นจำนวนตัวเลขประกอบเป็นชื่ออยู่ด้วย โดยเข้าใจว่า ลำไยทั้ง 3 ชื่อนั้น ได้แก่ ลำไย อีคอกขาว เนื่องจาก ตัวเลข 20 เป็นคำพ้องเสียงตรงกับคำว่า “ขาว” ในภาษาล้านนา (คำเมือง) ส่วนอีคอก 27 ได้แก่ อีคอกหนองช้างคิน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ท่านนี้ อาจจะรู้ข้อมูลว่า ลำไยชื่อนี้ เป็นหมายเลขชื่อลำไยต้นที่เข้าประกวด ซึ่งเป็นลำไยพันธุ์อีคอกหนองช้างคิน และต้นที่เข้าประกวดต้นที่ 75 คือ ลำไย อีเปี้ยวเขียว นั่นเอง

ดังนั้น ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นพันธุ์ลำไยโดยแท้จริง ที่สามารถนำมาศึกษาหาที่มาของชื่อได้ มีจำนวน 23 ชื่อ นอกจากนี้ ยังมีชื่อลำไย จำนวน 2 ชื่อที่เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ไม่รู้จักชื่อ และไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของชื่อทั้งสามชื่อนั้น ได้แก่ ลำไยชื่อ อีคอกอุ่นน้ำปิงและใบหยก (ประมวลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร แสดงไว้ในตารางที่ 2)

วิจารณ์ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาเรื่อง “ลำไย : ชื่อ และที่มา” นี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 26 ชื่อ (ในแบบสัมภาษณ์) โดยใช้องค์ความรู้ทางภาษาศาสตร์ (Linguistics) เกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์โครงสร้างคำในภาษาตามหลักการแบ่งของ Plag, Ingo (2003) และวิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไย โดยแยกการประกอบคำตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ของคำและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไยมาวิเคราะห์ประมวลผล ผู้วิจัยได้ผลการวิจัย 2 ประการ ได้แก่

- 1) ชื่อพันธุ์ลำไยตามประเภทของภาษา (เป็นภาษาถิ่นล้านนา หรือคำเมือง และภาษาไทยกลาง)
- 2) ประมวลผลข้อมูลชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์
 - 2.1 ชื่อพันธุ์ลำไยตามประเภทของภาษา
 - 2.2 ชื่อพันธุ์ลำไย: คำประสม

ผู้วิจัยได้พบว่าชื่อพันธุ์ลำไยส่วนใหญ่เป็นคำประสม ซึ่งคำประสมนี้เป็นการประสมคำกันระหว่าง คำเมือง + คำเมือง หรือ ไทยกลาง + ไทยกลาง และมักประกอบไปด้วยโครงสร้างคำที่สอดคล้องกับโครงสร้างคำประสมโครงสร้างแบบที่ 1 และแบบที่ 4 ตามหลักการแบ่งของPlag, Ingo (2003) คือ แบบที่ 1 คำประสมที่มีคำนามเป็นหลัก (Nominal compounds) โดยมีคำนาม คำกริยา และคำคุณศัพท์เป็นส่วนประกอบรอง ซึ่งมีโครงสร้างเป็นสูตรโดยใช้เครื่องหมาย “+” สำหรับคำหลักหรือคำบังคับ และใช้เครื่องหมาย “+/-” สำหรับคำที่มีหรือไม่จำเป็นต้องมีก็ได้ ดังนี้:-

+/- คำนาม/สรรพนามขยาย + คำนามหลัก +/- คำนามหรือคำคุณศัพท์ขยาย

ส่วนชื่อลำไยเพียง 1 ชื่อ ได้แก่ ลำไยกรอบกะทิ มีโครงสร้างคำเป็นคำประสมแบบที่ 2 ซึ่งเป็นคำประสมที่มีคำคุณศัพท์เป็นหลัก (Adjectival compounds) และมีคำนามเป็นคำขยายแสดงโครงสร้างเป็นสูตรได้ ดังนี้:-

+ คำคุณศัพท์หลัก +/- คำนาม

1. จากการวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยด้วยการแยกประเภทการประกอบคำตามภาษาแรก (ตารางที่ 7) ยังพบชื่อพันธุ์ลำไย ที่ประกอบด้วยคำตามประเภทของภาษาแรก 4 ชนิด ได้แก่ :

1.1 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นภาษาคำเมืองหรือภาษาไทยถิ่นเหนือ

1.2 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นภาษาไทยกลาง

1.3 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำปน

1.3.1 ปนระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาไทยกลาง

1.3.2 ปนระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาอารากิ (ตัวเลข)

1.4 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำยืมแบบทับศัพท์ (loanword proper) ภาษาอังกฤษดังจะได้อภิปรายต่อไปนี้:-

1.4.1 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นภาษาคำเมือง หรือภาษาถิ่นเหนือชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นภาษาคำเมือง หรือภาษาถิ่นเหนือจำนวน 15 ชื่อ นับเป็นชื่อพันธุ์ลำไยส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 57.69 % ได้แก่ พันธุ์ลำไยชื่อ 1) อีดอกกันแจ้ 2) อีดอกหลวง 3) อีดอกแก้ว 4) อีดอกยอดแดง 5) อีดอกกันอ่อน 6) อีดอกลุ่มน้ำปิง 7) อีเขียวเขียวเขียงใหม่ 8) อีแก้ว 9) แดงกลม 10) ใบดำ 11) ใบหยก 12) ปุ่มาคินโค้ง 13) บ้านโฮ้ง 14) พื้นเมืองและ 15) อีดอกคำร้าง

1.4.2 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นภาษาไทยกลางชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นภาษาไทยกลางทั้งด้วยการออกเสียง และการสะกดคำ จำนวน 4 ชื่อ (15.39 %) ได้แก่ พันธุ์ลำไยชื่อ 1) พวงทอง 2) เพชรสาคร 3) กรอบกะทิและ 4) กระดุก

1.4.3 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำปนชื่อลำไยที่เป็นคำปน (mixed words) มีจำนวน ๖ คำ คิดเป็น 23.07 % เป็นการปนคำระหว่างภาษาคำเมือง หรือภาษาถิ่นเหนือกับภาษาไทยกลาง และการปนระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาอาราวิก (ตัวเลข)

1.4.3 คำปนระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาไทยกลางชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำปนระหว่างภาษาคำเมือง หรือภาษาถิ่นเหนือ กับภาษาไทยกลาง โดยมีคำที่เป็นคำปฏิภาค (corresponding word) ของทั้งสองภาษาอยู่ในชื่อพันธุ์ลำไยนั้นๆด้วย จำนวน 3 ชื่อ ได้แก่พันธุ์ลำไยชื่อ 1) อีคอสุขุน 2) สีส้มพู และ 3) น้ำผึ้งทวย

1.4.4 คำปนระหว่างภาษาคำเมืองกับตัวเลขอาราวิกชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำปนระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาอาราวิก (ตัวเลข) มีจำนวน 3 ชื่อ (11.54 %) ได้แก่ พันธุ์ลำไยชื่อ 1) อีคอ20 2) อีคอ27 และ 3) อีคอ75 ซึ่งไม่ใช่ชื่อลำไย แต่เป็นชื่อที่ใช้ในการประกวดเท่านั้น

1.5 ชื่อพันธุ์ลำไยที่เป็นคำยืมแบบทับศัพท์ (loanword proper) ภาษาอังกฤษชื่อลำไยที่เป็นคำยืมแบบทับศัพท์ (loanword proper) จากภาษาอังกฤษ มีจำนวน 1 คำ (3.84 %) ได้แก่ ลำไยชื่อ จัมโบ้ ซึ่งเป็นชื่อพันธุ์ลำไยที่ออกเสียงเลียนแบบภาษาดันก่าเน็ค คือ ภาษาอังกฤษ คำว่า “jumbo” เป็นคำคุณศัพท์ (adjective) ที่บอกลักษณะเกี่ยวกับขนาดของลำไยว่า เป็นลำไยที่ออกผลขนาดใหญ่เป็นพิเศษที่เรียกกันว่า “ขนาดจัมโบ้”

1.6 ภาษาล้านนาหรือคำเมืองในชื่อพันธุ์ลำไย

ในชื่อพันธุ์ลำไย 15 ชื่อ ได้แก่ อีคอก้านแข็ง อีคอหลวง อีคอก้วย อีคอยอดแดง อีคอก้านอ่อน อีคอรุ่มน้ำปิง อีเบี้ยวเขียวเขิงใหม่ อีเหั่ว แดงกลม ใบคำ ใบหยก ปูมาดินโค้ง บ้านโง้ง พันเมือง และอีคอคำราง ประกอบไปด้วยคำที่เป็นภาษาล้านนาหรือคำเมือง จำนวน 14 คำ ได้แก่ คำว่า อี คอ เหั่ว หลวง ยี่ รุ่มน้ำปิง เขิงใหม่ กลม ใบหยก ปู โง้ง เมือง คำ และราง ดังนำเสนอการวิเคราะห์และอภิปรายตามชื่อพันธุ์ลำไย โดยใช้องค์ความรู้และวิธีการในสาขาวิชาทางภาษาศาสตร์ และความรู้เกี่ยวกับการเรียกชื่อพันธุ์ลำไยที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านลำไย อีกทั้งความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมล้านนาคด้วย โดยสามารถอภิปรายคำเมืองหรือภาษาล้านนาที่ใช้ในชื่อพันธุ์ลำไยได้ดังนี้

1.6.1 อี (นำหน้าชื่อพันธุ์ลำไยหลายชื่อที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “อี”) เมื่อออกเสียงแบบคำเมือง จะเป็นคำว่า “อี” เป็นคำประกอบหน้าคำอื่นที่มีพยางค์เดียวซึ่งมีความหมายในเชิงให้เกียรติด้วย เช่น อีพ่อ อีแม่ และว่า เป็นคำนำหน้าชื่อผู้หญิง คู่กับคำว่า “ไอ้” ซึ่งใช้นำหน้าผู้ชาย (อุดม รุ่งเรืองศรี. 2547: 895)

1.6.2 คอ (ในชื่ออีคอ) ในพจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “คอ” ว่าเป็นคำวิเศษณ์ประเภท คุณศัพท์ หมายถึงเร็วกว่าปกติ เช่นเข้าคอ-คือข้าวที่สุกเร็ว คือข้าวเบา (2547: 245)

1.6.3 แห้ว (ในชื่ออีแห้ว) ออกเสียงคำด้วยวรรณยุกต์เสียงสูง – ขึ้น – ตก หรือ เสียงครึ่งตรี-ครึ่งโทเป็นคำคุณศัพท์ขยายคำว่า “อี” หมายถึง แวะหรือแยกออก ดังนั้น แสดงว่า ลำไยพันธุ์นี้ เป็นลำไยที่ออกผลในระยะเวลาเฉพาะเท่านั้น ซึ่งผู้เชี่ยวชาญและชาวไทยเหนือรู้ว่า ลำไยนี้มักออกผลยากและช้ากว่าลำไยพันธุ์อีคอ

1.6.4 หลวง (ในชื่ออีคหลวง) ตรงกับภาษาไทยกลางว่า “ใหญ่” เป็น คำคุณศัพท์ หมายถึง ยิ่งใหญ่

1.6.5 ยี่ (ในชื่ออีคยี่) หรือออกเสียงแบบคนเมือง เป็น “ยู่” หมายถึง “ขิม”

1.6.6 ลุ่มน้ำปิง (ในชื่ออีคูลุ่มน้ำปิง) เป็นคำนามขยายในชื่อพันธุ์ลำไยว่า อีคูลุ่มน้ำปิง ประกอบไปด้วย คำโคด 3 คำ ได้แก่ คำว่า ลุ่ม น้ำ และ ปิงลุ่มได้แก่ที่ราบลุ่มน้ำ กรอน มาจากคำว่า “น้ำแม่” ในภาษาคำเมือง ได้แก่ แม่น้ำ ในภาษาไทยกลางนั่นเองปิงหรือเรียกอีกอย่างว่า “พิงค์” เป็นชื่อแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนหากเรียกและสะกดด้วยภาษาไทยกลาง จะต้องเรียกว่า “แม่น้ำแม่ปิง” หรือแม่น้ำพิงค์ดังนั้นลำไยพันธุ์อีคูลุ่มน้ำปิง น่าจะหมายถึงลำไย พันธุ์อีคอกที่ปลูกในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงโดยเฉพาะ (มีลำไยพันธุ์อื่นๆ ที่อาจเป็นพันธุ์อีคอเช่นกัน แต่ปลูกที่อื่น)

1.6.7 เชียงใหม่ (ในชื่ออีเขียวเขียวเชียงใหม่) “เชียงใหม่”เป็นคำภาษาคำเมืองซึ่งเขียนสะกดแบบภาษาไทยกลาง แต่คนเมืองหรือคนเหนือ จะออกเสียงเป็น “เจียงใหม่” (“ใหม่” ออกเสียงวรรณยุกต์เสียงสูง – ขึ้น – ตก หรือ เสียงครึ่งตรี-ครึ่งโท) ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี (2549: 2-3) ได้อธิบายไว้ว่า คำว่า “เชียง” (อ่านว่า “เจียง”) แปลมาจากคำว่า “นักบวช ใหม่” ซึ่ง ได้แปลมาจากคำว่า “นพิสี” คือ นพ + อีสี หมายถึง “ฤาษีเก่าคน” ซึ่ง “อีสี”หรือนักบวช นั้น ก็เรียก “เชียง” ด้วย และอาจสรุปได้ว่าได้ว่า ทั้ง “เมือง” และ “เชียง” ต่างก็มีความหมายว่า แหล่ง ชุมชนขนาดใหญ่อันเป็นที่ประทับของกษัตริย์ และยังแปลได้ว่าเมืองในระดับบริวารได้ทั้งคู่

1.6.8 กลม (ในชื่อแดงกลม) คำเมือง ออกเสียงเป็น “กัม”

1.6.9 ใบหยก (ในชื่อใบหยก) เวลาออกเสียงในภาษาคำเมือง เสียง วรรณยุกต์ของคำว่า “ใบหยก”ซึ่งเป็นปฏิภาค (correspondent) กับภาษาไทยกลางคำเดียวกันจะเป็น เสียงวรรณยุกต์สูง-ขึ้น-ตก หรือเสียงกึ่งตรี-กึ่งโท

1.6.10 ปู่ (ในชื่อปู่มาตินโค้ง) เป็นคำนามหมายถึง สรรพนามและคำนำหน้านาม ใช้เรียกชายสูงอายุ ภายหลังมักมีความหมายในเชิงไม่เคารพ ซึ่งหากจะให้เป็นเชิงเคารพจะใช้ อัย หรือคำสำหรับนบเครือญาติแทน (พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง: 442)

1.6.11 โอง (ในชื่อบ้านโอง) ออกเสียงเป็นเสียงวรรณยุกต์สูง-ขึ้น-ตก (กึ่งตรี-กึ่งโท) หมายถึงพื้นที่ลุ่ม มีลักษณะเป็นแอ่ง

1.6.12 เมือง (ในชื่อพื้นเมือง) เป็นชื่อเรียกคนที่อยู่ในดินแดนของชาวล้านนาหรือคนไทยภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด รวมทั้งปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมทุกอย่างที่มีลักษณะเฉพาะตนเป็นแบบ “เมือง” คนเมืองเรียกตนเองด้วยคำนี้ เพื่อแสดงว่าเป็นผู้มีความเจริญและอาศัยอยู่ในเมือง (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2549) และ ให้แตกต่างจากคนพม่า และคนมอญ โดยเรียกคนพม่าว่า “ม่าน” และเรียกคนมอญว่า “เม็ง” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2512) นับว่าเป็นสะท้อนอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของภทธรณิษฐ์ ศรีจอมทอง (Srichomthong, 2012, forth coming) ที่พบคำเมืองบนแผ่นป้ายในพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะตามสองข้างถนนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง และแพร่ซึ่งเขียนเป็นภาษาไทยกลางเป็นส่วนใหญ่ แต่คนเหนือจะอ่านเป็นคำเมืองได้ และบางครั้งเขียนเป็นตัวอักษรล้านนา (ตัว “เมือง”) รวมทั้งเขียนเป็นภาษาอื่นๆ ด้วย อาทิ ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส ในที่นี้ คำว่า “พื้นเมือง” หมายถึงลำไยพันธุ์พื้นเมืองเรียกกันว่าลำไย “เมือง” หรือลำไย “ธรรมดา”

1.6.13 คำ เป็นคำนาม หมายถึง ทองคำ

1.6.14 รวง (ในชื่ออีตอคำราง) คำว่า “รวง” ได้แก่คำว่า “วางออก” ในพจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง หน้า 645 เป็นคำกริยา หมายถึง ถอยเพื่อหาจังหวะอย่างไ่ก่ชน และในระบบเสียงภาษาล้านนา ไม่มีเสียง “ร” การอธิบายดังนี้ ตรงกับการให้สัมภาษณ์ของเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ชื่อนายวิษกร รอมใจ ซึ่งอยู่ในย่านเดียวกัน คือที่บ้านสันทรายมawangศ์อำเภอสาร์ภี โดยได้อธิบายว่า เป็นการเรียกตามชื่อผู้ตอถึงลำไยพันธุ์นี้ขายและเป็นคนที่ไม่ชอบมีปัญหากับใคร จึง “ค่อยๆ ถอยออกไป” ลำไยพันธุ์นี้ จึงได้ชื่อว่า “อีตอคำราง”

2. ชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์

2.1 จำนวนชื่อพันธุ์ลำไย

ชื่อพันธุ์ลำไยที่ได้วิเคราะห์จากประมวลผลการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการ จำนวน 36 คน เมื่อเสร็จสิ้นโครงการฯ น่าจะมีจำนวน 18 ชื่อ ได้แก่ อีตอคำแก้ง อีตอแก้วยี อีตอ-ยอดแดง อีตอคำนออ่อน สีมพู อีตอตุ้ม อีเปี้ยวเขียวเขียงใหม่ อีแห้ว พวงทอง แดงกลม

ใบคำ น้ำผึ้งทวย นุ่มาตีนโค้ง บ้านโง้ง เพชรสาคร พื้นเมือง กระดุกกรอบกะทิและอีคอกำราง (ดังแสดงไว้ในตารางที่ 8)

ชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 3 ชื่อ คือ อีคอก 20 อีคอก 27 และ อีคอก 75 นั้น ได้แก่การใส่หมายเลขต้นพันธุ์ลำไยที่ส่งเข้าประกวด ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์พาวิณ มะโนชัย นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องลำไยและเกษตรกรบางท่านได้ให้ข้อมูลว่า ลำไยพันธุ์อีคอกทั้ง 3 ชื่อ เป็นลำไยพันธุ์อีคอกจากการประกวดต้นพันธุ์หนึ่งเมื่อพิจารณาจากการให้ข้อมูลของเกษตรกรเพียงท่านเดียวที่ให้ข้อมูลว่า อีคอก 20 คือ “อีคอกขาว” ก็เป็นเพราะ ตัวเลข 20 และ คำว่า “ขาว” ในภาษาถิ่นล้านนา (คำเมือง) เป็นคำพ้องเสียงกับตัวเลข 20 และมีเกษตรกรอีกเพียงท่านเดียวที่ระบุว่าอีคอก 27 หมายถึง คอหนองช้างคั่น ส่วนอีคอก 75 หมายถึง อีเมี้ยวเขียว ดังนั้น ตัวเลขอาราบิก 20 27 และ 75 จึงน่าจะเป็นหมายเลขต้นพันธุ์ลำไยในการประกวด ตามที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พาวิณ มะโนชัย ให้ข้อมูลไว้ นอกจากนี้ ยังมีลำไยอีกจำนวน 3 ชื่อที่เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ไม่รู้จักชื่อ และไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของชื่อทั้งสามชื่อนั้นได้แก่ลำไยชื่อ อีคอกหลวง อีคอกอุ่มน้ำปิง ใบหยก

ในจำนวนชื่อพันธุ์ลำไยทั้งหมดที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีชื่อพันธุ์ลำไย จำนวน 15 ชื่อ เป็นชื่อพันธุ์ลำไยในภาษาล้านนาหรือคำเมือง ส่วนอีก 4 ชื่อ เป็นลำไยในชื่อภาษาไทยกลาง ได้แก่ สีส้มพุด พวงทอง เพชรสาคร และกรอบกะทิ ดังได้แยกการวิเคราะห์ไว้ในตารางที่ 7 ภายใต้วงเล็บที่ 3.1.2 ส่วนลำไยอีกหนึ่งชื่อ คือ ลำไยชื่อ “จัมโบ้” นั้น หมายถึง ลำไยทุกพันธุ์ที่คัดขนาดพิเศษ เป็นเพราะผลมีขนาดใหญ่เป็นพิเศษ เนื่องจากได้รับการบำรุงเป็นพิเศษ จึงทำให้ลูกใหญ่ขนาดจัมโบ้ที่เรียกเป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “จัมโบ้”(jumbo)

เมื่อสังเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยจากการวิเคราะห์ดังที่นำเสนอไว้ในตารางที่ 4 – 6 ซึ่งมีคำนามเป็นคำหลัก จะพบคำภาษาล้านนา หรือคำเมืองเป็นคำนามหลักมากที่สุด ได้แก่ คำว่า “คอ” จำนวน 11 ครั้ง และพบคำว่า “ใบ” ซึ่งเป็นคำปฎิภาค (สอดคล้องกัน) กับคำภาษาไทยกลาง จำนวน 2 ครั้ง ส่วนคำหลักในชื่อพันธุ์ลำไยเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นคำภาษาล้านนาหรือคำเมือง ได้แก่คำว่า สี เบี้ยว แห้ว พวง แดง น้ำผึ้ง มา บ้าน เพชร กรอบ เมือง และกระดุก ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับคำเมืองเหล่านี้ สามารถอธิบายเกี่ยวกับ “ชื่อและที่มา” ของลำไยได้เป็นอย่างดีว่า ชื่อพันธุ์ลำไยนี้เองเป็นชื่อไม้ผลที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของสังคมล้านนาโดยผ่านภาษาท้องถิ่นซึ่งเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงคติ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนี้ นั่นเอง

ตารางที่ 8 สรุปชื่อพันธุ์ลำไยจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไย (เฉพาะข้อมูลที่ตรงกัน)

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	ข้อมูล
1	อีคอก้านแข็ง	ผลใหญ่ เปลือกหนา ก้านแข็ง ช่อตั้งตรง และสั้น (ได้ข้อมูลจากผู้ให้การสัมภาษณ์ที่ตรงกันมากที่สุด รวมจำนวน 8 ท่าน)
2	อีคอกแก้วยี่	คนปลูกชื่อ นายแก้ว มีฉายาว่า “ยี่” (ยี่ แปลว่า ยี่มเก่ง) เป็นคนบ้านแม่ข่า ตำบลแม่ก้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (เสียชีวิตแล้ว) ผลมีขนาดโตสม่ำเสมอมีลักษณะคล้ายลำไยพวงทอง แต่ผลโตกว่าพวงทอง มีหีง (ผลขนาดจื๋อที่ติดมา) เป็นจำนวนมาก ใบมีขนาดเล็ก
3	อีคอกยอดแดง	เป็นลำไยเมืองหรือลำไยธรรมดากล่าวคือ เป็นลำไยในท้องถิ่น ยอดสีแดงก้านแข็ง เปลือกหนา เวลาแตกใบอ่อน ออกยอดเป็นสีแดง ลูกโต แต่ลูกออกห่าง ไม่ค่อยเป็นพวงและพวงตั้งแข็ง
4	อีคอก้านอ่อน	ก้านช่อดิดผลอ่อน ไน้มลง ออกยอดสีเขียวของอ่อนพวงย่อยลง เนื่องจากมีผลคกมากแต่ผลไม่โต เม็ดในเล็ก ทนแดด ผลสีเขียวอมเหลือง เปลือกผลบาง เนื้อค่อนข้างหนา แต่แตกง่าย เนื่องจากเป็นลำไยที่ออกผลเป็นพวงจึงทำให้ใส่ขังหรือตะกร้าได้ง่าย
5	อีคอกสุขุม	ดร.สุขุม เป็นผู้ปลูก
6	สีชมพู	เป็นลำไยกลุ่ม “อีปี่” คือให้ผลผลิตตามฤดูกาลและมักเข้าใจว่าพันธุ์อื่นๆ เช่นเดียวกับอีแก้ว เนื้อลำไยมีสีออกสีชมพูเมื่อแก่เต็มที่แล้ว เนื้อกรอบหวาน มีกลิ่นหอมเปลือกผลสีน้ำตาลใส ผลโต ออกห่าง และเข้าใจว่าพันธุ์อื่น สีของท้องใบไม่เขียวเข้ม เปลือกผลสีน้ำตาลใส เป็นลำไยมาจากตำบลชมพู อำเภอสารภี เชียงใหม่

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	ข้อมูล
7	อีเบ๊ยวเขียวเชียงใหม่	ผลมีลักษณะเบ๊ยว ขนาดใหญ่ เปลือกออกสีเขียวและหนา ผิวเรียบสวย เนื้อสีเหลืองนวลสวย รสหวาน ออกผลเป็นพวงดี ติดลูกตก เมล็ดในเล็ก ผลไม้โตมีรสกรอบ เก็บไม่ได้นานออกผลช้ากว่าลำไยพันธุ์อื่นๆ แหล่งปลูกดั้งเดิมมาจากในเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่สมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี (ปัจจุบันแหล่งที่มากที่สุดที่ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่)
8	อีแห้ว	เป็นลำไยปี หรือ ออกเสียงแบบภาษาถิ่นล้านนาว่า “ปี” หมายถึง ลำไยที่ออกผลตามฤดูกาล และช้ากว่าพันธุ์อื่นๆ โดยเฉพาะหลังพันธุ์อีค้อ ผลโต กรอบ มีรสหวาน เนื้อบาง มีน้ำเยอะ และเมล็ดในใหญ่ เวลาแตกใบ ใบอ่อนออกขดเป็นสีแดง ใบแข็งและก้านของพวงลำไยแห้ง
9	พวงทอง	เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพชรพวงทอง” เป็นลำไยติดกันเป็นช่อพวงคล้ายองุ่นลูกแบนๆ ไม่กลม ช่อสวย ผิวของผลมีสีเหลืองทองพวงใหญ่และคก ผลลำไยมีขนาดใหญ่สม่ำเสมอ เนื้อละเอียดไม่กรอบ เป็นน้ำ ออกพร้อมอีค้อ ค้างคาวไม่กินลำไยนี้เนื่องจากมีกลิ่นเหม็นคาว เมล็ดในใหญ่ เวลาออกผลทำให้กิ่งโน้มลง ต้นกำเนิดอยู่ที่ อำเภอสารภี ต่างจากพันธุ์อีค้อที่มีลูกใหญ่กว่า เปลือกแข็งกว่าและผิวของผลมีสีออกสีน้ำตาลคล้ำ
10	แดงกลม	เป็นลำไยพันธุ์ดั้งเดิม ต้นใหญ่เหมือนลำไยเมือง ใบสีเขียวแบบอีแห้ว ผลกลมโต เปลือกนอกมีสีออกแดงเหมือนลูกแก้ว เนื้อลำไยและมีน้ำคล้ายพันธุ์ค้อ กลิ่นคาว เมล็ดในโต ขดสีแดงอ่อน เนื่องจากมีน้ำมากทำให้อบแห้งได้ยากและมีกลิ่นคาวเหม็นเขียว ลำไยนี้ใกล้สูญพันธุ์แล้ว

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	ข้อมูล
11	ใบดำ	เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อีดำ” มีผู้เรียกว่า “อีดำคอนแก้ว” เพราะปลูกที่บ้านน้ำโจ้ ตำบลคอนแก้ว อำเภอสารภี เชียงใหม่ ใบออกสีเขียวดำเข้ม (เขียวคล้ำคล้ายลำไยพันธุ์ปุมาดินโค้ง) เป็นลำไยในท้องถิ่นกลุ่มเดียวกับลำไยอีคอบ้างก็บอกว่าคล้ายพันธุ์อีคอบ้างแต่เปลือกผลสีออกดำคือสีเขียวคล้ำ ขรุขระและมีขนาดเล็ก ไม่โตเท่าพันธุ์อีคอบ้างแต่อกผลคก มีกลิ่น รสไม่ค่อยหวาน ฉ่ำน้ำ และใบหนา เก็บข้ามคืนไม่ได้ เพราะผิวสีจะเปลี่ยนเป็นสีดำและเนื้อในจะเสียได้
12	น้ำผึ้งทวย	เป็นลำไยพันธุ์หนึ่งในท้องถิ่นหรือที่เกษตรกรเรียกว่า ลำไย “ธรรมดา” หรือ “ธรรมดาน้ำผึ้ง” ผลมีขนาดเล็ก เนื้อหนามีสีออกสีเหลืองๆ คล้ายน้ำผึ้งหรือขาวปนเหลือง ผลเล็ก เปลือกบาง มีสีเหลืองอ่อน รสชาติหอมหวานและมีกลิ่นหอมคล้ายน้ำผึ้ง
13	ปุมาดินโค้ง	ได้ชื่อตามชื่อผู้ปลูกแต่ดั้งเดิม ชื่อ “มา” (เสียชีวิตแล้ว) อยู่บ้านท่ามะโอ ตำบลข่วงมุง อำเภอสารภี เชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งขายต้นพันธุ์ลำไยพันธุ์นี้ ขณะเดินเท้าของลุงมาโค้งเข้าหากัน ปลูกที่ตำบลหนองช้างคืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ลำไยพันธุ์นี้มีผลขนาดใหญ่ กลิ่นคาว เปลือกบาง มีสีเขียว ก้านอ่อน ติดผลง่าย และติดเชื้อมาได้ง่าย
14	บ้านโฮ่ง	เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านโฮ่ง 60” เพราะเรียกตามปีพระชนมายุครบ 60 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเดิมปลูกที่ อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เป็นลำไยพันธุ์พื้นเมืองในกลุ่มอีคอบ้างแต่อาจเกิดการกลายพันธุ์ ผลโต ช่อสวย

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	ข้อมูล
15	เพชรสาคร	เป็นลำไยมาจากจังหวัดสมุทรสาคร ออกก่อนลำไยพันธุ์อื่นๆ เคยอาจนำไปจากแถวเชียงใหม่ (ดังเช่นที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมีเคยนำไปปลูกที่กรุงเทพมหานคร) ซึ่งลำไยจำนวน 3 ต้น ปลูกที่บ้านน้ำไทรง อำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นลำไยจากจังหวัดสมุทรสาคร (กลุ่มลำไยต่างถิ่น อาจเป็นพันธุ์เวียงคานาม) - ลำไยเครือ (ต้นเป็นเครือ) ลูกโต ติดผลไม่มาก เนื้อเหนียว ไม่ค่อยหวาน
16	กรอบกะทิ	เนื้อน้อยและกรอบ กลิ่นคล้ายกะทิ เม็ดในเล็ก
17	พื้นเมือง	เป็นลำไยที่ขึ้นเองตามเขตบ้านของคนเมืองหรือคนไทยภาคเหนือเช่นเดียวกับลำไยสายน้ำผึ้ง หรือน้ำผึ้ง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลำไย “ธรรมดา” เป็นลำไยที่มักปลูกโดยใช้เมล็ดผลเล็กเหมือนลำไยป่าแต่เม็ดในมีขนาดใหญ่ เนื้อบาง ให้ผลดก (ควรเรียกว่า ลำไย “เมือง” ตามที่คนในท้องถิ่นเรียกซึ่งหมายถึงลำไยที่ปลูกในพื้นที่ของคนเมืองได้แก่ท้องถิ่นล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน)
18	กระดุก	ผลมีขนาดเล็ก เนื้อบาง แต่เม็ดในใหญ่ ใช้ทำขนมข้าวเหนียวเปียกลำไยได้ ใบกรอบ คั้นสีแห้ง ไม่ชุ่มชื้น เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าลำไยนี้คือลำไยพันธุ์พื้นเมืองนั่นเอง คำว่า “กระดุก” เป็นคำพหูพจน์ที่รับประทานลำไยนี้แล้วเจอเม็ดในซึ่งมีขนาดใหญ่ ไม่มีเนื้อ

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	ข้อมูล
19	อีคอคำรง	เดิมผู้ปลูกต้นแรกคือ “ลุงคำ” อายุประมาณ 70 กว่าปี อยู่ อ.สารภี มีฉายาว่า “ตาง” (ในระบบเสียงภาษาคำเมือง หรือ ภาษาล้านนา ไม่มีเสียง “ร”) “รง” หรือ “ตาง” แปลว่าถอยออกมา “ตางออกมา” หมายถึง “ค่อยๆ ถอยออกมา” ซึ่งเป็น นุคลิกนิสัยเนื่องจากลุงคำไม่ชอบมีเรื่องกับใคร ผู้คนจึงเรียก ท่านว่า “ลุงคำตาง” เป็นชาวตำบลสันทรายมawangศ์ อ.สารภี โดย ไปทำการทาบถ้างมาจากบ้านเจ้าเมืองลำพูน เป็นลำไยที่มีลักษณะพิเศษ เรียก “อีคอคำรง” แปลว่าออก ก่อนคอกอื่นๆ กล่าวคือ ผลสุกก่อนลำไยพันธุ์อื่น 15 วัน เมื่อ ในมีขนาดใหญ่ออกโตเสมอกัน คอคำรงออกผลสม่ำเสมอ (โดยไม่ต้องใส่สารโพแทสเซียมคลอไรด์)

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 สายพันธุ์โดยใช้ความรู้เกี่ยวกับภาษาศาสตร์ (Linguistics) มาประยุกต์ใช้สามารถวิเคราะห์ได้ 2 รูปแบบ คือ แบบที่ 1 วิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยตามหลักการแบ่งโครงสร้างคำของPlag, Ingo (2003) ซึ่งพบว่า ชื่อพันธุ์ลำไยเกือบทั้งหมด (จำนวน 25 ชื่อ) มีการประกอบคำตามโครงสร้างคำประสมแบบที่ 1 คือคำประสมที่มีคำนามเป็นหลัก (Nominal compounds) และมีชื่อพันธุ์ลำไยเพียงชื่อเดียวที่มีลักษณะการประกอบคำแบบโครงสร้างคำประสมแบบที่ 2 (Adjectival compounds) ซึ่งเป็นคำประสมที่มีคำคุณศัพท์ (adjective) เป็นคำหลัก ได้แก่คำว่า “กรอบ” ในชื่อลำไย “กรอบกะทิ”

ดังนั้น โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 25 ชื่อประกอบด้วยโครงสร้างคำที่มีคำนามเป็นคำหลัก และมีคำนามอื่นหรือคำคุณศัพท์มาขยาย จะได้โครงสร้างแสดงเป็นสูตรได้ดังนี้:-

+/- คำนามขยาย + คำนามหลัก +/- คำนามหรือคำคุณศัพท์ขยาย

แบบที่ 2 เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างคำในชื่อพันธุ์ลำไย โดยแยกการประกอบคำตามภาษาแรก (first language or mother tongue) ของคำ ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 5 กลุ่มได้แก่ 1) คำภาษาคำเมือง 2) คำภาษาไทยกลาง 3) คำภาษาคำเมือง + คำภาษาไทยกลาง 4) คำภาษาคำเมือง + คำภาษาฮาลากและ 5) คำภาษาอังกฤษ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 9 สรุปลักษณะชื่อและที่มาของชื่อพันธุ์ลำไย

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อ พันธุ์
1	อีคอด20	4			-
2	อีคอด27	4			-
3	อีคอด75	4			-
4	อีคอดก้าน แข็ง	1	/		ผลใหญ่ เปลือกหนา ก้านแข็ง ข้อตั้งตรง และสั้น (ได้ข้อมูล จากผู้ให้การสัมภาษณ์ที่ ตรงกันมากที่สุด รวมจำนวน 8 ท่าน)
5	อีคอดหลวง	1			-

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อ พันธุ์
7	อีคอบอด แดง	1	/		เป็นลำไยท้องถิ่น (พื้นเมือง หรือลำไยธรรมดา) ขอดสี แดงก้านแข็ง เปลือกหนา เวลาแตกใบอ่อน ออกขอด เป็นสีแดง ลูกโต แต่ลูกออก ห่าง ไม่ค่อยเป็นพวง
8	อีคอก้าน อ่อน	1	/		ก้านอ่อน เปลือกบาง เนื้อ ค่อนข้างหนา พวงย่อยลง เนื่องจากมีผลดกมาก ทนแดด ผิวสวย เนื่องจากเป็นลำไยที่ ออกผลเป็นพวง จึงทำให้ใส่ แข่งหรือตะกร้าได้ง่าย
9	อีคอรุ่มน้ำ ปิง	1			-
10	อีคอสุขุม	3		/	ดร.สุขุม เป็นผู้ปลูก
11	สีชมพู	3	/		เนื้อลำไยมีสีออกสีชมพู (เมื่อ แก่เต็มที่แล้ว เนื้อกรอบหวาน มีกลิ่นหอมสีของท้องใบไม่ เขียวเข้ม เปลือกสีน้ำตาล ใสๆ)

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อพันธุ์
12	อีเหั่ว	1	/		เป็นลำไยปี หรือ ออกเสียงแบบ ภาษาถิ่นล้านนาว่า “ปี” หมายถึง ลำไยที่ออกผลตาม ฤดูกาล และช้ากว่าพันธุ์อื่นๆ โดยเฉพาะหลังพันธุ์อีค้อ ผลโต กรอบ มีรสหวาน เนื้อบาง มีน้ำ เยอะ และเมล็ดในใหญ่ เวลาแตก ใบ ใบอ่อนออกขยอกเป็นสีแดง ใบแข็งและก้านของพวงลำไย แห้ง
13	พวงทอง	2	/		เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพชรพวง ทอง” เป็นลำไยติดกันเป็นช่อ พวงคล้ายองุ่นลูกแบนๆ ไม่กลม ช่อสวย มีสีเหลืองทอง พวง ใหญ่และคก ผลลำไยมีขนาด ใหญ่สม่ำเสมอ เนื้อละเอียดกรอบ เป็นน้ำ ออกพร้อมอีค้อค้างคาว ไม่กินลำไยนี้เนื่องจากมีกลิ่น เหม็นคาว เมล็ดในใหญ่ เวลาออก ผลทำให้กิ่งโน้มลง ต้นกำเนิด อยู่ที่ อ. สารภี ต่างจากพันธุ์อีค้อ ที่มีลูกใหญ่กว่า เปลือกแข็งกว่า และผิวของผลมีสีออกสีน้ำตาล คล้ำ

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก*	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อ พันธุ์
14	จัมโป้	5			-
15	แดงกลม	1	/		ผลกลม เปลือกนอกมีสีออก แดงเหมือนลูกแก้ว เนื้อลำไย และมีน้ำคด้ายพันธุ์คด เนื่องจากมีน้ำมาทำให้อบแห้ง ได้ยากและมีกลิ่นเหม็นเขียว ลำไยนี้ใกล้สูญพันธุ์แล้ว
16	ใบหยก	1			-
17	น้ำผึ้งทวย	3	/		เป็นลำไยพันธุ์พื้นเมืองหรือ เกษตรกรเรียกว่า ลำไย “ธรรมดา” ผลมีขนาดเล็ก เนื้อ ออกสีเหลืองๆ คด้ายน้ำผึ้ง
18	ปุมตินโค้ง	1		/	ได้ชื่อตามชื่อผู้ปลูกแต่ดั้งเดิม ชื่อ “มา” ขณะเดินเท้าของลุง มา โต้่งเข้าหากัน ปลูกที่ ต.หนองช้างค้ำ อ.เมือง จ.ลำพูน ผลคล้ายลำไยพันธุ์ อีค่อมมีขนาดใหญ่ เนื้อเหนียว กลิ่นคาว เปลือกบาง มีสีเขียว ก้านอ่อน ติดเชื้อมาได้ง่าย

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อ พันธุ์
19	เพชรสาคร	2		/	เป็นลำไยมาจากจังหวัด สมุทรสาคร ออกก่อนลำไย พันธุ์อื่นๆ เดิมอาจนำไป จากแถวเชิงใหม่ (ดังเช่นที่ พระราชยาเจ้าดารารัศมี เคยนำไปปลูกที่ กรุงเทพมหานคร) ซึ่งลำไย จำนวน 3 ต้น ปลูกที่บ้านน้ำ โห้ง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ มาจากสมุทรสาคร (กลุ่ม ลำไยต่างถิ่น อาจเป็นพันธุ์ เวียดนาม) - ลำไยเครือ (ต้น เป็นเครือ) ถูกโต ติดผลไม่ มาก เนื้อเหนียว ไม่ค่อย หวาน
20	กรอบกะทิ	2			เนื้อผลกรอบ มีกลิ่นคล้าย กะทิ
21	พื้นเมือง	1		/	เป็นลำไยที่ขึ้นเองตามเขต บ้านของคนเมืองหรือคน ไทยภาคเหนือเช่นเดียวกับ ลำไยสาขาน้ำผึ้ง หรือน้ำผึ้ง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลำไย “ธรรมดา” ผลเล็กเหมือน ลำไยป่าแต่ เม็ดในมีขนาด ใหญ่ เนื้อบาง ออกผลดก

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อ พันธุ์
22	กระดุก	2	/		ผลมีขนาดเล็ก เนื้อบาง แต่ เมล็ดในใหญ่ ใช้ทำขนมข้าว เหนียวเปียกลำไยได้ ใบกรอบ ต้นสีแห้ง ไม่ชุ่มชื้น บ้างให้ ความเห็นว่าลำไยนี้คือลำไยอี แดงกลม
23	อีดอกคำราง	1		/	เดิมผู้ปลูกต้นแรกคือ “ลุงคำ” อายุประมาณ 60 กว่าปี อยู่ อ.สารภี มีฉายาว่า“ตาง” (ใน ระบบเสียงภาษาคำเมือง หรือ ภาษาล้านนา ไม่มีเสียง “ร”) “ราง” หรือ “ตาง”แปลว่าถอย ออกมา “รางออกมา” หมายถึง “ค่อยๆถอยออกมา” ซึ่งเป็น บุคลิกนิสัยเนื่องจากลุงคำไม่ ชอบมีเรื่องกับใคร ผู้คนจึง เรียกท่านว่า “ลุงคำตาง” เป็น ชาวดำบลสันทรายมหาเวศ อ.สารภี โดย ไปทำการทาบกิ่ง มาจากบ้านเจ้าเมืองลำพูน เป็น ลำไยที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ สุกก่อนลำไยพันธุ์อื่น 15 วัน เม็ดในมีขนาดใหญ่ถูก โตเสมอกัน เป็นลำไยที่ออก ผลก่อนคออื่นๆ คอคำรางออก

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	โครงสร้าง การ ประกอบ คำตามภาษา แรก*	ที่มาของชื่อพันธุ์		
			ตาม ลักษณะ ผล	ตามชื่อคน /สถานที่	รายละเอียดข้อมูลเรื่องชื่อ พันธุ์
23	อีคอคำราง (ต่อ)	1		/	ผลสม่ำเสมอโดยไม่ต้องใส่ สารโพแทสเซียมคลอไรด์

หมายเหตุ โครงสร้างการประกอบคำตามภาษาแรก*: 1 = คำเมือง, 2 = คำไทยกลาง, 3 = คำเมือง +
ไทยกลาง, 4 = คำเมือง + คำอารบิก, 5 = คำอังกฤษ

สรุปชื่อพันธุ์ลำไย

เมื่อประมวลสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไยด้วยวิธีสัมภาษณ์เกษตรกรและ
นักวิชาการผู้มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ด้านลำไยสูง ประกอบกับการประยุกต์ใช้องค์
ความรู้และวิธีการในสาขาวิชาภาษาศาสตร์เรื่องโครงสร้างคำซึ่งเป็นชื่อลำไยแล้ว พอดีสรุปชื่อ
พันธุ์ลำไยได้จำนวน 12 ชื่อ จากรายชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 ชื่อที่ใช้ในการศึกษา โดยแบ่งชื่อพันธุ์
ลำไยออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์ดั้งเดิม (Original Name of Longan) 2) ชื่อพ้อง
ของลำไยพันธุ์เดียวกัน (Correspondent Names of Longan) 3) ชื่อหลากหลายของพันธุ์ลำไย
(Variable Names of Longan) และ 4) ชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์พัฒนา (Names of Developmental Longan)
ดังแสดงให้เห็นในตารางที่ 10

1) ชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์ดั้งเดิม (Name of Original Longan) ชื่อลำไยพันธุ์ดั้งเดิมมัก
ประกอบด้วยคำประสมภาษาคำเมืองกับภาษาคำเมืองเองได้แก่ ลำไยจำนวน 6 ชื่อ ได้แก่ ลำไยชื่อ
ดังต่อไปนี้

อีแก้ว สีชมพู ใบดำ (หรือ อีดำ) น้ำผึ้งทวาย (เดิมเรียก “น้ำผึ้ง”) แดงกลม (หรือ อีแดงกลม)
และเมือง (ไม่มีคำว่า “พื้น” นำหน้า)

ชื่อลำไยสีชมพู เป็นชื่อลำไยที่ประกอบด้วยคำประสมระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาไทย
กลาง คือคำว่า “สีชมพู” ซึ่งน่าจะเรียกเป็นภาษาไทยกลางภายหลัง เนื่องจาก คำว่า “ชมพู” ในภาษา
คำเมืองนั้น เดิมออกเสียงเป็น “จมนอน”

ลำไยพันธุ์ น้ำผึ้งทวาย(เดิมเรียก “น้ำผึ้ง”) เป็นลำไยที่มีการเดิมคำว่า “ทวาย” เพิ่มเข้ามา
ภายหลังเพื่อให้ขายได้

ส่วนลำไยชื่อ “พื้นเมือง” นั้น น่าจะเกิดการเติมคำภาษาไทยกลาง“พื้น” หน้าคำว่า “เมือง” ซึ่งแต่เดิมคนในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนเรียกลำไยนี้ด้วยคำพยางค์เดียวว่า ลำไย “เมือง”

2) ชื่อท้องถิ่นของลำไยพันธุ์เดียวกัน (Correspondent Names of Longan) จำนวน 1 พันธุ์

ลำไยพันธุ์ “อีเปี้ยวเขียวเชียงใหม่” ก็คือลำไยพันธุ์เดียวกับลำไยพันธุ์เปี้ยวหรือ “อี-เปี้ยว” นั่นเอง สาเหตุที่เรียกลำไยพันธุ์นี้ด้วยชื่อดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากเป็นลำไยพันธุ์อีเปี้ยวที่ปลูกในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประวัติว่าลำไยพันธุ์นี้เป็นลำไยที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมี พระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ประทานให้เจ้าน้อยต้นซึ่งเป็นพระญาตินำไปปลูกในสวนที่ตำบลสบแม่ข่า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ดังได้กล่าวไว้แล้วตอนต้นในข้อที่ 1.1 ที่มาเกี่ยวกับลำไย และชื่อพันธุ์ลำไยโดยสังเขป

3) ชื่อหลากหลายของพันธุ์ลำไย (Variable Names of Longan): ลำไยกลุ่มอีคอกจำนวน 1 ชื่อ

ชื่อหลากหลายของพันธุ์ลำไย ได้แก่ลำไยกลุ่มพันธุ์ “อีคอก” เป็นลำไยที่ได้รับการพัฒนาสายพันธุ์จำนวนมาก เนื่องจากเป็นลำไยที่ได้รับความนิยมในการปลูกสูง จึงเกิดเป็นลำไยอีคอกที่มีชื่อเรียกหลากหลายชื่อ จากข้อมูลที่ได้รวบรวมโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไยในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน สรุปได้ว่าชื่อหลากหลายของลำไยในกลุ่มอีคอกมีจำนวน 7 ชื่อ ได้แก่

อีคอกยอดแดงอีคอกก้านแข็ง อีคอกแก้วอี อีคอกก้านอ่อนอีคอกสุกมปุมาดินโค้ง และอีคอกคำ-ดาง (ไม่ใช่ “ราง”)

ลำไยพันธุ์อีคอกที่มีชื่อเรียกตามลักษณะของลำไยเอง ได้แก่ “อีคอกยอดแดง อีคอกก้านแข็ง และอีคอกก้านอ่อน” ส่วนลำไยอีคอกที่มีชื่อเรียกตามประวัติที่เกี่ยวข้องกับคน ซึ่งได้แก่ชื่อผู้ปลูกหรือพัฒนาพันธุ์ รวมทั้งผู้ขาย ได้แก่ “อีคอกแก้วอี อีคอกสุกม ปุมาดินโค้ง และอีคอกคำดาง”

4) ชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์พัฒนา (Names of Developmental Longan) จำนวน 4 ชื่อ

ได้แก่ลำไยที่ได้รับการพัฒนาหรือกลายพันธุ์ ได้ลำไยพันธุ์ใหม่ขึ้นมาและได้ชื่อใหม่ ซึ่งมักประกอบด้วยคำประสมระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาไทยกลางด้วยกัน และเป็นลำไยที่มีชื่อเรียกตามปัจจัยหลายประการ ได้แก่ปัจจัยด้านบุคคล วาระโอกาสพิเศษ ลักษณะเฉพาะพิเศษ และสถานที่ ได้แก่ลำไยจำนวน 3 ชื่อ ดังต่อไปนี้

พวงทองบ้านโสัง (บ้านโสัง60)กรอบกะทิ และ เพชรสาคร

ลำไยพันธุ์ “พวงทอง” เรียกตามชื่อบุคคล ซึ่งเป็นชื่อของภรรยาเจ้าของสวนที่บ้านวังสวนกล้วย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นลำไยที่ผลติดเป็นพวง ผลชิดเข้าหากัน ผิวผลมีสีทอง เป็นลำไยที่พัฒนามาจากลำไยอีคอก ซึ่งน่าจะเป็นอีคอกก้านอ่อน (วินัย หวันชัยศรี, 2556)

ลำไยพันธุ์ “บ้านโสัง (บ้านโสัง60)เป็นลำไยที่มีชื่อเรียกตามชื่อสถานที่ที่มีการ

ปลูกลำไยและในวาระโอกาสการเฉลิมฉลองพระชนมายุ 60 ชันษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ลำไยพันธุ์ “เพชรสาคร” เป็นชื่อลำไยที่ตั้งชื่อตามสถานที่ปลูก คือที่จังหวัด

สมุทรสาคร

การแบ่งชื่อลำไยออกเป็น 4 ประเภทดังกล่าวข้างต้น น่าจะสอดคล้องกับการแบ่งกลุ่มลำไยที่เกษตรกรและนักวิชาการลำไยได้จัดแบ่งสืบทอดกันต่อๆมาตั้งแต่อดีต โดยมีการแบ่งกลุ่มลำไยออกเป็น 2 กลุ่มเท่านั้น ได้แก่

1. ลำไย “ปี” หมายถึงลำไยที่ออกตามฤดูกาลซึ่งมักให้ผลผลิตช้ากว่าลำไยอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นลำไยพันธุ์หนักรุ่นเอง ใบของลำไยกลุ่มนี้ใน 1 ก้านจะมีจำนวนเป็นเลขคี่ (จำนวน 5 7 9) ลำไยในกลุ่มนี้ได้แก่ อีเปี้ยวเขียว สีชมพู อีแก้ว อีแดงกลม และ ปูมาตินโค้ง

2. ลำไยคอ คำว่า “คอ” หมายถึง “ออกเร็วหรือออกก่อน” เป็นลำไยที่ให้ผลผลิตเร็วกว่ากลุ่มลำไยปี เป็นลำไยพันธุ์เบาพันธุ์เอง มักเป็นลำไย “กะโหลก” แต่เวลาติดผล ติดไม่พร้อมกัน เกษตรกรบางท่านจึงเรียกลำไยกลุ่มนี้ว่า “คอบ่พร้อม” (ไม่พร้อมกัน) ใบของลำไยกลุ่มนี้ใน 1 ก้านจะมีจำนวนเป็นเลขคู่ (จำนวน 4 หรือ 6) ลำไยในกลุ่มนี้ได้แก่อีคอหนองช้างตีน อีคอก้านแข็ง อีคอก้านอ่อน เป็นต้น

หมายเหตุ กรอบกะทิ เป็นชื่อลำไยที่เกษตรกรและนักวิชาการส่วนใหญ่ไม่รู้จักชื่อ

จากผลการวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไย ได้ผลลัพธ์เป็นชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 12 ชื่อ ส่วนชื่อที่เหลือ จัดเป็นลำไยในกลุ่มพันธุ์เดียวกันกับหนึ่งในจำนวน 12 ชื่อนี้ โดยแบ่งเป็นชื่อลำไยที่เป็นกลุ่มลำไย และชื่อลำไยชื่อโคด

ชื่อกลุ่มลำไย มีจำนวน 4 ชื่อ คือ ลำไยกลุ่มอีคอ (ลำไยในกลุ่มจำนวน 8 ชื่อ) อีเปี้ยว (อีเปี้ยวเขียวเขียวใหม่) อีแก้ว และเมือง

ชื่อลำไยชื่อโคด มีจำนวน 8 ชื่อ คือ สีชมพูใบดำ พวงทอง แดงกลม น้ำผึ้งทวาย บ้านโง่ง (บ้านโง่ง60) กรอบกะทิ และ เพชรสาคร

ที่มาของชื่อพันธุ์ลำไย อาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม :-

1. ชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์ดั้งเดิม จำนวน 7 ชื่อ

1.1 ลำไยเมือง (ลำไยในท้องถิ่นซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่เกษตรกรลำไยว่า “ธรรมดา” จำนวน 3 ชื่อ

1) เมือง

2) (อี) แดงกลม

3) น้ำผึ้งทวายคือลำไยที่คนในท้องถิ่นเรียกว่าลำไย “น้ำผึ้ง”

1.2 ลำไยกะโหลก (ลำไย “พันธุ์”)

1) อีค้อ

2) อีเบี้ยว

3) อีแห้ว (ลำไยปี)

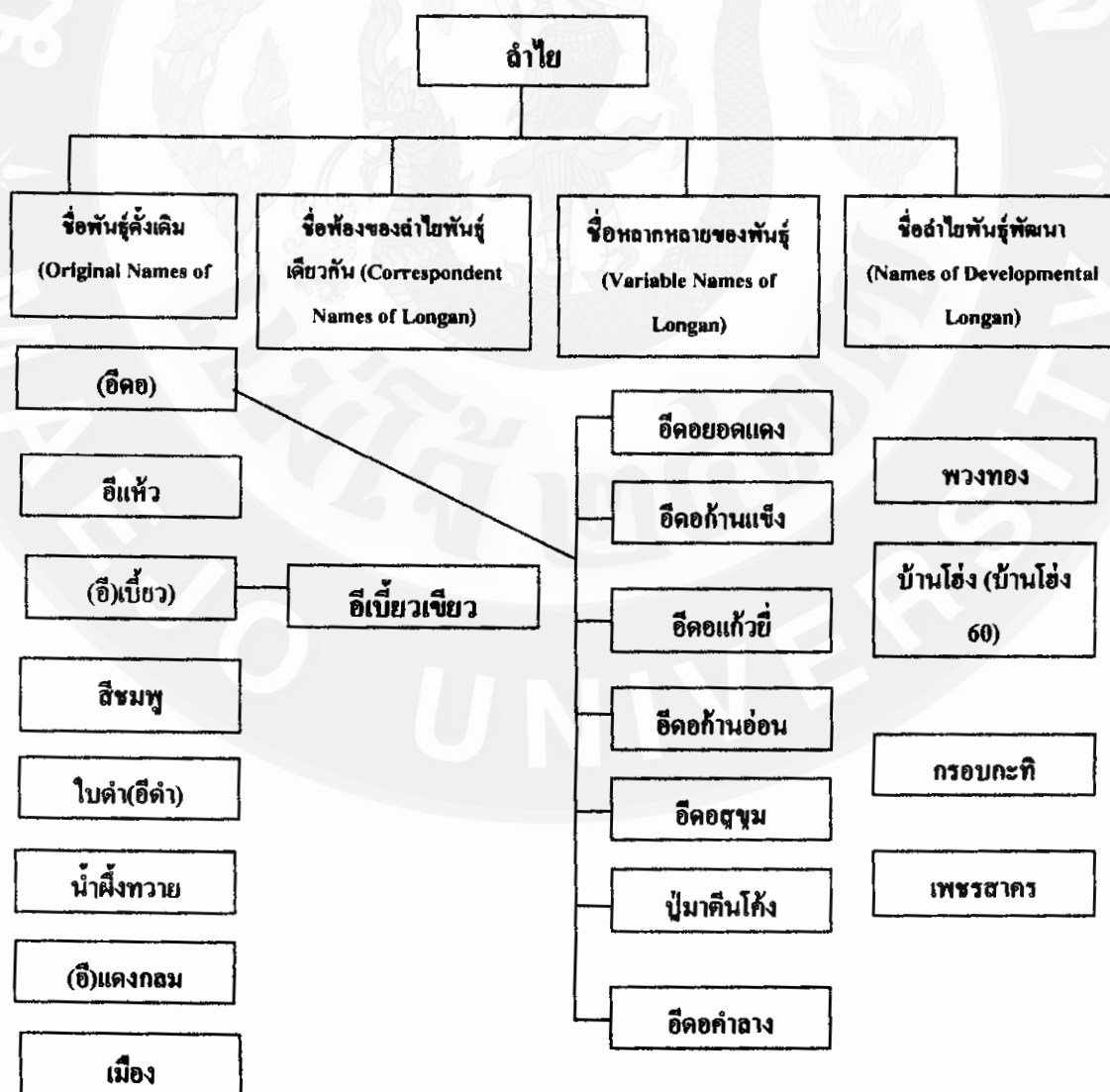
4) สีชมพู (ลำไยปี)

2. ชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์พัฒนา- ได้รับการตั้งชื่อตามชื่อบุคคล โอกาส พื้นที่ และลักษณะของลำไย จำนวน 5 ชื่อ

1) อีเบี้ยวเขียวเชียงใหม่ 2) พวงทอง 3) กรอบกะทิ 4) บ้านโฮ้ง (บ้านโฮ้ง 60) 5) เพชรผาคร

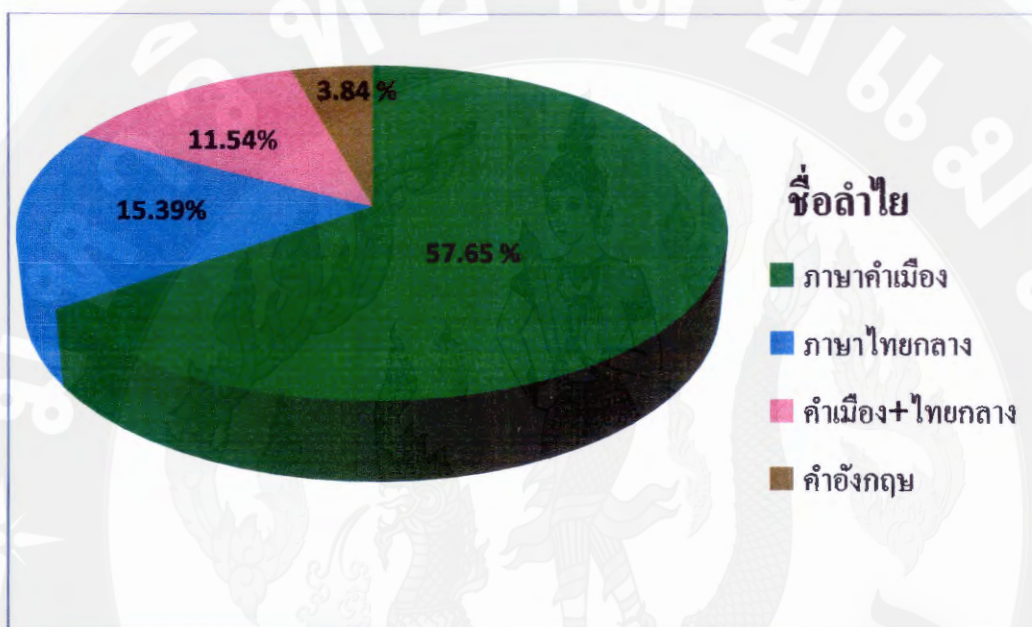
เมื่อนำเสนอการแบ่งกลุ่มชื่อพันธุ์ลำไยเป็นแผนภูมิ จะได้แผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนผังแสดงการแบ่งกลุ่มชื่อพันธุ์ลำไย 18 ชื่อ (จากชื่อพันธุ์ลำไย 26 ชื่อ)

สรุปผลการวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไยตามโครงสร้างทางภาษา

ในชื่อพันธุ์ลำไยจำนวน 26 ชื่อเป็นชื่อลำไยที่เป็นคำประสมในภาษาคำเมือง หรือภาษาไทยถิ่นเหนือ มากที่สุด (57.65 %) รองลงมาได้แก่ ชื่อลำไยในภาษาไทยกลาง (15.39 %) คำปนประสมระหว่างภาษาคำเมืองกับภาษาไทยกลาง (11.54 %) และชื่อลำไยภาษาอังกฤษ (3.84 %) ดังแสดงให้เห็นในแผนภูมิ ต่อไปนี้

ภาพที่ 3 ชื่อพันธุ์ลำไยตามโครงสร้างทางภาษา : คำประสม

ชื่อพันธุ์ลำไยภาษาคำเมือง (ภาษาไทยถิ่นเหนือ)

ชื่อลำไยในภาษาคำเมือง (ภาษาไทยถิ่นเหนือ) มีจำนวน 15 ชื่อ ได้แก่

อีคอก้านแข็ง อีคอกหลวง อีคอกแก้วอี อีคอกยอดแดง อีคอก้านอ่อน อีคอกุ่มน้ำปิง อีเปี้ยวเขียวเขียงใหม่ อีแห้ว แดงกลม ใบคำ ใบหยก ปูมาติน โค้ง บ้านโฮ้ง เมือง และอีคอกำลาว

สรุปผลการวิเคราะห์ชื่อพันธุ์ลำไย ได้ชื่อพันธุ์ลำไยเป็นจำนวน 12 ชื่อ ซึ่งชื่อที่เหลือ จัดเป็นลำไยพันธุ์เดียวกันกับหนึ่งในจำนวนสิบชื่อนี้ โดยแบ่งเป็น ชื่อกลุ่มลำไย มีจำนวน 4 ชื่อ คือ อีคอก (ลำไยในกลุ่ม จำนวน 8 ชื่อ) อีเปี้ยว (อีเปี้ยวเขียวเขียงใหม่) อีแห้ว เมือง และชื่อลำไยชื่อโคด มีจำนวน 8 ชื่อ คือ สีมพู ใบคำ พวงทอง แดงกลม น้ำผึ้งทวาย บ้านโฮ้ง (บ้านโฮ้ง60) กรอบกะทิ และเพชรสาร

กลุ่มคำใบ

เมื่อนำชื่อพันธุ์ลำไยไปแบ่งกลุ่มใหญ่ จะได้กลุ่มลำไย ดังนี้

1) ลำไยพันธุ์ดั้งเดิม : ชื่อดั้งเดิม

ลำไยที่มีชื่อดั้งเดิมมักเป็นชื่อลำไยที่เป็นคำประสมระหว่างภาษาคำเมืองด้วยกัน และคำประสมภาษาคำเมืองกับภาษาไทยกลาง

อีค่อ อีแห้ว อีเบี้ยวเขียว แดงกลม เมือง สีชมพู

2) ลำไยพันธุ์ใหม่ : ชื่อสมัยใหม่

ได้แก่ลำไยที่ได้รับการพัฒนา หรืออาจกลายพันธุ์ซึ่งชื่อลำไยที่ดั้งใหม่นี้ มักเป็นชื่อคำประสมระหว่างภาษาไทยกลางด้วยกัน ยกเว้น ลำไยชื่อ บ้าน โส่ง 60 เป็นชื่อลำไยที่เป็นคำประสมระหว่างภาษาคำเมือง(บ้าน + โส่ง) กับ ภาษาอังกฤษ (ตัวเลข 60) คำว่า “โส่ง” หมายถึงพื้นที่ลุ่ม ซึ่งตรงกันข้ามกับ “สัน” ซึ่งหมายถึงพื้นที่ดอน

หวงทอง น้ำผึ้งทวาย บ้าน โส่ง (บ้าน โส่ง 60) กรอบกะทิ และ เพชรสาคร

ที่มาของชื่อลำไย

ที่มาของชื่อลำไยประมวลจากผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไย ผนวกกับองค์ความรู้ทางภาษาศาสตร์เกี่ยวกับโครงสร้างคำและความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมล้านนา โดยนำกระบวนการทั้งหมดดังกล่าวมาบูรณาการใช้อธิบายที่มาเกี่ยวกับชื่อพันธุ์ลำไย ซึ่งวิเคราะห์สรุปได้จำนวน 18 ชื่อ(จากชื่อพันธุ์ลำไยที่ได้รับการแนะนำจากศูนย์วิจัยและพัฒนาพันธุ์ลำไย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จำนวน 26 ชื่อ) ดังต่อไปนี้

1. ลำไยกลุ่มอีค่อ คำว่า “ค่อ” เป็นคำวิเศษณ์ประเภทคุณศัพท์ หมายถึงเร็วกว่าปกติ เช่นเข้าค่อ-คือข้าวที่สุกเร็ว คือข้าวเบา (ดังได้อธิบายไว้ก่อนแล้ว ภายใต้อีหัวข้อ 4.1.2 ภาษาล้านนาหรือคำเมืองในชื่อพันธุ์ลำไย) ดังนั้น ลำไยพันธุ์อีค่อจึงได้แก่ลำไยที่ให้ผลผลิตเร็วกว่าลำไยพันธุ์อื่นๆ และยังมีคุณสมบัติหลายประการ อาทิ จำหน่ายได้ราคาดี เนื่องจาก สามารถนำไปแปรรูปได้หลายประเภท โดยเฉพาะการอบแห้ง ซึ่งผิวผลจะเป็นสีทองสวยไม่ดำ เป็นลำไยที่ดูแลรักษาง่าย

ทนทานต่อโรค จึงได้รับความนิยมในการปลูกสูงที่สุดในกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน

1.1 **อีดอก้านแข็ง** เป็นลำไยพันธุ์กะโหลก ในกลุ่มลำไยอีดอได้ชื่อ “ก้านแข็ง” ตามลักษณะก้านช่อผลลำไยที่แข็งช่อตั้งตรงและสั้น ผลโต (โตกว่าลำไยก้านอ่อน) ตรงหัวผลมีรอยปุ่มเว้าคล้ายรูปหัวใจ เปลือกหนา หลังจากอบแล้วผิวเปลือกไม่ดำ เป็นลำไยที่ทนต่อโรค

1.2 **อีดอแก้ว** ได้ชื่อตามคนปลูกชื่อ นายแก้ว มีฉายาว่า “อี่” (อี่ แปลว่าอึดเก่ง) เป็นคนบ้านแม่ข่า ตำบลแม่ก้ำ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (เสียชีวิตแล้ว) ผลมีขนาดโตสม่ำเสมอมีลักษณะคล้ายลำไยพวงทอง แต่ผลโตกว่าพวงทอง มีหี (ผลขนาดจั่วที่ติดมา) เป็นจำนวนมาก ใบมีขนาดเล็ก

1.3 **อีดอยอดแดง** เป็นลำไยพันธุ์กะโหลกในกลุ่มลำไยอีดอ ยอดใบอ่อนของลำไยมีสีออกแดงน้ำตาลตอนแทงยอดอย่างเห็นได้ชัด ก้านแข็ง เปลือกหนา ผลลำไยมีขนาดโตแต่ผลออกห่างไม่ค่อยเป็นพวง (มีเกษตรกรให้ความเห็นว่าเป็นลำไยพันธุ์เดียวกันกับลำไยอีดอก้านแข็ง เพราะตอนแตกยอดอ่อน จะมีสีออกแดง และอีกท่านหนึ่งบอกว่าเป็นพันธุ์ผสมกันระหว่างอี่แก้วกับอีดอ)

1.4 **อีดอก้านอ่อน** คือลำไยอีดอหนองช้างคื่น (ต้นแรกคือลำไยต้นหมื่นที่ตำบลหนองช้างคื่น อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) เป็นลำไยพันธุ์กะโหลก ในกลุ่มลำไยอีดอ “ก้านอ่อน” หมายถึงยอดอ่อน เป็นลำไยพันธุ์อีดอที่แตกยอดใบออกสีเขียวของอ่อน ก้านช่อผลอ่อนโน้มลง (ตั้งแต่ตอนแทงยอด) ออกผลคกเป็นพวงย่อยลง เปลือกผลบาง ผิวขรุขระ ผลสีเขียวอมเหลือง แดงง่าย เนื้อค่อนข้างหนา เม็ดในเล็ก

1.5 **อีดอสุ่ม** เป็นลำไยพันธุ์กะโหลก ในกลุ่มลำไยอีดอ เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่รองศาสตราจารย์ ดร.สุชุม อิศวศน์ (เสียชีวิตแล้ว) ผู้ปลูกแล้วคัดพันธุ์ลำไยพันธุ์นี้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญลำไยท่านหนึ่งในภาคเหนือ เคยเป็นคณบดีผู้ก่อตั้งคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นผู้บุกเบิกตั้งศูนย์วิจัย สาริตและฝึกอบรมการเกษตรแม่เหิยะ

1.6 **ลำไยป๋มตืนโค้ง** เป็นลำไยพันธุ์กะโหลกในกลุ่มลำไยอีดอ (เกษตรกรท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า คือลำไยในกลุ่มอี่เขียวเขียว แต่อีกท่านบอกว่ากลายพันธุ์มาจากอี่แก้ว) ได้ชื่อตามชื่อพ่อค้าหาบต้นกล้าลำไยเร่ขายชื่อนาย “มา” (เสียชีวิตแล้ว) มีภูมิลำเนาอยู่บ้านท่ามะโอ ต.จ๋ามุง อ. สารภี เป็นคน “แข็งว่อง” (ขาโค้ง) ขณะเดินเท้าของสูงมาโค้งเข้าหากัน ลำไยพันธุ์นี้เป็นลำไยพุ่มใหญ่และมีผลเหมือนอีดอ คือผลมีขนาดใหญ่ กลมแป้น กลิ่นคาว รสชาติไม่ค่อยหวาน เนื้อและเปลือกเหนียว เม็ดในใหญ่ ผิวเปลือกบางสวยมีสีเขียวไข่กา หรือน้ำตาลปนเขียวใบเรียวยาว ก้านอ่อนและเหนียว เป็นลำไยที่ติดผลง่ายและติดเชื่อกันได้ง่ายด้วย

1.7 ลำไยอีคอคำตาง เป็นลำไยพันธุ์กะโหลก ในกลุ่มลำไยอีคอกพันธุ์เบา เดิมผู้ปลูก (หรือ ขยายพันธุ์โดยการทาบกิ่ง) คือ “ลุงคำ” มีสมญาว่า “ตาง” -ราง (ความหมายว่า “ถอยออกมา”) อายุ 70 กว่าปี อยู่บ้านป่าสา หมู่ 2 ตำบลสันทรายขมแขวง อำเภอสารภี เรียก “อีคอกเจ้า” แปลว่าออก ก่อนคอกอื่นๆ ผลสุกก่อนลำไยพันธุ์อื่น 15 วัน ติดผลสม่ำเสมอ (โดยไม่ต้องใส่สารโปแตสเซียมคลอไรด์) ดอกเป็นพวง และผลโตเสมอกัน เนื้อหนา เม็ดในใหญ่ แต่ขายได้ราคาดี เก็บค้างคืนผิวสีไม่เปลี่ยน และยังสามารถต้านทานโรคหอยหรือโรคมดได้

2. ลำไยสีชมพู เป็นลำไยพื้นเมืองดั้งเดิมกลุ่มลำไยปีเป็นลำไยกลุ่ม “อีปี” เช่นเดียวกับอีเหั่ว (คือคำว่า “ปี” ในภาษาไทยกลาง หมายถึงลำไยที่ออกผลตามฤดูกาล) หรือลำไยพันธุ์หนักรุ่นเองซึ่งเป็นลำไยที่ออกผลช้ากว่าลำไยอื่น (เช่นกลุ่มอีคอก) ชื่อที่เรียกนี้ได้ชื่อตามสีของเนื้อลำไย เนื่องจากเนื้อลำไย (เวลาแก่จัด) มีสีชมพู ซึ่งภาษาคำเมืองเรียก “อีออน” รสชาดกรอบหวานและหอม ผลโตเปลือกบางมีสีน้ำตาลใส ใบสีออกดองอ่อน (สีเขียวปนเหลือง และสีไม่เข้มเหมือนอีคอก)อนึ่งลำไยพันธุ์นี้เป็นลำไยมาจากตำบลชมพู อำเภอสารภี เชียงใหม่

3. ลำไยอีเบี้ยวเขียวเชียงใหม่ คือลำไยพันธุ์ “อีเบี้ยวเขียว”หรือเรียกง่ายๆ ว่า “อีเบี้ยว” ประเภทเบี้ยวเขียวก้านอ่อน เป็นลำไยปีคือลำไยพันธุ์หนักรุ่นซึ่งออกผลช้ากว่าลำไยพันธุ์อื่นๆได้ชื่อพันธุ์ตามลักษณะผลและพื้นที่ที่มีการปลูกกล่าวคือเป็นลำไยที่มีผลเบี้ยวมากอย่างเห็นได้ชัด เปลือกหนาสีเขียว(ปนน้ำตาล)และผิวเรียบสวย เนื้อหนามีสีออกเหลืองเป็นไขคล้ายมีแสงออกมา เนื้อไม่กรอบเท่าอีเบี้ยวเขียวป่าเส้าเหมาะสำหรับรับประทานสด เพราะมีรสชาติอร่อย แต่เป็นลำไยที่ติดลูกไม่ตกและเดิมมีที่มาจากเวียงหรือในเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยพระราชชายาเจ้าคารารัศมี พระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ปัจจุบันต้นลูกของลำไยพันธุ์อีเบี้ยวเขียวเชียงใหม่ต้นแรกนั้น ได้มีการนำมาที่ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมเกษตรล้านนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่

4. ลำไยอีเหั่ว เป็นลำไยกลุ่มลำไยปีหรือลำไยพันธุ์หนักรุ่นซึ่งหมายถึงลำไยที่ออกผลตามฤดูกาล ซึ่งหมายถึงช้ากว่าลำไยอื่นบางพันธุ์ (เช่นอีคอก) เดิมเป็นลำไย “เมืองกลุ่มลำไยกะโหลก” พวงใหญ่ ผลโตสม่ำเสมอ ผิวขรุขระไม่สวย เนื้อกรอบ เม็ดในและใบใหญ่ เปลือกแข็งหนามีสีน้ำตาลปนเขียวเวลาแตกใบ ใบอ่อนออกขดเป็นสีแดง ใบแข็งและก้านของพวงลำไยแห้งแข็งเพราะหักง่าย ทนทานต่อโรคแมลง ความแห้งแล้งและน้ำท่วม เป็นลำไย “เล่นตัว” (อยากออกก็ออก

ไม่ยอมออกก็ไม่ออก) และเมื่อนำไปอบเปลือกผลจะกลายเป็นสีดำ จึงไม่ได้รับความนิยมในการปลูก

5. ลำไยพวงทอง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า“เพชรพวงทอง” คือลำไยพันธุ์อีดออย่างหนึ่งจึงมีชื่อเรียกว่า “คอปวงทอง”เรียกตามชื่อของภรรยาเจ้าของสวนที่ปลูกลำไยพันธุ์นี้ที่บ้านวังสวนกล้วย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นลำไยที่ผลติดเป็นพวงใหญ่และคกคล้ายขุ่น ผลชิดเข้าหากัน ผิวผลมีสีเหลืองทอง เป็นลำไยที่พัฒนามาจากลำไยอีดอซึ่งน่าจะเป็นอีดอก้านอ่อน(กลายพันธุ์มาจากลำไยอีดอก้านอ่อน) แคลใบหนาใหญ่กว่าอีดอก้านแข็ง ต้นใหญ่ ผลมีขนาดใหญ่มากสม่ำเสมอ รูปทรงแบน เปลือกผลแข็งมีสีออกสีน้ำตาลอ่อนผิวเป็นขุยพวงใหญ่สวยและดก เวลาออกผลทำให้กิ่งโน้มลง แต่ก้านพวงแข็ง ซ่อขาวสวย เนื้อสีเหลืองทองและไม่กรอบ เป็นน้ำ ติดผลพร้อมอีดอ กลิ่นหอม เม็ดในใหญ่รสชาติไม่หวาน

ชื่ออื่นของลำไยพันธุ์นี้ มีผู้ให้ความเห็นไม่ตรงกัน กล่าวคือมีนักวิชาการท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่าลำไยพันธุ์นี้คือลำไย“เพชรเวียงพิงค์” แต่เกษตรกรจำนวน 3 คน ให้ข้อมูลว่าลำไยพวงทองนี้มีชื่อเดิมว่า “อีสร้อย” ซึ่งพัฒนาเป็นลำไยที่มีพวงสวยสีออกเหลืองทอง ส่วน“เพชรเวียงพิงค์” นั้น เป็นลำไยที่กลายพันธุ์มาจากอีเบ๊วเขียวป่าเส้า

6. ลำไย(อี)แดงกลม เป็นลำไยที่มีลักษณะคล้ายพันธุ์อีเหั่ว มีผู้เรียก “สีชมพูอีดอ” เป็นลำไยพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม กลุ่มลำไยปี (ลำไยที่ออกผลตามฤดูกาล) ต้นใหญ่เหมือนลำไยเมือง ใบสีเขียวแบบอีเหั่ว (เขียวปนน้ำตาล) โกล้สูงพันธุ์แล้ว เป็นลำไยกลุ่มอีเหั่ว ผลกลมใหญ่เหมือนลูกแก้ว เปลือกผลบางมีสีน้ำตาลปนแดง มักแตกง่าย ขอดมีสีแดงอ่อนเนื้อลำไยน้อย และมีน้ำมาก กลิ่นคาวคล้ายกำมะถัน-เหม็นเขียว เม็ดในใหญ่ บางครั้งในเนื้อออกสีชมพูเรื่อๆ

7. ลำไยใบดำ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อีดำ” ” หรือ “อีดอดำ” มีผู้เรียกว่า “อีดำคอนแก้ว” เพราะปลูกที่บ้านน้ำโจ้ ตำบลคอนแก้ว อำเภอสารภี เชียงใหม่ เป็นลำไยพื้นเมืองดั้งเดิมอยู่กลุ่มเดียวกับลำไยอีดอ (อาจกลายพันธุ์) แต่ผลไม่โตเท่าอีดอ ออกผลดกใบหนาสีเขียวเข้มออกดำๆ (เขียวคล้ำคล้ายลำไยพันธุ์ปุมาคินโค้ง) คือ ใบมีสีดำเข้มกว่าลำไยในกลุ่มอีดอด้วยกันและมีขนาดเล็ก ผลมีลักษณะเบ๊วไปข้างหนึ่ง รูปทรงรีๆ ไม่กลมและผิวของเปลือกผลมีสีออกดำคล้ำเขียว ขรุขระ ผิวไม่เกลี้ยง ตรงหัวผลมีสีดำเนื้อค่อนข้างเหนียวและมีกลิ่น รสไม่ค่อยหวาน ฉ่ำน้ำ และ เก็บข้ามคืนไม่ได้ เพราะผิวสีจะเปลี่ยนเป็นสีดำ และเนื้อจะเสียได้

8. **ลำไยน้ำผึ้งทวาย** เป็นลำไยพันธุ์พื้นเมืองในกลุ่มลำไยปี (ลำไยที่ออกผลตามฤดูกาล) หรือที่เกษตรกรลำไยมักเรียกกันว่า ลำไย “ธรรมดา” หรือ “ธรรมดาน้ำผึ้ง” บ้างเรียกลำไยนี้ว่า “อีคองน้ำผึ้ง” ลำไยมีขนาดใหญ่ ในหมู่ชาวเขียงใหม่และลำพูนเรียกกันว่าลำไย “น้ำผึ้ง” คำว่า “ทวาย” ซึ่งไม่ใช่คำในภาษาถิ่นไทยเหื่อนั้น น่าจะมีการเรียกเดิมเข้ามาภายหลังเพื่อให้ขายได้ ลำไยนี้มีผู้เรียกอีกชื่อว่า “เพชรเวียงพิงค์” ผลกลมเล็ก เนื้อหนามีสีออกสีเหลืองๆ คล้ายน้ำผึ้งหรือขาวปนเหลือง เปลือกบางมีสีเหลืองอ่อน รสชาติหวานและมีน้ำเยิ้ม กลิ่นหอมคล้ายน้ำผึ้ง ใบลำไยนี้มีสีออกเหลือง ยอดดอง

9. **ลำไยบ้านโง้ง** คือ ลำไยพันธุ์ “อีคอง 60” หรือ “บ้านโง้ง 60” ได้ชื่อมาจากวโรกาสฉลองพระชนมายุครบ 60 ชันษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปลูกที่บ้านโง้ง อำเภอบ้านโง้ง จังหวัดลำพูน เป็นลำไยที่กลายพันธุ์มาจากลำไยพันธุ์อีคอง ผลโตสม่ำเสมอ ช่อสวย ไม่ดก เปลือกหนาแข็ง คล้ายลิ้นจี่ เป็นลำไยพันธุ์ลูกผสม ผลแตกต่างจากพันธุ์อื่นอย่างชัดเจนเมื่อแกะเปลือกออกมีสีขาวๆ เหมือนลิ้นจี่

10. **ลำไยเพชรสาคร** มาจากจังหวัดสมุทรสาคร (เจ้าของอยู่บ้านแพ้ว) นำไปจากลำพูนหรือเขียงใหม่ ออกก่อนลำไยพันธุ์อื่นๆ เป็นลำไยเวียดนามน่าจะเป็นลำไยอีคองกลายพันธุ์ (อาจผสมพันธุ์) ออกดอกง่าย ต้นไม่ใหญ่ มีลักษณะคล้ายลำไยเครือหรือลำไยเถา เป็นลำไยพันธุ์ทวาย (ออกดอกและให้ผลผลิตได้มากกว่าหนึ่งครั้งต่อปี) ใบเล็ก ผลโต เม็ดในใหญ่ ติดผลไม่มาก เนื้อเหนียวไม่ค่อยหวาน และน้ำและมีกลิ่นคาว นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญลำไยคือผู้เชี่ยวชาญศาสตราจารย์พาวิณ มะโนชัย ให้ข้อมูลเรื่องชื่อของลำไยนี้ว่า เรียกอีกอย่างว่า “นราภิรมย์”

11. **ลำไยกรอบกะทิ** เนื้อผลแห้ง มันและกรอบ มีกลิ่นคล้ายกะทิแต่ผลไม่โต (ข้อมูลจากนักวิชาการลำไย 1 ท่าน และเกษตรกร 2 ท่าน)
กรอบกะทิ เป็นลำไยอีคองพันธุ์หนึ่งเนื้อผลน้อย แห้ง มันและกรอบ มีกลิ่นคล้ายกะทิ แต่ผลไม่โต เม็ดในเล็ก เป็นลำไยที่ให้ผลผลิตไม่ดี (ข้อมูลเกี่ยวกับลำไยนี้ได้จากนักวิชาการลำไย 1 ท่าน และเกษตรกร 2 ท่าน)

12. **เมือง** ไม่ควรเรียกลำไย “พื้นเมือง” เนื่องจากลำไยนี้เป็นลำไยในท้องถิ่นเหนือของไทย โดยเฉพาะเขียงใหม่และลำพูนเช่นเดียวกับสาขาน้ำผึ้ง “ลำไยเมือง” คือชื่อที่เรียกกันตั้งแต่อดีตในล้านนา ซึ่งคำว่า “เมือง” หมายถึง ถิ่นที่อยู่ของคนกลุ่มหนึ่งในล้านนาซึ่งหมายถึงผู้เจริญ ดังอธิบาย

ไว้ในตอนต้น ลำไยนี้เป็นลำไยเช่นเดียวกับลำไยสายน้ำผึ้ง คือเป็นลำไยที่ขึ้นเองตามท้องถิ่นในเขตบ้านคนเมือง (คนไทยเหนือ) และนิยมปลูกในเขตบ้าน โดยเฉพาะหน้าบ้าน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลำไย “ธรรมชาติ” เป็นลำไยต้นสูงใหญ่ที่มักปลูกโดยใช้เมล็ด คล้ายลำไยน้ำผึ้ง กลิ่นหอม อยู่กลุ่มอิดออกผลเร็วกว่าอี่ปี่ (ลำไยที่ออกผลตามฤดูกาล ซึ่งมีกอกอช้ำ) ผลดก และเล็กเหมือนลำไยป่า เม็ดในใหญ่ เนื้อบางมีน้ำเยอะ รสชาติหวานแหลม น่าจะเป็นลำไยพันธุ์เดียวกับลำไยกระดุก ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งชนิดพันธุ์ลำไยของพาวิน มะโนชัย (2543)

หมายเหตุ เกษตรกรที่บ้านหนองช้างค้ำ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นแหล่งผลิตลำไยแหล่งแรกและสามารถผลิตลำไยได้เป็นจำนวนมาก อาทิ นายวิชาญ จาระธรรม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลำไยพันธุ์อิดออก โดยเรียกชื่อพันธุ์ลำไยที่ปลูกที่ตำบลหนองช้างค้ำว่า “อิดออกหนองช้างค้ำ” คำว่า “ช้าง” หมายถึง ช้าง ส่วนคำว่า “ค้ำ” หมายถึง อากาศที่ช้างเดินหันหลังกลับค้ำ ณ บริเวณที่มาถึงซึ่งได้แก่ ณ ที่บ้านหนองช้างค้ำ อำเภอมือง ลำพูน ในปัจจุบันนี้ เดิมเกิดจากเมล็ดลำไยพันธุ์อี่ปี่ขี้ขาว ซึ่งน่าจะเป็นเมล็ดจากลำไยอี่ปี่ขี้ขาวต้นแรกที่สวนบ้านน้ำไ้ ตำบลสบเม้ง อำเภอลำดอง เชียงใหม่ โดยพระราชชายาเจ้าดารารัศมีได้ประทานให้ขุนเขม กำนันตำบลหนองช้างค้ำ ผู้ควบคุมลูกน้องในการสร้างฝาย (ระบบชลประทานตามภูมิปัญญาด้านนา) ณ ชลประทานที่ 1 บ้านน้ำไ้ ตำบลคำหนัก อำเภอสาร์ก เชียงใหม่ ซึ่งเป็นการนำน้ำเข้ามาขังลำเหมือง (คลองชลประทาน) ลำพูน ซึ่งมีพื้นที่จนถึงตำบลสันตติง อำเภอมือง ลำพูน ดังนั้นลำไยกลุ่มพันธุ์อิดออกน่าจะเป็นลำไยที่พัฒนาตัวเองคือกลายพันธุ์ไปจากพันธุ์เดิม นั่นเอง

ชื่อลำไยอื่น ๆ (รวบรวมจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไย)

1. ปิงปอง เป็นลำไยเวียดนาม ในกลุ่มลำไยเถา ออกดอกไม่ตรงตามฤดูกาล
2. เขียวพระอินทร์ (ปุมาดินไ้) เป็นลำไยรุ่นเก่า มีมานานแล้ว (ไม่ต่ำกว่า 60 ปี) ไม่ใช่ลำไยพันธุ์อิดออก หรืออี่เหว้ ใบมีสีเขียวเข้มเนื้อเหนียว
3. คอหนองช้างค้ำเรียกตามชื่อบ้านหรือตำบล “หนองช้างค้ำ” ในเขตอำเภอมือง จังหวัดลำพูน ขนาดผลไม่เสมอกัน เนื้อหนา จึงนำไปอบได้ดี และเมื่ออบแล้วผิวไม่เสีย เป็นลำไยที่ทนแล้งและทนต่อโรคหอยได้ดี
4. คอศรีดอนชัย/คอคอนชัยเป็นลำไยพันธุ์หนัก ใบมีขนาดใหญ่และกว้างสีเขียว ผลคล้ายแดงกลม หรือคอกอนานขาว แคร่รสชาติหวานกว่า ติดผลมาก เป็นลำไยโตไว ได้ชื่อนี้เนื่องจากเคยมีต้นอยู่ที่วัดศรีดอนชัย(ชัย) ตำบลสันทรายมawangค์ อำเภอสาร์ก จังหวัดเชียงใหม่

5. อีเปี้ยวเขียวป้าเต้า เป็นลำไยพันธุ์กะโหลกกุ่มเปี้ยวเขียว คือลำไยพันธุ์เดียวกันกับเปี้ยวเขียวเชิงใหม่แต่ผิวของผลขรุขระและเนื้อมิกล้นเหมือนเขียว ใบมีขนาดใหญ่กว่าอีเปี้ยวเขียวเชิงใหม่ เป็นลำไยประเภทเปี้ยวเขียวก้านแข็งเรียกชื่อพันธุ์ตามชื่อหมู่บ้านคือบ้าน “ป้าเต้า” ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
6. อีคอปู้ยี่คือลำไยพันธุ์เดียวกับอีคอกแก้วยี่ ได้ชื่อตามนายแก้ว ผู้กอบคั้นกล้ำลำไยเร่ขายตามบ้าน นายแก้วเป็นคน “เขี้ยวขี้” ซึ่งหมายถึง ฟันเขี้ยว แต่ไม่ใช่ลำไยในกลุ่มอีคอก
7. อีคอกหนาวขาว ผลโตสม่ำเสมอ เนื้อมิกล้นขาว ใบสีออกเหลือง
8. คอตันผักหวาน
9. อีคอกหอม/อีคอกหรือใบหค ไม่ใช่ชื่อพันธุ์ลำไย แต่หมายถึงลำไยที่เป็นโรคหงอยและโทรมนั่นเอง
10. อีสร้อยเป็นลำไยที่ออกช่อดอกคก เปลือกผลมีสีน้ำตาลปนเขียว สีเนื้อขาวใส ฉ่ำน้ำและและ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน, 2550) แต่เกษตรกรชื่อวิชาญ จาระธรรม ให้ข้อมูลว่า ลำไยพันธุ์อีสร้อย ก็คือ ลำไยพันธุ์เดียวกับ “คอปวงทอง” จึงเรียกว่า “อีสร้อยทอง” เนื่องจาก เวลาที่ลำไยพันธุ์นี้ออกผล มีผลคกมากจนพวงย่อยลง เนื้อน้อย และมีน้ำมาก เพชรคอยหล่อ
11. นราภิรมย์คือพันธุ์เดียวกับลำไยเพชรสาคร นั่นเอง เป็นลำไยเนื้อบาง และ มีกล้นเหมือนคล้ายสารพัดเฟอร์ไดออกไซด์
12. เพชรเวียงพิงค์ คือลำไยอีคอกพันธุ์หนึ่ง เป็นชื่อที่มีคนตั้งขึ้นมาเพื่อให้ขายกล้ำพันธุ์ได้

ชื่อลำไยอื่นๆ (รวบรวมจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไย)

1. ปิงปอง เป็นลำไยเวียดนาม ในกลุ่มลำไยเถา กิ่งก้านเหมือนไม้เลื้อย ออกดอกไม่ตรงตามฤดูกาล ผลโต เนื้อบางและมีกล้นขาว เม็ดในใหญ่
2. เขียวพระอินทร์ (ปู่มาติน ไค้ง) เป็นลำไยรุ่นเก่า มีมานานแล้ว (ไม่ต่ำกว่า 60 ปี) ไม่ใช่ลำไยพันธุ์อีคอก หรืออีแห้ว ใบมีสีเขียวเข้ม ผลโต พวงสวย เปลือกบาง เนื้อเหนียวและมีกล้นขาว
3. คอหนองช้างกินเรียกตามชื่อบ้านหรือตำบล “หนองช้างกิน” ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ขนาดผลไม่เสมอกัน เนื้อหนา จึงนำไปอบได้คิ และเมื่ออบแล้วผิวไม่เสีย เป็นลำไยที่ทนแล้งและทนต่อโรคหงอยได้ดี
4. คอศรีดอนชัย/คอคอนจ๊เป็นลำไยพันธุ์หนัก ใบมีขนาดใหญ่และกว้างสีเขียว ผลคล้ายแดงกลมหรือ คอหนานขาว แต่รสชาติหวานกว่า ติดผลมาก เป็นลำไยโตไว เนื้อบาง พวงใหญ่

- ช่อผลยาว ต้นมีสีออกขาวเมื่อแก่แล้ว แต่ไม่ทน มักติดเชื้อราง่าย ได้ชื่อนี้เนื่องจากเคยมีต้นอยู่ที่วัดศรีคอนชัย(ชัย) ตำบลสันทรายมหาหงส์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
5. อีเปี้ยวเขียวป่าเส้า หรือเรียกอีกชื่อว่า “เปี้ยวเขียวหละปูน” (หละปูน หมายถึง ลำพูน) เป็นลำไยพันธุ์กะโหลกกุ่มเปี้ยวเขียว คือลำไยพันธุ์เดียวกันกับเปี้ยวเขียวเชียงใหม่ผลโต ผิวผลสีเขียวคล้ำขรุขระ เปลือกหนา เนื้อกรอบกว่าอีเปี้ยวเขียวเชียงใหม่และมีกลิ่นเหม็นเขียว (กลิ่นไม่หอมเหมือนอีเปี้ยวเขียวเชียงใหม่) ใบมีขนาดใหญ่กว่าอีเปี้ยวเขียวเชียงใหม่ เป็นลำไยประเภทเปี้ยวเขียวก้านแข็ง เรียกชื่อพันธุ์ตามชื่อหมู่บ้านคือบ้าน “ป่าเส้า” ซึ่งอยู่ในตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
 6. อีคอปู้ยี่คือลำไยพันธุ์เดียวกับอีคอกแก้วยี่ ได้ชื่อตามนายแก้ว ผู้กอบตันกล้าลำไยเร่ขายตามบ้าน นายแก้วเป็นคน “เขี้ยวญี่/ยี่” ซึ่งหมายถึงฟันเขี้ยว แต่ไม่ใช่ลำไยในกลุ่มอีคอก
 7. อีคอกหนาวขาว มีผู้เรียกว่า คอ”ขล้าหมา” (ขล้า หมายถึงลูกอ๊อด) เนื่องลักษณะของผลที่เปี้ยว โดสม่าเสมอ เม็ดโต เนื้อบางและมีกลิ่นคาว ใบสีออกเหลือง ได้ชื่อนี้เพราะแม่อยู่ที่บ้านพ่อหนานขาว (หมายถึงผู้ที่เคยบวชเป็นพระภิกษุแล้วสึกออกมา)
 8. นราภิรมย์ เป็นลำไยเนื้อบาง และ มีกลิ่นเหม็นคล้ายสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์
 9. เพชรเวียงพิงค์ คือลำไยอีคอกพันธุ์หนึ่ง เป็นชื่อที่มีคนตั้งขึ้นมาเพื่อให้ขายกล้าพันธุ์ได้
 10. อีเปี้ยวเศร้า ผลลำไยนี้มีสีดำเศร้า รูปทรงยาวๆ รีๆ เปลือกหนา เม็ดในเล็ก เนื้อกรอบหวานพอดี
 11. เพชรคอยหล่อ ได้ชื่อตามพื้นที่ที่ปลูก คือ ที่อำเภอคอยหล่อ เป็นลำไยกลายพันธุ์
 12. คอตันผั๊กหวาน เรียกตามชื่อบ้านสันผั๊กหวาน อำเภอหางดง เชียงใหม่
 13. อีคอกหอม/อีคอกหรือใบหัด ไม่ใช่ชื่อพันธุ์ลำไย แต่หมายถึงลำไยที่เป็นโรคหงอยและโทรมนั่นเอง
 14. อีสร้อยเป็นลำไยที่ออกช่อดอกดก เปลือกผลมีสีน้ำตาลปนเขียว สีเนื้อขาวใส ฉ่ำน้ำและและ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน, 2550) แต่เกษตรกรชื่อวิชาญ จาระธรรม ให้ข้อมูลว่า ลำไยพันธุ์อีสร้อย ก็คือลำไยพันธุ์เดียวกับ “คอพวงทอง” จึงเรียกว่า “อีสร้อยทอง” เนื่องจาก เวลาที่ลำไยพันธุ์นี้ออกผล มีผลดกมากจนพวงย่อยลง เนื้อน้อย และมีน้ำมาก

ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียกชื่อลำไย

ชื่อพันธุ์ลำไยได้รับการตั้งชื่อตามปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ชื่อตามคุณสมบัติของลำไย ชื่อตามพื้นที่ที่มีการปลูกหรือพัฒนาลำไย และชื่อตามชื่อนุคคลที่เป็นผู้พัฒนาหรือเกี่ยวข้องกับลำไย อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการจำแนกชื่อพันธุ์พืชในมิติด้านการสื่อความหมาย 3 ใน 7 ประการตามที่จิรศักดิ์ กิริติคุณากร และปาน ปานขาว (2550) ได้แบ่งไว้ในปี 2549 ซึ่งน่าจะแบ่งกลุ่มชื่อพันธุ์ลำไยออกได้ดังนี้

1) ชื่อตามคุณสมบัติของลำไย

เมื่อพิจารณาจากลักษณะเด่นหรือลักษณะพิเศษเฉพาะของลำไยมีชื่อลำไยที่เป็นชื่อพันธุ์ลำไยตามลักษณะเด่นหรือลักษณะพิเศษเฉพาะของลำไย จำนวน 12 ชื่อ ดังต่อไปนี้

อีแก้ว อีคอก้านแข็ง อีคอกหลวง อีคอกแก้วอี อีคอกยอดแดง อีคอก้านอ่อน อีแก้ว พวงทอง สีส้มพู แดงกลม น้ำผึ้งทวาย และกรอบกะทิ

กลุ่มอีคอก (5 ชื่อ) ได้แก่ อีคอก้านแข็ง อีคอกหลวง อีคอกแก้วอี อีคอกยอดแดง อีคอก้านอ่อน และลำไยอื่นๆ (7 ชื่อ) ได้แก่ อีแก้ว สีส้มพู แดงกลม ใบดำ น้ำผึ้งทวาย พวงทอง และกรอบ-กะทิ

2) ชื่อตามพื้นที่ที่มีการปลูกหรือพัฒนาลำไย

มีจำนวน 4 ชื่อ ได้แก่

อีคอดู่มน้ำปิงบ้านไธสง (บ้านไธสง 60) เพชรสาคร เมือง

3) ชื่อตามชื่อนุคคล

ชื่อลำไยที่มีชื่อเรียกตามชื่อผู้พัฒนาหรือเกี่ยวข้องกับลำไย อย่างใดอย่างหนึ่ง มีจำนวน 5 ชื่อ ได้แก่

อีคอกแก้วอี อีคอกสุ่ม อีคอกำรางปูมาดินไค้ง พวงทอง

4) ชื่อผสมกันระหว่างคุณสมบัติและชื่อพื้นที่ 1 ชื่อ

อีเบี้ยวเขียวเขียงใหม่

ชื่อลำไยบ่งบอกอัตลักษณ์ด้านนา: วัฒนธรรมเกษตร

ชื่อลำไยที่ได้ประมวลข้อมูลบอกที่มาของชื่อได้ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรและนักวิชาการลำไย ประกอบกับองค์ความรู้ทางภาษาศาสตร์เกี่ยวกับโครงสร้างคำและสัทกม วัฒนธรรมด้านนา ซึ่งลำไยเหล่านี้ได้แก่ อีคอก้านอ่อน อีคอกแก้วอี อีคอก้านแข็ง อีคอกหลวง อีคอกยอด

แดง อีเหั่ว แดงกลม ใบคำ อีคอดุ่มน้ำปิง อีเบี้ยวเขียวเชียงใหม่ ปูมาตินไค้ง บ้านโฮ้ง 60 พื้นเมือง และอีคอคาล(ร)าง นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นชื่อลำไยที่เป็นคำภาษา “คำเมือง” หรือภาษาไทยถิ่นเหนือที่เขียนสะกดด้วยอักษรภาษาไทยกลาง โดยแสดงให้เห็นว่ามีความพยายามในการเขียนสะกดชื่อลำไยตามการออกเสียงแบบภาษาคำเมือง เพียงแต่เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์บางเสียงในภาษาไทยถิ่นเหนือนั้น เป็นเสียงที่ไม่มีอยู่ในระบบเสียงภาษาไทยกลาง

ลำไยเป็นผลไม้ดั้งเดิมของท้องถิ่นล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน เนื่องมาจากชื่อภาษาคำเมือง หรือภาษาล้านนา (ภาษาไทยถิ่นเหนือ) คำว่า “ลำไย” ในภาษาคำเมืองเดิมเรียกว่า “บ่าลำใหญ่ /βαΞλαμ/α/ หรือบะลำใหญ่ /βαΞ?λαμ/α/ มีข้อสังเกตว่า แม้กระทั่งพืชผักอย่าง ต้น “ผักอีหีม” (มะรุม) ตอนยังเป็นเฉพาะต้นผักเรียกอย่างนี้ แต่เมื่อมีผล เรียกผลของผักนี้ว่า “บะซ็อนก้อม” /βαΞ?κη□□lvκ□□μ/ มีหน่วยคำนำหน้าว่า “บะ” /βαΞ?/ เช่นเดียวกับหน่วยคำนำหน้าชื่อผลของต้นลำไย ซึ่งในภาษาคำเมือง คำนำหน้าชื่อต้นไม้ผล ผลไม้คือคำว่า “บ่า” ทั้งนี้อาจใช้คำว่า “บะ หมะ หมัก หมาก แทน บ่า” ก็ได้ (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547) เช่น บะก้วย (ฝรั่ง) บะโอ (ส้มโอ) บะหนัด (สับปะรด) บะແ່ (น้อยหน่า) บะตัน (พุทรา) เป็นต้น

ชื่อของลำไยส่วนใหญ่ จำนวน 15 ชื่อในจำนวน 26 ชื่อ เป็นชื่อภาษาคำเมือง ภาษาคำเมืองซึ่งเป็นชื่อลำไย เป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่าภาษาเป็นสิ่งบ่งชี้อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสังคมนั้นๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นพบการใช้คำเมือง 6 คำ คือ “เมือง เขื่อน คอย กาด และคำ” ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่ (Srichomthong, 2012) ซึ่งเป็นการแสดงอัตลักษณ์ด้านต่างๆของล้านนา ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ ที่อยู่อาศัย ถิ่นที่อยู่ (ที่มีลักษณะเป็นภูเขา) การค้าขายและอริยาศัยการขอบพบปะ และการให้คุณค่ากับทองคำซึ่งการใช้ภาษาคำเมืองทั้งหลายยังมีการใช้กัน โดยทั่วไปในพื้นที่สาธารณะโดยใช้ปนกับคำภาษาอื่นๆ ในจังหวัดอื่นๆของล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนของไทย 6 จังหวัดอีกด้วย (Srichomthong, forth coming) คำเมืองที่มีการใช้ในพื้นที่สาธารณะเหล่านั้น ใช้ตัวอักษรภาษาไทยกลางเขียนสะกดเกือบทั้งหมด

ภาษาคำเมืองที่ใช้เรียกชื่อลำไยเหล่านี้ เนื่องมาจากปัจจัยด้านต่างๆ ได้แก่ชื่อที่เรียกตามลักษณะเด่นของลำไยแต่ละพันธุ์ ตามชื่อผู้ปลูก หรือค้นพบ และตามชื่อท้องถิ่นที่มีการปลูกลำไยพันธุ์นั้น ดังแสดงชื่อลำไยตามปัจจัยด้านต่างๆดังนี้

1) ชื่อเรียกตามลักษณะเด่นของลำไยแต่ละพันธุ์ ได้แก่ อีคอก้านอ่อน อีคอดแดง อีเหั่ว แดงกลม และ ใบคำ

2) ชื่อเรียกตามชื่อผู้ปลูก หรือค้นพบ ได้แก่ อีคอกแก้ว ปูมาตินไค้ง และอีคอคาลาง

3) ชื่อเรียกตามชื่อท้องถิ่นที่มีการปลูกลำไยพันธุ์นั้น ได้แก่ อีคอดุ่มน้ำปิง อีเปี้ยวเขียว เชียงใหม่ บ้านโฮ้ง 60 และ เมือง

คำภาษาคำเมืองในชื่อลำไย ส่วนแล้วแต่เป็นคำเฉพาะในภาษาคำเมืองจำนวน 9 คำ ซึ่งสามารถอธิบายสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1) อี (ออกเสียงแบบภาษาคำเมืองว่า “อี”) เป็นคำนำหน้าชื่อบุคคลเพศหญิง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวล้านนาพิจารณาว่า ลำไยเป็นไม้ผลชนิดหนึ่งที่ให้ผลผลิตราวกับผู้หญิงที่เป็นผู้ออกลูก จึงใช้นำหน้าเรียกชื่อลำไยที่เป็นพันธุ์ดั้งเดิมในท้องถิ่น อาทิ อีคอด อีแห้ว อีเปี้ยว

2) คอ แปลว่า เร็ว หมายความว่าลำไยพันธุ์นี้เป็นลำไยที่ออกผลเร็วกว่าพันธุ์อื่น ๆ

3) ญี่ (ออกเสียงตามแบบภาษาคำเมือง เป็นเสียงพยัญชนะนาสิก (nasal)) หมายถึง สะดะขี้ม แต่ สะกดแบบภาษาไทยกลางเป็นเสียงพยัญชนะปากเปิด (approximant) คือ “ยี่” อาทิ ลำไยพันธุ์อีคอดแก้วยี่

3) ปูมา (หมายถึง ลุงมา) ในชื่อพันธุ์ลำไยปูมาดินโค้ง คำว่า “ปู” ในภาษาคำเมือง เป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลเพศชายที่มีอายุ

4) ไก่ จากคำในภาษาคำเมืองเดิมคือ “ไก่ง” หมายถึง เถาที่โค้งเข้าหากัน

5) คำ (หมายถึง ทอง) ซึ่งเป็นชื่อผู้ค้นพบลำไยพันธุ์ใหม่ในกลุ่มลำไยอีคอดในชื่อพันธุ์ลำไย “อีคอดคำกลาง”

6) ลาง เป็นคำสร้อยในชื่อของนายคำ หมายถึง ถอยออกมา (ลางออกมา)

7) น้ำปิง (แม่น้ำปิง) ในชื่อลำไยพันธุ์อีคอดุ่มน้ำปิง เป็นคำเรียกชื่อแม่น้ำในภาษาคำเมือง ซึ่งมีวิธีการเรียงคำสลับกับภาษาไทยกลาง โดยนำคำว่า “น้ำ” ขึ้นก่อนคำว่า “แม่”

8) บ้านโฮ้งในชื่อลำไยพันธุ์อีคอบ้านโฮ้ง 60 คำเมือง “โฮ้ง” หมายถึง ที่ลุ่มระหว่างที่ดอนหรือภูเขา

9) เมืองในชื่อลำไยพันธุ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งเดิมนิยมปลูกกันในบริเวณบ้าน ได้แก่ ลำไยเมือง คำว่า “เมือง” เป็นชื่อที่คนล้านนาเรียกตนเอง ซึ่งคำนี้มีความหมายหมายถึงผู้เจริญ (หรือที่อยู่ของผู้เจริญ)

คำในชื่อลำไยเหล่านี้ เป็นสิ่งบ่งชี้ที่ชัดเจนว่าลำไยคือไม้ผลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกษตรของล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนอย่างหนึ่ง โดยในอดีต ชาวล้านนาปลูกลำไยไว้ในเขตบ้านตนเองโดยเฉพาะลานหน้าบ้านที่เรียก “ช่วงบ้าน” เพื่อให้ร่มเงาและรับประทานผลสด รวมถึงนำผลสดไปทำบุญที่วัด ทำบุญกับญาติผู้ใหญ่และผู้เคารพนับถือด้วย โดยเฉพาะในเทศกาลเข้าพรรษา เนื่องจากลำไย มักให้ผลผลิตในช่วงเทศกาลนี้ ต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการขยายพื้นที่ปลูกเป็นสวนลำไยเพื่อการจำหน่ายผล และกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการส่งออกข้ามพรมแดนไปยัง

ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศจีน ทั้งในรูปผลสด และแปรรูปเป็นลำไยอบแห้ง ลำไยเป็นผลไม้ที่ได้รับความนิยมในประเทศจีน เพราะคนจีนเชื่อว่า เมื่อดำไลย มีลักษณะเหมือนตามังกร หากปีไหนได้บริโภคลำไยเพียงหนึ่งลูก ถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ลำไยจึงเป็นผลไม้ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวล้านนาเป็นจำนวนมากตลอดมา

ชาวล้านนา โดยเฉพาะเกษตรกร ได้สืบทอดและพัฒนาการปลูกลำไยพันธุ์ต่างๆ ในท้องถิ่น ในเขตเชิงใหม่และลำพูนต่อมาอย่างต่อเนื่อง ยังคงสืบทอดและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตลำไยด้วยการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการต่างๆ เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการสาธิตและผลิตลำไย ทั้งลำไยพันธุ์ดั้งเดิมในท้องถิ่น และพัฒนาลำไยพันธุ์ใหม่ต่างๆ ด้วยวิธีธรรมชาติ อาทิ การเพาะเมล็ด การตอนกิ่ง หรือ การฝังเมล็ดเพื่อเสริมรากแล้วเกิดลำไยพันธุ์ใหม่ขึ้น อีกทั้งยังชวนชาวเรียนรูนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบำรุงรักษาลำไย อาทิ การให้น้ำ การใส่ปุ๋ย หรือการใส่สารไปแคสเซียมคลอไรด์ เป็นการเพิ่มผลผลิต และยังสนใจเรื่องสภาพภูมิอากาศ และดินที่เกี่ยวข้องกับการปลูกลำไย อีกด้วย

ลำไยที่ได้รับความนิยมในการปลูก ปัจจุบันลำไยพันธุ์อิคอเป็นลำไยที่ได้รับความนิยมในการปลูก โดยเฉพาะอิคอหนองช้างค้ำ เนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาดลำไยมาก ขายได้ราคาดี เพราะลำไยอิคอเป็นลำไยที่สามารถนำไปแปรรูปได้หลายอย่าง อาทิ อบแห้ง ลำไยกระป๋อง (รสชาติดี) และขายสดได้ด้วย โดยเฉพาะเมื่อนำไปอบแห้งแล้วผิวสีเปลือกมีสีเหลืองทองสวย นอกจากนี้ยังเป็นลำไยที่ให้ผลผลิตเร็วกว่าลำไยพันธุ์อื่นๆ สมดังชื่อภาษาคำเมืองที่เรียกว่า “คอ” ซึ่งมีความหมายว่า “ออกเร็ว หรือออกก่อน” นั่นเอง นอกจากนี้ลำไยอิคอยังเป็นลำไยที่ให้ผลผลิตสูงและเป็นระยะเวลานาน คอบสนองต่อสารโปรแคสเซียมคลอไรด์ได้ดี ดูแลได้ง่ายและทนต่อโรค อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ มหาวิทยาลัยที่มีคณะวิชาการเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร รวมถึงคณะแพทยศาสตร์และเภสัชศาสตร์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกรลำไย เทศบาล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะชาวเชียงใหม่และลำพูน ควรให้ข้อมูลความรู้ และให้ความสนใจต่อพิษเศรษฐกิจของท้องถิ่นล้านนาคือ อย่างจริงจัง ด้วยการจัดการให้มีการอนุรักษ์พันธุ์ลำไยดั้งเดิม ส่งเสริมให้มีการรับประทานลำไยสด พัฒนารูปแบบการแปรรูปลำไย พัฒนาการตลาดลำไยให้กว้างขวางมากขึ้น และจัดให้ลำไยเป็นต้นไม้เพื่อการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์พันธุ์ลำไยดั้งเดิม

ควรอนุรักษ์พันธุ์ลำไยดั้งเดิม ด้วยการประกาศให้เป็นวาระท้องถิ่น ให้เป็น นโยบายท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ร่วมของทั้งสองจังหวัดจัดให้มีการปลูกต้นลำไยพันธุ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น ได้แก่ ลำไย อีค้อ อีเหั่ว อีเปี้ยวเขียว ใบคำ (อีคำ) อีแดงกลม และสีชมพู ในพื้นที่สาธารณะของท้องถิ่น พร้อมปักป้ายข้อความบอกชื่อ และข้อมูลเกี่ยวกับลำไยแต่ละต้น โดยให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญของลำไยในแง่เศรษฐกิจเกษตร ทุกด้าน ทั้งการปลูก การบริโภค การแปรรูปและการตลาด รวมทั้งส่งเสริมชาวเชียงใหม่และลำพูน (ไม่ใช่เฉพาะเกษตรกรลำไยเท่านั้น) ให้ปลูกลำไยเหล่านี้ในเขตบ้าน หรือที่ดินของตน โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ของการปลูกลำไยทั้งในแง่การพาณิชย์ โภชนาการ ยารักษาโรค และสิ่งแวดล้อม จัดให้ลำไยเป็นต้นไม้อย่างหนึ่งในโครงการ “Green City – Green Home”

ส่งเสริมให้มีการรับประทานลำไยสด

ส่งเสริมให้มีการรับประทานลำไยสด เช่น พันธุ์อูเปี้ยวเขียว พันธุ์สีชมพู ฯลฯ โดยให้ความรู้แก่ประชาชนผู้บริโภคเกี่ยวกับประโยชน์ทางโภชนาการของลำไยด้านต่างๆ ทั้งเป็นอาหาร นำไปทำเป็นเครื่องดื่มทำขนม เป็นผลไม้ใช้ในการทำนุญต่างๆ ของฝาก และใช้เป็นยารักษาโรค

พัฒนารูปแบบการแปรรูปลำไย

ปัจจุบัน มีการนำผลลำไยไปแปรรูปด้วยการอบแห้ง และส่งไปจำหน่ายยังประเทศจีน เป็นจำนวนมาก ซึ่งนักวิชาการด้านอุตสาหกรรมอาหารน่าจะสามารถคิดหาวิธีที่จะพัฒนาระบวนการแปรรูป การเก็บรักษาลำไยผลสด ให้หลากหลายและก้าวหน้ามากขึ้น เพื่อให้เก็บรักษาลำไยผลสดได้นานขึ้น รวมทั้งมีรูปแบบการแปรรูปที่หลากหลายขึ้น โดยอาจใช้พลังงานสะอาดให้มากขึ้น อาทิ พลังงานอาทิตย์

พัฒนาการตลาดลำไยให้กว้างขวางมากขึ้น

แนะนำและขยายการตลาดลำไยให้กว้างไกลขึ้น ไม่เฉพาะในประเทศและในภูมิภาค โดยอาจเน้นประเทศในกลุ่มสมาชิกประชาคมอาเซียน เป็นหลัก

จัดให้ลำไยเป็นไม้ผลเพื่อการท่องเที่ยว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเหนือ งานการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน กรมวิชาการเกษตร อาจร่วมมือกันจัดงานเทศกาลชมและชิมลำไยตามสวนที่คัดเลือกเข้าโครงการฯ การจัดวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ลำไยแปรรูปต่างๆ เป็นของฝาก ของที่ระลึกจากเชียงใหม่และลำพูน ให้หลากหลายและมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ตลอดปี โดยจัดจำหน่ายตามสถานที่ท่องเที่ยวของทั้งสองจังหวัด

เอกสารอ้างอิง

- เกศิณี ระมิงค์วงศ์. 2528. การจัดจำแนกไม้ผล. ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานภาคเหนือเขต 1. เชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่ (มคปค.).
- กองผลิตอุปกรณ์โฆษณา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2547. คู่มือท่องเที่ยว ๘ จังหวัดล้าน กรุงเทพฯ.
- กรมวิชาการเกษตร. สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช. 2546. เอกสารวิชาการศัตรูลำไย. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร พิมพ์ครั้งที่ 1.
- กรมวิชาการเกษตร กำธร ธิดลาด. 2552. ไปแล้วพ่อลำไยเก๋ามัน ใน นพพร นิลฉรงค์. (บรรณาธิการ). นิตยสารหมายเหตุศรีอยุธยา. ปีที่ ๓๑ฉบับที่ ๑๘ สิงหาคม – กันยายน. ลำพูน: สถาบันวิจัยศรีอยุธยา.
- กรรณิการ์ วิมลเกษม. ภาษาถิ่นเหนือ. (เอกสารคำสอน). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิรนนท์ เสนาบุญ และพาวัน มะโนชัย. 2553. เทคนิคการขยายพันธุ์ไม้ผล. เชียงใหม่: หจก. วนิดา การพิมพ์
- จิรศักดิ์ กิริตฤณการ และปาน ปานขาว. 2550. การตั้งชื่อพันธุ์พืชใหม่ในการจดทะเบียนเพื่อขอรับ ความคุ้มครอง. วารสารวิชาการเกษตร ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม. หน้า 186-205.
- นพพร นิลฉรงค์. 2552. สัมพระธาตุเงาพระธรรม ศรีอยุธยา: เมืองชื่อไม้ในพุทธศาสนา ใน นพพร นิลฉรงค์. (บรรณาธิการ). นิตยสารหมายเหตุศรีอยุธยา. ปีที่ ๓๑ฉบับที่ ๑๘ สิงหาคม – กันยายน. ลำพูน: สถาบันวิจัยศรีอยุธยา.
- นิพัทธ์ สุขวิบูลย์. 2555. เอกสารวิชาการพันธุ์ลำไย. เชียงราย: อินเทอร์เน็ต.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.
- พาวัน มะโนชัย และคณะ. 2547. เทคโนโลยีการผลิตลำไย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- พาวันมะโนชัย. 2543. ลำไย. เชียงใหม่: สิรินาถการพิมพ์.
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ ดุษฎี ณ ลำปาง และราไพพรรณ อภิชาติพงศ์ชัย. 2542. ลำไย. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2543. การผลิตลำไย. เชียงใหม่: สิรินาถการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. คู่มือการสอนภาษาไทย หน่วยที่ 7-15. กรุงเทพฯ: สุโขทัยธรรมาราช.
ราช.

มนตรี แสนสุข. มปป. แก้วมังกรและลำไย ผลไม้ นามมงคลและผลไม้ส่งออก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แว่นแก้ว.

เรณู วิชาศิลป์. ภาษาและอักษรล้านนา. เอกสารคำสอน ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิจิตร ภาษพงศ์. 2534. หน่วยที่ 9 : ไวยากรณ์โครงสร้าง: คำ. ในสาขาการศึกษา.

ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับรายบัณฑิตยสถาน. 2546. นนทบุรี: สหมิตรพรินต์.

ศูนย์เครือข่ายวิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้-สกว. ลำไยสาธิต ปีที่ 3 ฉบับที่ 1-2 ประจำเดือน มีนาคม –
สิงหาคม 2555. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ยูเนี่ยนออฟเซต.

สถิตรัตน์ วิชัยพานิช และ เกศินี ระมิงค์วงศ์. 2547. การจำแนกพันธุ์คอโดยวิธีฐานวิธานวิทยา. วารสาร
เกษตร 20 (2) : 142-151.

สงวน โชติสุขรัตน์. 2512. ไทยยวน – คนเมือง. ธนบุรี: บางสะแกการพิมพ์.

สรัสวดี อ๋องสกุล. 2553. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน).

สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 1 กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2551.
การผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อการส่งออก. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.

อนันต์ คำรงสุข. 2547. ลำไย. กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.

อุดม รุ่งเรืองศรี. 2547. พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

อุดม รุ่งเรืองศรี. 2549. เมือง เวียง แซ่ : แหล่งใหญ่ที่อาศัยของ “คนเมือง” ใน ทรงศักดิ์ ปรารักษ์.

วัฒนากุล. ล้านนาอันอุดม. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส 60 ปี ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี.

เชียงใหม่: หน่วยผลิตเอกสารและตำรา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดม รุ่งเรืองศรี. 2551. ภาษาและอักขระล้านนา. (ภาษาและอักขระล้านนา). เชียงใหม่: ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุปทิศ ศิลปะสาร, พระยา. 2535. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ฮันส์ เพนซ์. 2552 แปลโดย ศิริรัตน์ ทองใหญ่ ณ อุชฺฐยา. ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับย่อ. ใน ที่ระลึก
งานสถาปนา 100 ปี ศ. ฮันส์ เพนซ์.

Dixon, R. M. W and Aikhenvald, Alexandra Y. 2002. *Word: a typological framework*. In Dixon,
R. M.W and Aikhenvald, Alexandra Y. (ed.) *Word A cross-linguistic typology*.

Cambridge: Cambridge University Press.

Menzel, C.M. and Waite, G.K. (ed.) 2005. **Litchi and Longan: botany, production and uses.**

Cambridge: CABI .

Plag, Ingo. 2003. **Word-Formation in English.** Cambridge: Cambridge University Press.

Savetamalya, Saranya. 2008?. **Morphology and Syntax.** Chiang Mai: **Department of English,**
Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

Srichomthong, Phattharathanit. 2012. Identity Maintenance in Lanna (North Thai). *Journal of the*
Southeast Asian Linguistics Society (JSEAL). Vol. 5.

Srichomthong, Phattharathanit. "Signs" of Language Globalization in the Linguistic Landscape of
Northern Thailand (forth coming)

ข้อมูลจากเว็บไซต์

<http://www.sobmaekha.go.th/travel.php>

www.reo3.go.th/index01.htmสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 พิชญ โลก

<http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~cturdsak/lamyai.htm>

<http://www.ku.ac.th/e-magazine/august43/longans.htm>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Origin>

<http://www.linternaute.com/dictionnaire/fr/definition/origine/>

<http://www.answers.com/topic/origin>

<http://www.sobmaekha.go.th/travel.php>

บุคคล

เจ้าสุศรี ศิโรต (บุญเลิศ). 2555. การสอบถาม

วินัย หวันชัยศรี. 2556. การสอบถาม

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ข้อพันธุธำไย (โครงการย่อยที่ 3)

แบบสัมภาษณ์ข้อพันธุธำไย

ข้อมูลส่วนบุคคล:

1. ชื่อนามสกุล.....

อายุ

2. ที่อยู่.....

.....

3. การศึกษาขั้นสูงสุด.....

สาขา.....

4. อาชีพ.....

5. ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ.....

ข้อมูลเกี่ยวกับข้อพันธุธำไย:

1. ท่านปลูกธำไยพันธุ์ใดบ้าง

1..... 2.....

3..... 4.....

5

1.1 เหตุผลที่ท่านปลูกธำไยพันธุ์ดังกล่าว.....

.....

.....

.....

2. ท่านขายธำไยพันธุ์ใดบ้าง

1..... 2.....

3..... 4.....

5

2.1. เหตุผลที่ท่านขายลำไยพันธุ์ดังกล่าว.....

.....

.....

3. ท่านรู้จักชื่อพันธุ์ลำไยพันธุ์ใดบ้าง โปรดระบุ

1..... 2.....

3..... 4.....

5

4. ท่านรู้ที่มาของชื่อพันธุ์ลำไย พันธุ์ใดบ้าง โปรดระบุ

1..... 2.....

3..... 4.....

5

5. เพราะเหตุใด ลำไยที่ท่านรู้ที่มา จึงมีชื่อดังกล่าว

1. ลำไยชื่อ.....เพราะ.....

.....

2 ลำไยชื่อ.....เพราะ.....

.....

3. ลำไยชื่อ.....เพราะ.....

.....

4. ลำไยชื่อ.....เพราะ.....

.....

5. ลำไยชื่อ.....เพราะ.....

.....

UNIVERSITY

6. จากชื่อพันธุ์ลำไยต่อไปนี้ ท่านรู้จักชื่อใดบ้าง กรุณาระบุ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อลำไยที่ท่านรู้จัก

ลำดับ	ชื่อพันธุ์	รู้จัก	ไม่รู้จัก	ข้อมูล
1	อีคอง 20			
2	อีคอง 27			
3	อีคอง 75			
4	อีคองก้านแข็ง			
5	อีคองหลวง			
6	อีคองแก้วยี่			
7	อีคองยอดแดง			
8	อีคองก้านอ่อน			
9	อีคองดุ่มน้ำปิง			
10	อีคองสุชุม			
11	สีชมพู			
12	อีเขียวเขียวเขียวใหม่			
13	อีแก้ว			
14	พวงทอง			
15	จัมโบ้			
16	แดงกลม			
17	ใบดำ			
18	ใบหยก			
19	น้ำผึ้งทวาย			
20	ปทุมรัตน์			
21	บ้านโฮ้ง			
22	เพชรสาคร			
23	กรอบกะทิ			
24	พื้นเมือง			
25	กระดุก			
26	อีคองคำรณ			

ประมวลภาพกิจกรรมประกอบการเก็บข้อมูลภาคสนาม (สัมภาษณ์) เกษตรกรและ
นักวิชาการลำไยในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ระหว่างเดือนตุลาคม 2554 – กันยายน
2555 (โครงการย่อยที่ 3)

ภาพลำไยต้นลูกซึ่งคาดกันว่าเป็นต้นที่เกิดจากการเพาะเมล็ดของลำไยกะโหลกพันธุ์อู๋เปี้ยว
เขียว ที่ชาวจีนได้นำมาถวายพระราชชายาเจ้าดารารัศมีพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประทานให้เจ้าน้อยต้นผู้เป็นพระญาติและมีศักดิ์เป็นน้องชาย
นำไปปลูก ณ บ้านสบแม่ข่า หรือบ้านน้ำโห้ ตำบลสบแม่ข่า อ. หางดง จ. เชียงใหม่ และ
ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๕) มีอายุประมาณ ๑๐๕ – ๑๑๐ ปี ได้รับบริจาคจากคุณพัชรภรณ์
พิลาศลักษณ์ ให้ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมเกษตรลำนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เกษตรกรลำไยที่ ค. สันทรายมหาวงศ์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่กำลังให้ข้อมูลด้านชื่อพันธุ์

สวนลำไยของเกษตรกรรายหนึ่งที่ อ.สารภี
จ.เชียงใหม่

ต้นลำไยสีชมพู ซึ่งใบมีสีเขียวจางกว่า
ลำไยพันธุ์อีดอ

เกษตรกรชื่อวิชกร รอมใจ อ. สารภี จ. เชียงใหม่ เกษตรกรชื่อ เขาวัว ใจเมือง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

เกษตรกรชื่อ สนั่น ปัญโญใหญ่ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน คัดลำไยพันธุ์เมือง ที่ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

ภาพประกาศนียบัตรรางวัลประกวดลำไยสีชมพู และภาพแสดงความขอบคุณในการให้
สัมภาษณ์ของคุณบัญชาการ พลชมชื่น อ.สารภี จ. เชียงใหม่

ดร.นิพนธ์ สุขวิบูลย์ นักวิชาการลำไยประจำศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย
กรมวิชาการเกษตร ผู้มากด้วยความรู้และประสบการณ์ด้านลำไย มากกว่า 27 ปี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พาวิน มะโนชัย ผู้เชี่ยวชาญลำไยประจำมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เผยแพร่ความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติให้แก่เกษตรกร นักวิชาการและนักศึกษามามากกว่า 20 ปี

อาจารย์ ดร.รณชัย พันธุ์เกษมสุข ผู้เชี่ยวชาญลำไยประจำสถาบันวิจัยเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ค้นคว้าองค์ความรู้พัฒนาการผลิตลำไยเป็นระยะเวลามากกว่า 25 ปี

ลำไยพันธุ์คอสุม

ลำไยพันธุ์เพชรสาร

(ทั้งสอง อยู่ที่แปลงสาธิต ศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย กรมวิชาการเกษตร)

ภาพเกษตรกรลำไยและผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย (โครงการการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับนักวิจัย Focus group: การพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์ลำไย)
ณ บริเวณลำไย “ต้นแก้ว” (ต้นแรก) ในเขต ต.สบแม่ข่า อ. หางดง จ. เชียงใหม่

เกษตรกรลำไยชื่อ “คำ” ผู้เป็นต้นมาของชื่อพันธุ์ “อีคอกำลาว” ผลของลำไยอีคอกำลาว

กลุ่มเกษตรกรลำไยที่ตำบลหนองช้างค้ำ อ เมือง จังหวัดลำพูน

วินัย หวันชัยศรี เกษตรกรลำไยที่อำเภอบ้านโฮ่ง
จ. ลำพูน ได้รับรางวัลเป็นเกษตรกรดีเด่น
สาขาอาชีพทำสวน ปี พ.ศ. 2554

นิเวศน์ โอคบาง และชัย กนกแพรวภณท์
เกษตรกรลำไยที่อำเภอดอยหล่อ (สวนลำไย
ของทั้งสองคนเป็นแปลงสาธิตลำไย)

ณัฐวัฒน์ เพิ่มพูนไชยากุล : เกษตรกรลำไยที่ ต. บ้านแปะ อ. จอมทอง ผู้ทำผลผลิตลำไยได้สูง

ภาพผลลำไยพันธุ์ต่างๆ จำนวน 16 พันธุ์ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากศูนย์วิจัยและพัฒนาพันธุ์
ลำไย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้แก่ อีแก้ว อีดอกก้านแข็ง อีดอกก้านอ่อน ใบดำ (อีดำ) อีคอกอดแดง
เมือง อีแดงกลม อีดอกคำกลาง (คำราง) กรอบกะทิ บ้านโฮ่ง 60 อีคอก อีเปี้ยวเขียวเชียงใหม่ สีส้มพ
พวงทอง เพชรสาคร อีคอกสุก)

รายชื่อเกษตรกรและนักวิชาการผู้ให้สัมภาษณ์

เกษตรกร

1. นายทองอินทร์ นามเทพ
2. นายเลื่อน แดงขาวเขียว
3. นายอุดม ไตรเชษฐาธาดา
4. นายนิเวศน์ โอคบาง
5. นายชัย กนกแพรวภักดิ์
6. นายสุธรรม อ็อคค่อกัน
7. นายฉัฐวัชร์ เพิ่มพูนไชยากุล
8. นายศรีเทพ ใจทา
9. นายวินัย หวันชัยศรี
10. นายบัญชาการ พลชมชื่น
11. นายสุเทพ พงษ์ชัย
12. นายเรือง ไชยจินดา
13. นายทองอินทร์ บุญศรีตัน
14. นายบรรจง จันดาสังห์
15. นายบุญยืน ศรีธิ
16. นายสมบุญชัย ไชยจินดา
17. นายดวงจันทร์ ปัญญาเพื่อน
18. นายอรรณพ คำนวล
19. นายบุญโท อ้ายกาศ
20. นายเชาว์ ใจเมือง
21. นายสนั่น ปัญญาใหญ่
22. นายนคร ผ่องพูน
23. นายเกรียงไกร ก้อนแก้ว
24. นายบัญชาการ พลชมชื่น
25. นายสนิท รัตนงาม
26. นายคำณ สุรินธรรม
27. นายวิชาญ จาระธรรม

28. วิชากร รอมใจ
29. นายบุญมี จีสันต์
29. นายสุทัศน์ หน่อแก้ว
30. นายสิงห์คำ ภักดี
31. นายอินดา ไจมา

นักวิชาการ

1. คร.นิพนธ์ สุขวินุลย์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พาวิณ มะโนชัย
3. อาจารย์ ดร.ธนชัย พันธเกษมสุข
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุษธนา เขาสุเมรุ
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จักรพงษ์ พิมพ์พิมล